

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA ZACHODNIOPOMORSKIEGO

Szczecin, dnia 23 grudnia 2021 r.

Poz. 5905

UCHWAŁA NR LIV/448/2021 RADY MIEJSKIEJ W DRAWSKU POMORSKIM

z dnia 30 listopada 2021 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Drawsko Pomorskie na lata 2021-2024

Na podstawie art. 87 ust. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i o opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2021 r. poz. 710, poz. 954) po uzyskaniu pozytywnej opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Szczecinie, Rada Miejska w Drawsku Pomorskim uchwala, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Drawsko Pomorskie na lata 2021-2024 w brzmieniu, jak w załączniku do niniejszej uchwały.

§ 2. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Zachodniopomorskiego.

Przewodniczący Rady Miejskiej w Drawsku
Pomorskim

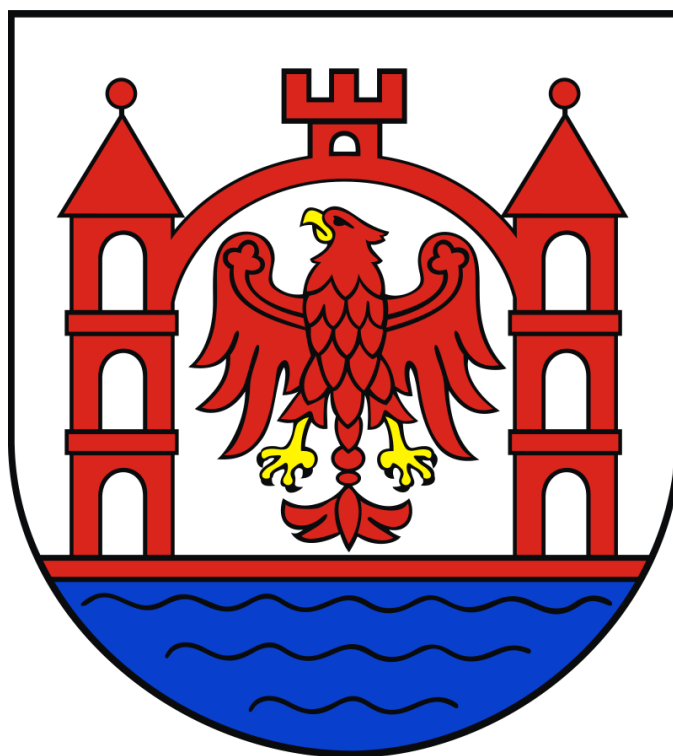
Ireneusz Gendek

Załącznik do uchwały Nr LIV/448/2021

Rady Miejskiej w Drawsku Pomorskim

z dnia 30 listopada 2021 r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DRAWSKO POMORSKIE NA LATA 2021-2024

OPRACOWANIE:
Jakub Danielski
gez.wroclaw@gmail.com

MAJ 2021

Spis treści

1. Wstęp	3
2. Podstawa prawna opracowania Gminnego programu opieki nad zabytkami	4
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce	4
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	9
4.1. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu	12
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	15
5.1. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy ..	15
5.2. Charakterystyka zasobów oraz stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy	19
5.2.1. Charakterystyka gminy	19
5.2.2. Zarys historii obszaru gminy	20
5.3. Dziedzictwo materialne – zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy	27
5.3.1. Historyczne układy przestrzenne	27
5.3.2. Zieleń strukturalna	30
5.3.3. Architektura	33
5.4. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony	38
5.4.1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków	39
5.4.2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków	43
5.4.3. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego	45
5.5. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków	49
5.5.1. Obiekty stanowiące własność gminy	52
5.6. Dziedzictwo niematerialne	61
6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy – analiza SWOT	62
7. Założenia programowe oraz zasady oceny realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami	65
8. Instrumentarium realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami	69
9. Źródła finansowania Gminnego programu opieki nad zabytkami	70
9.1. Dotacje	71
9.2. Źródła zewnętrznego finansowania – krajowe	73
9.2.1. Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego	75
9.3. Źródła zewnętrznego finansowania – zagraniczne	76
10. Bibliografia	77
11. Spis tabel	77
12. Załączniki	77

1. Wstęp

Dziedzictwo kulturowe jako jeden z podstawowych aspektów życia i działalności człowieka, kształtuje związki międzyludzkie i określa tożsamość i świadomość społeczności. Obiekty zabytkowe stanowią cenny element kultury, który wpływa na kształtowanie się otoczenia człowieka współczesnego, mający wszechstronny wpływ na jego życie codzienne. Bogactwo i różnorodność dziedzictwa, należycie pielęgnowane i wykorzystane, powinny stanowić jeden z głównych czynników rozwoju życia społeczno-gospodarczego.

Po zapoczątkowaniu w Polsce przemian ustrojowych pojawiły się nowe zjawiska i postawy wobec problemu ochrony dorobku i spuścizny minionych pokoleń. Zaczynamy postrzegać dziedzictwo kulturowe jako jedną z ważniejszych gałęzi życia gospodarczego, która może generować znaczne zyski. Przejawem nowego podejścia władz do roli dziedzictwa kulturowego było przyjęcie 23 lipca 2003 r. ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, która zastępując starą ustawę o ochronie dóbr kultury z 1962 r., na nowo zdefiniowała pojęcia z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego i określiła politykę państwa oraz powinności władz państwowych i samorządowych w tej dziedzinie. Ustawa zobowiązuje organy samorządu do sporządzania co cztery lata Programów opieki nad zabytkami. Niniejsze opracowanie stanowi wypełnienie ustawowego obowiązku.

Przedmiotem Gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Drawsko Pomorskie na lata 2021-2024 (GPOnZ) jest problematyka ochrony dziedzictwa kulturowego gminy. Niniejsze opracowanie sporządzono zgodnie z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz z wytycznymi Narodowego Instytutu Dziedzictwa. GPOnZ sporządzany jest przez Burmistrza, następnie po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, zostaje przyjęty przez Radę Miejską. GPOnZ ogłaszany jest w Dzienniku Urzędowym Województwa Zachodniopomorskiego. Sporządza się go na okres 4 lat, natomiast co 2 lata Burmistrz przedstawia Radzie Miejskiej sprawozdanie z wykonania GPOnZ.

GPOnZ to dokument uzupełniający do innych aktów planowania. Jest dokumentem polityki administracyjnej w zakresie podejmowanych działań dotyczących inicjowania, wspierania i koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Głównym odbiorcą GPOnZ jest lokalna wspólnota samorządowa. Obowiązkiem władz publicznych w tym względzie jest z kolei pobudzanie i usprawnianie mechanizmów regulujących kwestie tej opieki oraz tworzenie i wspieranie inicjatyw mających taką opiekę na celu.

Niniejsze opracowanie stanowi kontynuację Gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Drawsko Pomorskie na lata 2010-2014, który został przyjęty uchwałą nr III/13/2010 Rady Miejskiej w Drawsku Pomorskim z dnia 30 grudnia 2010 r. GPOnZ został zaktualizowany w zakresie potencjału dziedzictwa kulturowego i źródeł finansowania oraz dostosowany do zmieniających się realiów dotyczących opieki nad zabytkami w części analizy SWOT, celów i działań.

2. Podstawa prawna opracowania Gminnego programu opieki nad zabytkami

Podstawę prawną opracowania GPOnZ stanowi ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t. j. Dz. U. 2021 poz. 710), która mówi o obowiązku sporządzania przez samorządy wojewódzkie, powiatowe oraz gminne na okres czterech lat programu opieki nad zabytkami.

Art. 87 ust. 2 cytowanej ustawy wyznacza cele opracowania GPOnZ, w szczególności są to:

1. Uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej.
2. Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.
3. Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego.
4. Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.
5. Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków.
6. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Zabytki zostały objęte w Polsce ochroną zadeklarowaną jako konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela. Znaczenie dziedzictwa kulturowego dla rozwoju cywilizacyjnego oraz zadania państwa w zakresie jego ochrony, określają artykuły 5 i 6 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Do określenia konstytucyjnego obowiązku państwa wraz z podziałem kompetencji na poszczególne organy administracji publicznej i instytucje państwowe następuje na poziomie ustawodawstwa zwykłego.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r., która zastąpiła ustawę o ochronie dóbr kultury z 1962 r., powiązała ochronę zabytków z ochroną szeroko pojmowanego dziedzictwa kulturowego, umieszczając to zagadnienie w kontekście naszego uczestnictwa w kulturze i historii całej Europy. Nowe prawo zostało dostosowane do zasad obowiązujących w Unii Europejskiej.

Obowiązujące uregulowania prawne, dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, zostały zawarte w:

• **Konstytucji RP** (Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. – Dz. U. z 1997 r. Nr 78 poz. 483 z późn. zm.) w przepisach:

– **Art. 5:** „Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju”.

– **Art. 6 ust. 1:** „Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju”; **ust. 2:** Rzeczpospolita Polska udziela pomocy Polakom zamieszkałym za granicą w zachowaniu ich związków z narodowym dziedzictwem kulturalnym”.

– **Art. 86:** „Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa”.

• **Ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami** (t. j. Dz. U. 2021 poz. 710), która jest głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce. Przy opracowaniu programu opieki nad zabytkami należy uwzględnić przepisy tej ustawy, takie jak:

– **Art. 3**, który definiuje podstawowe pojęcia użyte w ustawie: zabytek, zabytek nieruchomy, zabytek ruchomy, zabytek archeologiczny, instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami, prace konserwatorskie, prace restauratorskie, roboty budowlane, badania konserwatorskie, architektoniczne, archeologiczne, historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny, historyczny zespół budowlany, krajobraz kulturowy, otoczenie zabytku.

W tym miejscu należy wyjaśnić pojęcie zabytku. Zabytek jest to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, które są dziełem człowieka lub związane są z jego działalnością. Stanowią one świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

– **Art. 4**, który objaśnia, że ochrona zabytków polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu: „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie; zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków; udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków; przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę; kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków; uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”.

– **Art. 5**, który określa, w sposób otwarty, kwestię opieki nad zabytkami: „opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków: naukowego badania i dokumentowania zabytku; prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku; zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie; korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości; popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii kultury”.

– **Art. 6**, który klasyfikuje w układzie rzeczowym przedmioty ochrony i zarazem stanowi szczegółową definicję zabytku:

„1. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

1) zabytki nieruchome będące, w szczególności:

- a) krajobrazami kulturowymi,
 - b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
 - c) dziełami architektury i budownictwa,
 - d) dziełami budownictwa obronnego,
 - e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
 - f) cmentarzami,
 - g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
 - h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- 2) zabytki ruchome będące, w szczególności:
- a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
 - b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
 - c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
 - d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
 - e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (...),

- f) instrumentami muzycznymi,
 - g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
 - h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- 3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności:
- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
 - b) cmentarzyskami,
 - c) kurhanami,
 - d) reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.
2. Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej”.

– **Art. 7**, który określa formy ochrony zabytków:

- 1) wpis do rejestru zabytków;
- 1a) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
- 2) uznanie za pomnik historii;
- 3) utworzenie parku kulturowego;
- 4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

– **Art. 16 ust. 1**: „Rada gminy, po zasięgnięciu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, na podstawie uchwały, może utworzyć park kulturowy w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej”.

– **Art. 17**, który określa zakazy i ograniczenia na terenie parku kulturowego dotyczące: prowadzenia robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej; zmiany sposobu korzystania z zabytków nieruchomych; umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1; zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury; składowania lub magazynowania odpadów.

– **Art. 18**: „1. Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

2. W koncepcji, strategiach, analizach, planach i studiach, o których mowa w ust. 1, w szczególności:

- 1) uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- 2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;
- 3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami”.

– **Art. 19**, który wskazuje, że: „1. W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się, w szczególności ochronę:

- 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;
- 3) parków kulturowych.

1a. W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględnia się w szczególności ochronę:

- 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.

1b. W uchwale określającej zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń uwzględnia się w szczególności:

- 1) ochronę zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) ochronę zabytków nieruchomych, innych niż wymienione w pkt 1, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;

3) wnioski i rekomendacje audytów krajobrazowych oraz plany ochrony parków krajobrazowych.

2. W przypadku gdy gmina posiada gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się w studium i planie, o których mowa w ust. 1.

3. W studium i planie, o których mowa w ust. 1, ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków”.

– **Art. 20**, który mówi o konieczności uzgadniania projektów i zmian planów zagospodarowania przestrzennego województwa oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenów.

– **Art. 21**: „Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy”.

– **Art. 22**: „1. Generalny Konserwator Zabytków prowadzi krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków.

2. Wojewódzki Konserwator Zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa.

3. Włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego niewpisanego do rejestru do wojewódzkiej ewidencji zabytków może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku.

4. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.

5. W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

6. Właściwy dyrektor urzędu morskiego prowadzi ewidencję zabytków znajdujących się na polskich obszarach morskich w formie zbioru kart ewidencyjnych”.

– **Art. 89** który wskazuje, że „organami ochrony zabytków są:

- 1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;
- 2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Wojewódzki Konserwator Zabytków”.

• **Ustawie z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym** (t. j. Dz. U. z 2020 r. poz. 713 ze zm.), gdzie w art. 7 ust. 1 pkt 9 zostały określone zadania własne gminy: „zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy (...) kultury (...) oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”. Pośrednio do ochrony zabytków odnoszą się zadania obejmujące kwestie: ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej, gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego, bibliotek gminnych i innych instytucji kultury, kultury fizycznej i turystyki, zieleni gminnej i zadrzewień, cmentarzy gminnych, utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych, promocji gminy.

Istotne uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, znajdują się w innych obowiązujących ustawach i rozporządzeniach, w tym w:

- **Ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym** (t. j. Dz. U. z 2020 r. poz. 293 ze zm.);
- **Ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane** (t. j. Dz. U. z 2020 r. poz. 1333);
- **Ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska** (t. j. Dz. U. z 2020 r. poz. 1219 ze zm.);
- **Ustawie z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody** (t. j. Dz. U. z 2020 r. poz. 55 ze zm.);
- **Ustawie z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami** (Dz. U. z 2020 r. poz. 65 ze zm.);
- **Ustawie z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej** (t. j. Dz. U. z 2020 r. poz. 194);
- **Ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie** (t. j. Dz. U. z 2020 r. poz. 1057);
- **Ustawie z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu, tzw. Ustawa Krajobrazowa** (Dz. U. z 2015 r. poz. 774 ze zm.);
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków** (t. j. Dz. U. z 2021 r. poz. 81);
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem** (Dz. U. z 2011 r. Nr 113, poz. 661);
- **Rozporządzenie z dnia 10 września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem** (Dz. U. z 2019 r. poz. 1886);
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków** (Dz. U. z 2017 r. poz. 1674);
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 12 maja 2004 r. w sprawie odznaki „Za opiekę nad zabytkami”** (Dz. U. z 2004 r. Nr 124, poz. 1304);
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych** (Dz. U. z 2004 r. Nr 212, poz. 2153);

- **Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków** (Dz. U. z 2004 r. Nr 30, poz. 259);
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę** (Dz. U. z 2011 r. Nr 89, poz. 510);
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych** (Dz. U. z 2004 r. Nr 71, poz. 650).

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i bibliotekach zostały określone w:

- **Ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach** (t. j. Dz. U. z 2020 r. poz. 902);
- **Ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach** (t. j. Dz. U. z 2019 r. poz. 1479).

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy:

- **Ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach** (Dz. U. z 2020 r. poz. 164).

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

GPOnZ jest zgodny z założeniami polityki państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Dokumenty, do których odwołuje się GPOnZ połączono na trzech poziomach: ogólnokrajowym, regionalnym (wojewódzkim) oraz lokalnym. Są to różnego rodzaju strategie, studia i programy, które dotyczą problematyki ochrony i popularyzacji dziedzictwa kulturowego.

GPOnZ w swoich działaniach programowych nawiązuje do polityki krajowej szczególnie w zakresie poprawy stanu zabytków poprzez przekazywanie środków z budżetu gminy, wykorzystywania dziedzictwa kulturowego w promocji gminy, poprawy przepływu informacji pomiędzy gminą, organami ochrony zabytków oraz mieszkańcami, a także udostępnianiem informacji o zasobie zabytkowego gminy. Ważnym elementem jest również wspieranie działań z zakresu utrzymywania lokalnych tradycji kulturowych oraz wprowadzenie elementów lokalnego dziedzictwa do procesu edukacji oraz działań kulturalnych.

• Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2020 został przyjęty uchwałą nr 82 Rady Ministrów z dnia 13 sierpnia 2019 r.

Głównym celem projektu Programu jest stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami. W okresie 4 lat realizowany będzie we współpracy z państwowymi instytucjami kultury i organami administracji publicznej poprzez trzy cele szczegółowe podzielone na kierunki działania, tj.:
Cel szczegółowy 1: „Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego”, podzielony na kierunki działania:

1. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym.
2. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym.

Cel szczegółowy 2: „Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami”, podzielony na kierunki działania:

1. Merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami.
2. Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego.

Cel szczegółowy 3: „Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa”, podzielony na kierunki działania:

1. Upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa i jego wartości.
2. Tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami.

• Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.) (SOR) została przyjęta uchwałą nr 8 Rady Ministrów z dnia 14 lutego 2017 r. Jest to aktualizacja Strategii Rozwoju Kraju 2020, przyjętej Uchwałą Nr 157 Rady Ministrów z dnia 25 września 2012 r.

SOR jest strategicznym instrumentem zarządzania polityką rozwoju realizowaną przez instytucje państwa, która określa wskaźniki ich realizacji, wskazuje sposób ich osiągania oraz określa najważniejsze projekty służące realizacji celów SOR.

Głównym celem SOR jest tworzenie warunków dla wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym wzroście spójności w wymiarze społecznym, ekonomicznym, środowiskowym i terytorialnym.

Zadania powiązane z obszarem ochrony zabytków zostały uwzględnione w następujących obszarach:

1). Obszar e-państwo – kierunek interwencji:

1. Budowa i rozwój e-administracji – orientacja administracji państwa na usługi cyfrowe.

Wyznaczony projekt strategiczny:

Digitalizacja i rozwój kultury cyfrowej – kontynuacja procesów związanych z digitalizacją, przechowywaniem i udostępnianiem różnego typu zasobów dziedzictwa cyfrowego w Polsce (muzealnych, bibliotecznych, archiwalnych, audiowizualnych i zabytków), w tym do celów ponownego wykorzystywania, w ramach którego digitalizację należy rozumieć jako nowoczesną formę konserwacji i zabezpieczania najcenniejszych zasobów kultury.

2). Kapitał ludzki i społeczny – kierunek interwencji:

4. Wzmocnienie roli kultury dla rozwoju gospodarczego i spójności społecznej.

Działania do 2030 r.:

– Ochrona i promocja dziedzictwa narodowego – wykorzystanie potencjału dziedzictwa dla wzmocnienia kapitału społecznego oraz poczucia tożsamości i wspólnoty; inwestycje w dziedzictwo narodowe (dobra kultury, nauki i sztuki, zabytki, rozwój sieci muzeów, wspieranie i promocja dziedzictwa kulturowego wpisanego na listę światowego dziedzictwa UNESCO).

– Wzmocnianie tożsamości, poczucia wspólnoty i więzi międzypokoleniowych, poprzez uczestnictwo i zwiększanie dostępu do instytucji i dzieł kultury na wszystkich poziomach funkcjonowania wspólnoty (lokalnym, regionalnym, narodowym), likwidacja „białych plam” w dostępie do kultury.

• Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030 zwana SRKS została przyjęta uchwałą nr 155 Rady Ministrów z dnia 27 października 2020 r. To kontynuacja i aktualizacja Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2020. SRKS jest jednym z instrumentów realizacji Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju.

Głównym celem SRKS jest zatem wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków. Realizacja tego celu odbywa się przez wdrażanie kierunków interwencji zaplanowanych do realizacji w trzech zasadniczych obszarach, których kluczowe znaczenie znajduje również odzwierciedlenie w nowym podtytule SRKS: współdziałanie, kultura, kreatywność. Są to:

– obszar 1: Współdziałanie – społeczeństwo obywatelskie,

– obszar 2: Kultura – tożsamość i postawy obywatelskie,

– obszar 3: Kreatywność – potencjał kulturowy i kreatywny.

Pélniejszego wykorzystania wymaga wpływ wybranych zasobów i narzędzi z obszaru kultury i dziedzictwa narodowego na poziom kapitału społecznego, m.in. w wymiarze budowania tożsamości i kształtowania postaw obywatelskich. Wydarzenia, inicjatywy i zasoby o charakterze kulturalnym mogą wzmocniać poczucie wspólnoty i tożsamości, cementować środowiska lokalne, stwarzać przestrzeń do poszukiwań i inspiracji oraz stanowić miejsce spotkań dla różnych grup wiekowych i zawodowych. Niski poziom kapitału społecznego oraz podziały społeczne utrudniają budowanie wspólnoty państwowej, a także wpływają na osłabienie więzi z państwem i jego instytucjami.

Znaczenie kultury dla rozwoju i jakości kapitału społecznego jest wieloaspektowe. Z jednej strony warunkuje ona zachowania i postawy, ustanawia kody i sposoby komunikowania oraz organizacji społeczeństwa, z drugiej zaś stanowi zasób materialnych i niematerialnych dóbr, które tworzą fundament tożsamości i spoiwo społeczności. Potencjał kulturowy determinuje więc w istotnym zakresie sposoby podejmowania decyzji, umożliwia budowanie atmosfery otwartości i wzajemnego zaufania. Dziedzictwo kulturowe, umożliwiając budowanie i utrwalanie wspólnej tożsamości, jest kluczowym elementem potencjału kulturowego i stanowi bezcenny zasób, który powinien być wykorzystany dla obecnego i przyszłego rozwoju.

Głównym celem SRKS jest wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków.

Projekt zakłada trzy cele szczegółowe Strategii, które obejmują:

1. Zwiększenie zaangażowania obywateli w życie publiczne poprzez: usprawnienie mechanizmów wspierania i współpracy instytucji publicznych z obywatelami, Rozwój i wzmacnianie zorganizowanych form aktywności obywatelskiej.
2. Wzmacnianie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich poprzez: tworzenie warunków oraz budowanie kompetencji dla wzmacniania uczestnictwa w kulturze, ochronę dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dzieł kultury, digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury, umacnianie tożsamości i postaw obywatelskich przez kulturę, wzmocnienie promocji kultury polskiej za granicą.
3. Wzmocnienie rozwoju społeczno-gospodarczego kraju przez sektory kultury i kreatywne poprzez: wzrost udziału sektorów kreatywnych w rozwoju gospodarczym kraju, rozwój kompetencji zawodowych na potrzeby branż kreatywnych, wzmocnienie potencjału kreatywnego społeczeństwa.

W ramach celu szczegółowego 2 SRKS wyróżniono ponadto następujące priorytety:

- 2.1. Tworzenie warunków oraz budowanie kompetencji dla wzmacniania uczestnictwa w kulturze,
- 2.2. Ochrona dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dzieł kultury,
- 2.3. Digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury,
- 2.4. Umacnianie tożsamości i postaw obywatelskich przez kulturę,
- 2.5. Wzmocnienie promocji kultury polskiej za granicą.

Poniżej zostały przedstawione projekty, które związane z pośrednio z ochroną dziedzictwa kulturowego oraz których okres realizacji wykracza powyżej 2021 r. Projekty strategiczne SOR przypisane do zakresu interwencji SRKS:

- Narodowy Program Wspierania Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego – program obejmujący takie działania, jak: rozwój instytucji dialogu obywatelskiego, zniesienie barier rozwojowych dla organizacji społeczeństwa obywatelskiego, reformę systemu finansowania organizacji przez państwo, edukację obywatelską i historyczną oraz rozwój wolontariatu.
- Niepodległa – program budowania kapitału społecznego i wspólnoty obywatelskiej, zogniskowany wokół obchodów 100. rocznicy odzyskania niepodległości Polski, obejmujący m.in. kształtowanie postaw patriotycznych, budowanie pamięci zbiorowej i spójnego wizerunku Polski, włączanie obywateli do działania na rzecz dobra wspólnego.
- Pakiet dla Przemysłów Kreatywnych – ukierunkowany na wsparcie innowacyjnych produktów sektorów kultury i kreatywnych. Pakiet umożliwia budowanie przewagi konkurencyjnej w sektorze i przeciwdziałanie odpływowi kapitału kreatywnego. Proponowane działania obejmują m.in. wprowadzenie zachęty dla realizacji produkcji audiowizualnych w Polsce, wprowadzenie wakacji podatkowych dla firm z sektora kreatywnego, ustanowienie tzw. szybkiej ścieżki podatkowej dla międzynarodowych produkcji z segmentu audiowizualnego.
- Program Klub – program wspierający działalność klubów sportowych (skierowaną do dzieci i młodzieży), które stanowią lokalne centra aktywności społecznej oraz są miejscem aktywnego spędzania czasu, budowania więzi społecznych i rozwijania kompetencji, takich jak umiejętność pracy w grupie, wytrwałość czy pracowitość.

– Rozwój Czytelnictwa – projekt ma na celu poprawę stanu czytelnictwa w Polsce poprzez wzmacnianie roli bibliotek publicznych, szkolnych i pedagogicznych jako lokalnych ośrodków życia społecznego stanowiących centrum dostępu do kultury i wiedzy.

SRKS definiuje również dodatkowe projekty strategiczne, które nie znalazły się w SOR. Zostały one opisane we wcześniejszych fragmentach niniejszego dokumentu poświęconych poszczególnym celom SRKS. Lista projektów strategicznych SRKS obejmuje:

– Rozwój turystyki kulturowej – projekt ma na celu realizację działań systemowych dotyczących zabytków znajdujących się na szlakach kulturowych i uznanych za Pomniki Historii, w tym dofinansowanie prac konserwatorskich oraz projektów wspierających proces upowszechniania dziedzictwa kulturowego i jego wartości, a także aktywizujących zaangażowanie społeczne w proces ochrony i opieki nad zabytkami. Celem projektu jest stymulowanie rozwoju społeczno-gospodarczego poprzez wzrost atrakcyjności turystycznej oparty na zasobach kulturowych.

• **Koncepcja Zagospodarowania Przestrzennego Kraju 2030**

Koncepcja Zagospodarowania Przestrzennego Kraju 2030 została przyjęta uchwałą nr 239 Rady Ministrów dnia 13 grudnia 2011 r. Jest to najważniejszy dokument dotyczący ładu przestrzennego Polski. Jego celem strategicznym jest efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej zróżnicowanych potencjałów rozwojowych do osiągnięcia konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia i większej sprawności państwa oraz spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej w długim okresie. Koncepcja ta kładzie szczególny nacisk na budowanie i utrzymywanie ładu przestrzennego, ponieważ decyduje on o warunkach życia obywateli, funkcjonowaniu gospodarki i pozwala wykorzystywać szanse rozwojowe. Koncepcja formułuje także zasady i działania służące zapobieganiu konfliktom w gospodarowaniu przestrzenią i zapewnieniu bezpieczeństwa, w tym powodziowego. W znacznie większym stopniu niż dotychczas uwzględnia problematykę ochrony dziedzictwa kulturowego w systemie kształtowania prawidłowej polityki przestrzennej.

Jako cele polityki przestrzennej w aspekcie ochrony zabytków wskazano:

- ograniczenie presji urbanizacyjnej na obszary dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, poprzez rozwój narzędzi wspierania finansowego ochrony przyrody i krajobrazu,
- wprowadzenie systemu standardów zabudowy i zagospodarowania terenu na terenach o niższym reżimie ochronnym,
- wprowadzenie narzędzi kompensacji utraconych korzyści ekonomicznych na terenach o wysokich restrykcjach konserwatorskich,
- wspieranie rewitalizacji zdegradowanych przestrzeni: starych dzielnic mieszkaniowych, obiektów przemysłowych, pokolejowych, opuszczonych wsi przez przyjęcie regulacji z zakresu rewitalizacji obszarów miejskich i starych zasobów mieszkaniowych.

4.1. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

Przy sporządzaniu GPOnZ omówiono uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy wynikające z dokumentów na poziomie wojewódzkim i powiatowym. GPOnZ jest zgodny z celami, zasadami i kierunkami wyznaczonymi w wojewódzkich i powiatowych dokumentach programowych oraz z dokumentami wyznaczającymi kierunki polityki przestrzennej gminy.

- **wojewódzkim:** Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2030; Audyt turystyczny Województwa Zachodniopomorskiego; Plan zagospodarowania przestrzennego województwa zachodniopomorskiego;
- **powiatowym:** Strategia Rozwoju Powiatu Drawskiego na lata 2015-2025.

Dokumenty opracowane na poziomie województwa i powiatu:

• **Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2030**

Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2030 została przyjęta uchwałą nr VIII/100/19 Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 28 czerwca 2019 r. Jest to aktualizacja Strategii Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2020 wraz z Prognozą oddziaływania na Środowisko. Strategia określa kierunki działań społeczności regionu oraz mechanizmy monitorowania jego rozwoju. Zgodnie z zapisami dokumentu rozwój kultury stanowić ma fundament tożsamości regionalnej. Realizacji założeń strategii mają służyć programy strategiczne.

Ze względu na swoje położenie dziedzictwo kulturowe Pomorza Zachodniego uwarunkowane wielorakimi i wielowiekowymi czynnikami historycznymi i demograficznymi różni się znacząco od pozostałych województw. Najważniejszymi ośrodkami kultury województwa są Szczecin i Koszalin, gdzie siedziby mają niemal wszystkie teatry, obie filharmonie oraz duża część muzeów. Na Pomorzu Zachodnim znajduje się ponad 400 domów i ośrodków kultury (w tym klubów i świetlic), a także niemal 500 bibliotek i punktów bibliotecznych. Pod względem liczby widzów i słuchaczy w teatrach i instytucjach muzycznych oraz pod względem liczby widzów w kinach województwo nie odbiega od średniej krajowej.

W Strategii określono cztery cele strategiczne, z których wyprowadzono 13 celów kierunkowych. Cele zidentyfikowane są nadrzędnym aktem wyboru – spośród szerokiego katalogu celów rozwojowych dedykowanych poszczególnym obszarom aktywności samorządu województwa. Wskazują one obszary priorytetowe, wyznaczające ścieżkę do osiągnięcia zamierzonej wizji rozwoju regionu w perspektywie do roku 2030.

W zakresie kultury wskazano na następujące cele:

I Cel strategiczny Wzmocnienie roli województwa w relacjach międzyregionalnych i transgranicznych.

W tym obszarze ważne jest również realizowanie i finansowanie lub współfinansowanie przez samorząd przedsięwzięć ze szczególnym uwzględnieniem specjalizacji gospodarczych regionu, np. w dziedzinie niebieskiej i zielonej gospodarki, infrastruktury turystycznej, ale także kultury i edukacji.

Cel kierunkowy 1. 1. Wzmocnienie bałtyckiego wymiaru polskiej polityki regionalnej i europejskiej.

Polityka inwestycyjna i gospodarcza regionu zostanie oparta w znacznej mierze na założeniach umożliwiających aktywne pozyskiwanie partnerów zagranicznych, w szczególności z obszaru makroregionu bałtyckiego. Jej uzupełnieniem będzie rozwijanie kontaktów w sferze B+R i edukacji, a także w dziedzinie kultury, uwzględniających pielęgnowanie i promowanie polskości i świadomości narodowej mieszkańców Pomorza Zachodniego.

Cel kierunkowy 3.3. Upowszechnianie i podnoszenie poziomu usług publicznych.

Zostanie wypracowany i wdrożony regionalny standard dostępu do usług publicznych, dóbr kultury i mechanizmów rozwoju lokalnego (przynajmniej w odniesieniu do usług świadczonych przez jednostki samorządu regionalnego). Samorząd podejmie działania na rzecz budowy i wzmacniania sieci współpracy na obszarach wiejskich regionu, w oparciu o rozwiązania instytucjonalne (LGD, system dystrybucji funduszy unijnych), projekty rewitalizacyjne, ale i półformalne sieci przepływu informacji i usług.

• **Audyt turystyczny Województwa Zachodniopomorskiego**

Audyt turystyczny Województwa Zachodniopomorskiego przyjęty uchwałą Zarządu Województwa Zachodniopomorskiego w dniu 8 stycznia 2014 r. Przyjęty dokument jest analizą turystyczną regionu. Wnioski płynące z audytu turystycznego służą wykonaniu analizy SWOT – określenia mocnych i słabych stron, możliwości i zagrożeń. W dokumencie zwrócono uwagę na znaczenie potencjału kulturowego, który pozwala zaistnieć i konkurować na rynku turystycznym, na który składają się wszelkiego rodzaju miejsca i obiekty zabytkowe, muzea dysponujące zbiorami o szczególnym znaczeniu lub świadczącymi o unikatowej historii i cechach kultury regionu. W dokumencie przeanalizowano elementy krajobrazu kulturowego i wskazano jego najcenniejsze elementy przywołując konkretne obiekty w regionie, w tym: budowle sakralne, mieszkalne, obronne czy zabytki techniki ale także obszary zieleni komponowanej, tj. parki, ogrody, cmentarze, zieleń przydrożną. Zwrócono również uwagę na elementy historycznego zagospodarowania: pomniki, kapliczki

przydrożne, krzyże itp. Stwierdzono, że te wszystkie elementy stanowią istotny potencjał kulturowy w rozwoju turystyki kulturowej Województwa.

• Plan zagospodarowania przestrzennego województwa zachodniopomorskiego

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa zachodniopomorskiego został przyjęty uchwałą nr XLV/530/2010 przez Sejmik Województwa Zachodniopomorskiego dnia 29 października 2010 r. W dniu 9 kwietnia 2018 r. przyjęto uchwałę 555/18 Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego w sprawie przyjęcia projektu zmiany Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego wraz z Prognozą oddziaływania na środowisko.

Plan jest opracowaniem o charakterze regionalnym, stanowi integralny element szeroko pojętego planowania strategicznego w zakresie przestrzennej koordynacji działań. Dzięki zintegrowanemu systemowi planowania zapewniona jest odpowiednia korelacja planu z koncepcją przestrzennego zagospodarowania kraju oraz ze strategią rozwoju województwa. Ustalenia planu nie stanowią prawa miejscowego i tym samym nie naruszają autonomii gmin w zakresie gospodarki przestrzennej, umożliwiają jednak ubieganie się o środki finansowe regionalne, krajowe i unijne na realizację zadań celu publicznego. Plan określa uwarunkowania i kierunki rozwoju województwa w zakresie:

- organizacji struktury przestrzennej, w tym podstawowych elementów sieci osadniczej, infrastruktury społecznej i technicznej;
- ochrony środowiska przyrodniczego i kulturowego;
- lokalizacji inwestycji publicznych rządowych i samorządu województwa.

Głównym celem świadomej polityki przestrzennej jest właściwe wykorzystanie przestrzeni i jej zasobów oraz istniejącego zainwestowania dla potrzeb rozwojowych zapewniających wzrost poziomu i jakości życia społeczeństwa. Przez właściwe wykorzystanie przestrzeni należy rozumieć między innymi „ochronę i zachowanie jej niezbywalnych wartości jakimi są bioróżnorodność, walory przyrodnicze, krajobrazowe i dziedzictwo kulturowe”. Najistotniejszymi ustaleniami planu dotyczącymi dziedzictwa kulturowego jest umieszczenie listy dóbr kultury współczesnej (budowle i pomniki) oraz rekomendacja do objęcia ochroną poprzez wpis na listę Pomników Historii dziesięciu obiektów na terenie województwa zachodniopomorskiego.

• Strategia Rozwoju Powiatu Drawskiego na lata 2015-2025

Strategia Rozwoju Powiatu Drawskiego na lata 2015-2025 została przyjęta uchwałą nr XLVII/428/2014 Rady Powiatu Drawskiego z dnia 24 października 2014 r.

To podstawowy dokument, który wyznacza kierunki rozwoju samorządu powiatowego oraz długookresowy plan rozwoju, który określa wizję i misję oraz cele powiatu.

W obszarze ochrony zabytków sformułowano następujące cele wraz z działaniami.

Cel operacyjny w sferze społecznej: Rozwój życia kulturalnego.

Działania:

- Stworzenie wspólnego przewodnika kulturalno-turystycznego dla wszystkich gmin powiatu drawskiego;
- Organizacja wydarzeń mających na celu rozpowszechnienie kultury tradycyjnej obszaru powiatu drawskiego;
- Wspieranie lokalnych inicjatyw kulturalnych mieszkańców oraz działalności bibliotek;
- Rozpropagowanie wydarzeń kulturalnych o randze regionalnej;
- Aktywowanie grup artystów i rzemieślników związanych z twórczością ludową;
- Wspieranie nowych potrzeb i zaspokajanie istniejących wartościowych potrzeb kulturalnych.

Cel operacyjny w sferze gospodarczej: Rozwój funkcji turystyczno-rekreacyjnej.

Działania:

- Wsparcie dla budowy i rozwoju Drawskiego Szlaku Żeglarskiego;
- Wzmocnienie konkurencyjności i utrzymanie atrakcyjności obszarów zależnych od rybactwa;
- Wsparcie Powiatu dla działań na rzecz generowania i promocji produktów regionalnych;
- Wsparcie działań na rzecz budowy rozwoju infrastruktury turystycznej w Powiecie.

W Strategii opisano zagadnienia takie jak kultura i dziedzictwo kulturowe w poszczególnych gminach powiatu, w tym ośrodki kultury oraz wymieniono zabytki architektoniczne.

Za wyzwanie w sferze kultury uznać należy wypromowanie potencjału kulturalnego powiatu drawskiego. Bogate dziedzictwo kulturowe (w tym rzemieślnicze) oraz ciekawa historia stanowić powinny jeden z magnesów przyciągających turystów. Bazą dla tych działań mogą być odbywające się już obecnie wydarzenia, spośród których część posiada rozpoznawalną markę.

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

5.1. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy

Władze samorządowe w procesie zarządzania gminą kierują się wytycznymi zawartymi w sporządzonych na poziomie gminnym opracowaniach, które obejmują całokształt zjawisk i czynników istotnych dla lokalnego rozwoju. GPOnZ jest zgodny z innymi dokumentami gminnymi dotyczącymi różnych aspektów życia społeczno-gospodarczego.

• Plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych dla Miasta i Gminy Drawsko Pomorskie

Plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych dla Miasta i Gminy Drawsko Pomorskie został opracowany w marcu 2020 r., przyjęty Zarządzeniem nr 65/2020 Burmistrza Drawska Pomorskiego z dnia 6 maja 2020 r.

Plan został wykonany zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych.

Ochrona zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych polega na planowaniu, przygotowaniu i realizacji przedsięwzięć zapobiegawczych, dokumentacyjnych, zabezpieczających, ratowniczych i konserwatorskich, mających na celu ich uratowanie przed zniszczeniem, uszkodzeniem lub zaginięciem.

• Plany odnowy miejscowości

Gmina Drawsko Pomorskie ma obowiązujące dwa plany odnowy miejscowości: Plan odnowy miejscowości Nętno w Gminie Drawsko Pomorskie na lata 2010-2022 (przyjęty uchwałą nr VIII/74/2011 Rady Miejskiej W Drawsku Pomorskim z dnia 28 kwietnia 2011 r.) oraz Plan odnowy miejscowości Gudowo w Gminie Drawsko Pomorskie na lata 2010-2022 (przyjęty uchwałą nr LIV/457/2010 Rady Miejskiej w Drawsku Pomorskim z dnia 29 czerwca 2010 r.).

Plan odnowy miejscowości jest to dokument operacyjny, określający plan, strategię działań społeczno-gospodarczych, cele, priorytety i zasady wspierania zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich. Plan skupia się na aspektach społecznych, ekonomicznych i środowiskowych tego rozwoju, w sposób zrównoważony.

Dokument ma charakter poznawczy, który służy szerokiemu i kompleksowemu rozpoznaniu obecnego stanu miejscowości i potencjału rozwoju w szerszej perspektywie. Stwarza także możliwości decyzyjne w sprawach podejmowania przedsięwzięć inwestycyjnych, które pozwalają na wcześniejsze podjęcie prac przygotowawczych dla planowanych działań w miejscowości, które pozwalają na wykorzystanie zasobów miejscowości i jej rozwój.

Dokument ma charakter otwarty, co oznacza, że Plan powinien być aktualizowany w odniesieniu do oczekiwań i potrzeb mieszkańców, oraz zmieniających się warunków lokalnych i regionalnych.

• Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Drawsko Pomorskie

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Drawsko Pomorskie przyjętego uchwałą Nr VIII/59/2003 Rady Miejskiej w Drawsku Pomorskim z dnia 25 kwietnia 2003 r. w sprawie uchwalenia studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Drawsko Pomorskie. Ostatnia obowiązująca zmiana została przyjęta uchwałą nr LI/364/2017 Rady Miejskiej w Drawsku Pomorskim z dnia 30 listopada 2017 r. W Studium zostały sprecyzowane szczegółowo kierunki ochrony wartości i zasobów środowiska kulturowego.

Ochrony wartości i zasobów środowiska kulturowego jest realizowana na podstawie ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Generalne cele ochrony obejmujące: ochronę dziedzictwa kulturowego gminy Drawsko Pomorskie, utrzymanie i wyeksponowanie zachowanych zasobów krajobrazu kulturowego i jego struktury, zachowanie i kształtowanie wysokiej jakości środowiska antropogenicznego i zapewnienie jego trwałego użytkowania mogą być osiągnięte poprzez realizację następujących celów szczegółowych:

1. Ochrona przestrzennych wartości krajobrazu kulturowego:

- utrzymanie historycznie ukształtowanej struktury osadniczej i sieci dróg;
- utrzymanie historycznie ukształtowanej struktury wielkoobszarowej gospodarki folwarcznej, leśnej i jeziornej ze skupiskami kolonizacyjnego osadnictwa z XIX w.;
- utrzymanie charakterystycznych przekrojów i nawierzchni istniejącego układu dróg;
- utrzymanie historycznych układów przestrzennych wsi, zasad lokalizacji zabudowy i zagospodarowania terenu, wypełnienie tradycyjnej niwy siedliskowej;
- utrzymanie i rewitalizacja historycznej zabudowy średniowiecznego układu przestrzennego miasta oraz rehabilitacja i rewitalizacja przestrzeni zdeformowanych i zdegradowanych w okresie powojennym;
- zachowanie w dobrym stanie technicznym i estetycznym dominant kulturowych i krajobrazowych (kapliczek, krzyży przydrożnych, kamieni milowych itp.);
- kontynuowanie tradycji w kształtowaniu krajobrazu kulturowego i nawiązanie do historycznych i regionalnych rozwiązań w jego kształtowaniu;
- przeciwdziałanie bezplanowej i chaotycznej parcelacji terenu;
- przeciwdziałanie zaśmiecaniu krajobrazu kulturowego nowymi lokalizacjami budowli substandardowych (baraków, tymczasowych pawilonów usługowych, „bud” kempingowych, mało estetycznych obiektów technicznych, agresywnych form reklamy);
- ograniczenie lokalizacji obiektów wymagających makroniwelacji i znacznych przekształceń topografii terenu.

2. Ochrona wartości obiektów kultury materialnej:

- ochrona przed dewastacją wartościowych stanowisk archeologicznych;
- utrzymanie i eksponowanie grodzisk i cmentarzysk posiadających charakterystyczną formę krajobrazową;
- zachowanie w dobrym stanie technicznym i estetycznym: kościołów, szkół, obiektów usługowych, produkcyjnych, zespołów dworsko-folwarcznych, wpisanych i nie wpisanych do rejestru zabytków oraz zewidencjonowanej zabudowy zagrodowej i innych elementów zagospodarowania i wyposażenia miejscowości;
- utrzymanie i eksponowanie: układów przestrzennych siedlisk, pomników i krzyży, kamieni milowych, urządzeń technicznych i komunikacyjnych;
- utrzymanie i wyeksponowanie układów komponowanej zieleni parków, cmentarzy oraz obsadzeń przydrożnych i śródpolnych;
- utrzymanie i eksponowanie wartości zabudowy historycznej, jej proporcji, formy, typu dachów, wielkości i układu otworów, rodzaju stolarki i jej zdobnictwa, materiału budowlanego;
- zapobieganie w powstawaniu ubytków w zabudowie historycznej i stwarzanie warunków do ich ponownej zabudowy;

- estetyzacja i waloryzacja zabudowy i zagospodarowania terenów „współczesnych” osiedli blokowych w tym „popegerowskich” oraz współczesnej zabudowy techniczno-produkcyjnej;
- kształtowanie wysokich walorów estetycznych nowej zabudowy mieszkalnej, rekreacyjno-turystycznej i produkcyjnej.

3. Upowszechnienie wartości niematerialnych środowiska kulturowego gminy Drawsko Pomorskie:

- utrzymanie historycznego nazewnictwa miejscowości i obiektów topograficznych;
- popularyzacja historii gminy;
- wspomaganie edukacji historycznej poprzez przygotowanie stosownych materiałów pomocniczych.

Zasady ochrony obszarów i obiektów wpisanych do rejestru zabytków

Zasady ochrony obszarów i obiektów wpisanych do rejestru zabytków regulują przepisy ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. W Studium przedstawiono wykaz obszarów i obiektów wpisanych do rejestru zabytków a także wykaz obiektów wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków.

Zasady ochrony stanowisk archeologicznych

Zasady ochrony stanowisk archeologicznych regulują przepisy ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Na rysunku Studium zaznaczono wszystkie stanowiska archeologiczne wg dokumentacji „Zasób archeologiczny gminy Drawsko Pomorskie”, ujęte w granice obszarów kulturowych wpisanych do rejestru zabytków i obserwacji archeologicznej.

Zastosowano oznaczenia:

- KR – obszar kulturowy wpisany do rejestru zabytków odpowiadający strefie WI – pełnej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej stanowiska, wpisane do rejestru zabytków.
- KA – obszar obserwacji archeologicznej odpowiadający strefom WI (niewpisanych dotychczas do rejestru zabytków), strefom WII – częściowej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej stanowiska i WIII – ograniczonej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej stanowiska.

W przypadku ustanowienia stref ochrony stanowisk archeologicznych proponuje się wprowadzenie następujących nakazów i zakazów w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego:

W strefie W I – pełnej ochrony stanowisk archeologicznych, czyli obszaru występowania stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków lub ewidencji urzędu ochrony zabytków, wykluczającej wszelką działalność inwestycyjną i inną. Obowiązuje:

- zakaz wszelkiej działalności inżynierskiej, budowlanej i innej związanej z pracami ziemnymi (np. kopanie studni, melioracji, karczunku i nasadzenia drzew itd.) poza badaniami archeologicznymi oraz pracami zabezpieczającymi zabytek przed zniszczeniem, prowadzonymi na zasadach określonych przepisami odrębnymi dot. ochrony zabytków;
- zachowanie istniejącego układu topograficznego terenu.

W strefie W II – częściowej ochrony stanowisk archeologicznych, zabytków dopuszczającej inwestowanie pod określonymi warunkami:

- współdziałanie w zakresie zamierzeń inwestycyjnych i innych związanych z pracami ziemnymi z odpowiednim organem ds. ochrony zabytków;
- przeprowadzenie archeologicznych badań ratunkowych na terenie w granicach strefy, wyprzedzających rozpoczęcie prac ziemnych związanych z realizacją zamierzenia na zasadach określonych przepisami odrębnymi dot. ochrony zabytków.

W strefie W III – ograniczonej ochrony stanowisk archeologicznych, polegającej na prowadzeniu interwencyjnych badań archeologicznych w przypadku podejmowania prac ziemnych.

Strefa WIII obejmuje stanowiska ujęte w ewidencji służby konserwatorskiej. Obowiązuje:

- współdziałanie w zakresie zamierzeń inwestycyjnych i innych związanych z pracami ziemnymi z odpowiednim organem ds. ochrony zabytków;

– przeprowadzenie archeologicznych badań ratunkowych na terenie objętym realizacją prac ziemnych na zasadach określonych przepisami odrębnymi dot. ochrony zabytków.

Zasady ochrony walorów kulturowych układów przestrzennych i zabudowy jednostek osadniczych

- 1) Wskazaniem jest odtwarzanie zabudowy i zagospodarowania w układzie rozproszonym, bezpośrednio na miejscach udokumentowanej tradycji siedliskowej oraz na nowych terenach w sposób nawiązujący do tradycyjnych form lokalizacji.
- 2) W granicach tradycyjnej niwy siedliskowej wsi o cennych układach ruralistycznych, dla których zaproponowano ochronę układu urbanistycznego, należy dążyć do zachowania tradycyjnego podziału parcelacyjnego i lokalizacji siedlisk w układzie ulicowym, dopuszcza się jedynie podział szerokich działek prostopadle do ulicy (drogi) z szerokością frontu pozwalającą na zlokalizowanie w linii zabudowy budynku w formie regionalnej.
- 3) Należy zachować jak najliczniej zewidencjonowaną, wartościową zabudowę wiejską, utrzymanie budynków w dobrym stanie technicznym, ograniczenie zmian bryły, detalu architektonicznego, rozmiarów i podziałów stolarki oraz pozostałego wystroju naprawy i odtwarzania.
- 4) W planach miejscowych należy uwzględnić wskazania i zalecenia ochrony obszaru OKK 23 „Śladami Gropiusa”.
- 5) Zaleca się realizację nowej zabudowy w gabarytach i na lokalizacji zabudowy dotychczasowej, w nawiązaniu do usuniętej lub w oparciu o typ zabudowy regionalnej.
- 6) Zaleca się adaptację zabudowy gospodarczej na cele mieszkalne lub usługowe budynków mieszkalnych z podkreśleniem ich dotychczasowej funkcji i formy, w tym zachowaniu kształtu dachu i materiału pokrycia.
- 7) Na terenach jednostek osadniczych należy zabronić lokalizacji wolnostojących nośników reklam na tle zabytkowych, proponowanych do wpisu do rejestru zabytków.

Wskazane do realizacji regionalne cechy zabudowy i zagospodarowania

- 1) Zabudowa mieszkalna winna cechować się:
 - a) Lokalizacją wg zasady dominującej w danej miejscowości;
 - b) Przy adaptacji i modernizacji budynków istniejących oraz wnoszeniu nowej zabudowy mieszkalnej należy dążyć do zachowania następujących cech typowych dla zabudowy regionu południowego Pomorza:
 - rzut budynku prostokątny bez dobudówek o proporcjach 1 do 2 (druga kondygnacja w ramach poddasza);
 - wysokość budynku 1-2 kondygnacji. Dopuszcza się do 3 kondygnacji jeżeli zabudowa nawiązuje do istniejącej;
 - dach dwuspadowy o spadku połaci ok. 40-50 – krycie budynków materiałami nie powodującymi dysharmonii z istniejącym budownictwem na danym terenie;
 - symetryczna lub prawie symetryczna kompozycja otworów na elewacji frontowej;
 - zaznaczony cokół budynku;
 - nieznacznie wysunięty okap;
 - użycie w elewacji frontowej i szczytowych cegły licowej lub podobnych materiałów elewacyjnych.
 - należy dążyć do stosowania tradycyjnych rozwiązań materiałowych, w tym kolorystykę występującą lokalnie w miejscowości.
- 2) Budynki użyteczności publicznej, w tym samodzielne sklepy, remizy, obiekty gastronomiczne, sportowe i inne winny być projektowane indywidualnie, w wielkości i formach nawiązujących do budownictwa tradycyjnego,
- 3) Zalecane jest używanie kamienia polnego, kamienia ciosanego lub kostki kamiennej do wykonywania nawierzchni podjazdów i dziedzińców, budowy murów oporowych i ogrodzeń lub ich części.
- 4) Wskazane jest stosowanie różnych odmian parkanów drewnianych, drewnianych i metalowych bram i furtek, należy ograniczyć ogrodzenia z siatki, prętów zbrojeniowych, płyt betonowych i ogrodzeń lub ich części.

5.2. Charakterystyka zasobów oraz stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

5.2.1. Charakterystyka gminy

Gmina Drawsko Pomorskie to gmina miejsko-wiejska usytuowana w południowo-wschodniej części województwa Zachodniopomorskiego, w zachodniej części powiatu drawskiego.

Gmina składa się z 20 jednostek pomocniczych, w tym 18 sołectw oraz 2 osiedli w obrębie miasta Drawsko Pomorskie. Sołectwa w gminie: Borne, Dalewo, Dołgie, Gudowo, Jankowo, Jelenino, Konotop, Linowno, Łabędzie, Mielenko Drawskie, Nętno, Ostrowice, Przytoń, Rydzewo, Suliszewo, Zagozd, Zarańsko, Żółte. W związku ze zniesieniem gminy Ostrowice, na podstawie Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 sierpnia 2018 r. w sprawie zniesienia gminy Ostrowice oraz ustalenia granic gminy Drawsko Pomorskie i gminy Złocieniec (Dz. U. z 2018 r. poz. 1527) dnia 1 stycznia 2019 r. do gminy włączono następujące obręby ewidencyjne: Borne, Dołgie, Donatowo, Grzybno, Jelenino, Ostrowice i Przytoń o łącznej powierzchni 6558,36 ha.

Gmina sąsiaduje z:

- od wschodu z gminą Złocieniec,
- od zachodu z gminami Węgorzyno, Ińsko,
- od północy z gminami Świdwin, Połczyn Zdrój, Brzeźno, Łobez,
- od południa z gminą Kalisz Pomorski.

Południową część gminy zajmuje poligon wojskowy z lotniskiem, jeden z największych w Europie.

Obszar gminy leży na Pojezierzu Drawskim – jednej z największych jednostek fizjograficznych Pojezierza Zachodniopomorskiego.

W Drawsku Pomorskim krzyżują się drogi wojewódzkie do sąsiednich miast gminnych oraz wytyczona lokalna linia kolejowa (Szczecinek-Runowo Pomorskie). Przez teren gminy i miasto Drawsko Pomorskie przebiega droga krajowa nr 20 łącząca Stargard z Trójmiastem zapewniająca dogodną komunikację w ramach województwa oraz ze wschodnią częścią kraju.

Według regionalizacji geograficznej, północna, środkowa i wschodnia część gminy leży na obszarze mezoregionu Pojezierza Drawskiego, który wchodzi w skład makroregionu Pojezierza Zachodniopomorskiego. Południowa część terenu natomiast leży w mezoregionie Równina Drawska, składającego się na makroregion Pojezierze Południowopomorskie. Na terenie gminy występuje bardzo zróżnicowana rzeźba terenu ukształtowana przez ostatnie zlodowacenie zwane Bałtyckim.

Północna część gminy odwadniana jest przez dopływ Regi – Starą Regę. Do zlewni tej należy również rzeka Gręzówka i Brzeźnica a także Olchowianka i Wilźnica. Rzeka Brzeźnica wypływa z jeziora Czaple Małe. Rzeka Drawa natomiast odwadnia bezpośrednio południową część gminy i jest ona największą rzeką przepływającą przez teren gminy. Rzeka wypływa z jeziora Krzywego w Dolinie Pięciu Jezior na Pojezierzu Drawskim. Przepływa przez szereg jezior, najważniejsze z nich to Prosino, Żerdno, Drawsko, Krosino, Lubie i Dębno.

Na terenie gminy występują następujące formy ochrony przyrody:

- 23 drzewa uznane za pomniki przyrody, 4 z tych drzew zlokalizowane są na terenach osiedli, pozostałe w lasach na terenie Nadleśnictwa Drawsko;
- obszar chronionego krajobrazu „Pojezierze Drawskie” o łącznej powierzchni ok. 68 450 ha;
- 2 obszary specjalnej ochrony ptaków oraz 2 obszary ochrony siedlisk: OSO „Ostoja Drawska” (kod PLB320019), OSO „Ostoja Ińska” (kod PLB320008), SOO „Brzeźnicka Węgorza” (kod PLH320002), SOO „Jezioro Lubie i Dolina Drawy” (kod PLH320023).

5.2.2. Zarys historii obszaru gminy¹

„Badania archeologiczne potwierdzają istnienie osad ludzkich w okolicach dzisiejszego Drawska ok. 11 tysiąclecia p.n.e., mimo niesprzyjających warunków w Mielenku Drawskim i Gudowie, reprezentują tzw. kulturę Lyngby /.../. Wzdłuż brzegów Drawy i nad jeziorem Lubie odkryto liczne ślady osadnictwa mezolitycznego, w tym obozowisko datowane na VII tysiąclecie p.n.e. reprezentujące kulturę Svaerdborg. /.../ Ok. 3200 lat p.n.e. rozpoczyna się młodsza epoka kamienia – neolit. Kultura pucharów lejkowatych to już społeczność rolnicza. Kolejna wyraźna cezura w procesach osadniczych wiązała się z kulturą (od ok. 1250 r. p.n.e.); następnie epoka wpływów rzymskich i wędrówek ludów w V-VI w. n.e. z ich zmianami ludnościowymi, społeczno-ekonomicznymi i etnicznymi. Zjawiska te doprowadziły do powstania systemu feudalnego właściwego dla średniowiecza. Następuje wyraźna aktywność ludów słowiańskich na tych ziemiach (VI w. osady Słowian zachodnich). W VII-VIII wieku pojawiają się warowne grody – ośrodki władzy feudalnej; w tym gród w Drawsku, w zakolu rzeki Drawy zachowało się wczesnośredniowieczne grodzisko nizinne ze słabo już dziś czytelnym wałem. W Mirosławcu – we wschodniej części miasta znajdują się pozostałości siedziby rodu von Blankenburg – czworokątne wyniesienie oblane fosą, które może być miejscem wcześniejszego średniowiecznego zamku i wczesnośredniowiecznego grodziska. Od IX wieku rozwijają się podgrodzia stanowiące pierwociny miast.

Za czasów Mieszka I całe Pomorze weszło w skład państwa Polan lecz już w 1025 r. zachodnia jego część (z Pojezierzem Drawskim) odpadła od królestwa. Ponownie obszar ten znalazł się w granicach państwa polskiego po podbojach Bolesława Krzywoustego, lecz po jego śmierci Pomorzem podzielili się lokalni książęta, przy czym ziemia drawska pozostała przy władcach z Wołogoszczy.

Pierwsza (pisana) wzmianka o tym terytorium pochodzi z 1254 r., kiedy to książę pomorski Warcisław III nadał cystersom z Białoboków 600 łanów nad Drawą, tj. obszar określony jako „desertum Sarcthicze”. Od tego okresu zaczęli napływać nowi mieszkańcy, zakładający osady warowne (np. Oleszno, Mielenko, Gudowo) oraz wsie nieobronne (np. Zarańsko), zaś ludność trudniła się rybołówstwem, myślistwem i uprawą roli.

Po 1280 r. margrabiowie brandenburscy weszli w posiadanie ziemi świdwińskiej oraz okolic Drawska i Złocieńca, przy czym pod koniec XIII wieku (1295-97) tzw. „terra Welsenborch” (kraina oleszeńska) powróciła na krótko pod panowanie książąt pomorskich. Równocześnie z podbojem politycznym, następowała intensywna akcja kolonizacyjna; w 1297 r. założono Drawsko. Trzon osadnictwa stanowiło głównie rycerstwo niemieckie lub zniemczone, które w zamian za otrzymane lenno zobowiązane było do obrony tych ziem. Pod względem kościelnym ziemia na wschód od Drawy, przejęte przez Brandenburczyków, nadal należały do diecezji poznańskiej.

Po śmierci margrabiego Waldemara (1319 r.) władzę objął – w imieniu małoletniego Henryka – książę pomorski Warcisław IV, który w 1320 r. nadał klasztorowi w Pyrzycach patronat nad kościołem w Drawsku, jez. Lubie oraz okoliczne wsie – w tym Gudowo, Mielenko, Konotop, Oleszno, Karwice. Zmiana dynastii panującej w Brandenburgii zbiegła się z okresem zjednoczenia państwa polskiego, co wiązało się z próbami odzyskania tych ziem dla korony, licznymi potyczkami na pograniczu, które prowadziły do niszczenia wsi i miast oraz zahamowania procesów osadniczych.

Za panowania króla Kazimierza Wielkiego ziemie między Drawą i Gwdą przeszły – w drodze wykupów, układów i drobnych szantaży – na rzecz państwa polskiego; po śmierci króla ziemie te wróciły pod panowanie margrabiów. W 1373 r. Marchia Brandenburska została włączona do rozległego władztwa Luksemburczyków, którzy dążyli do zintensyfikowania źródeł dochodów z tych ziem. W 1386 r. Nowa

¹ Rozdział jest cytatem z: „Program opieki nad zabytkami gminy Drawsko Pomorskie na lata 2010-2014, autor opracowania VERBUM Szczecin, mgr M. Witek, mgr W. Witek, s. 27-30

Marchia przypadła Janowi Luksemburczykowi, następnie pozostawała w posiadaniu Zygmunta, który dążył do sprzedaży tego terytorium.

W 1400 r. zakon krzyżacki kupił ziemię drawską i złocieniecką, przez co stał się władcą całej Marchii. Od pocz. XV wieku państwo polskie dążyło do przejęcia Nowej Marchii, w czym wspierane było przez niektóre, najpotężniejsze rody rycerskie – Güntersberg, Wedel, Bork, Wolde. Powyższe uwarunkowania doprowadziły do znacznego wzrostu napięcia na pograniczu, z licznymi potyczkami, wyprawami wojennymi. Z chwilą wybuchu wojny trzynastoletniej (1454 r.), w obliczu trudnej sytuacji politycznej i finansowej, Krzyżacy zostali zmuszeni do oddania Nowej Marchii panom Brandenburgii – tj. Hohenzollernom. Ukształtował się wtedy podział regionu na trzy części, z czego ziemia drawska nazywana była brandenburską i podlegała wójtowi w Świdwinie, który – m.in. – nadawał lenna rycerzom.

Za czasów księcia Bogusław X doszło do zjednoczenia Pomorza Zachodniego, (1478 r.), przy czym w myśl układu z 1493 r. Hohenzollernowie otrzymali przyrzeczenie, że po wygaśnięciu rodu książęcego odziedziczą jego ziemie.

W latach 1535-71 Nowa Marchia była suwerennym państwem, rządzone przez margrabiego Jana z Kostrzyna, który był protektorem reformacji, a także przyczynił się do wzmocnienia władzy, m.in. poprzez rygorystyczną politykę fiskalną.

W połowie XVI wieku większość ziemi na terenie późniejszego powiatu drawskiego należała do trzech starych rodów rycerskich: Borków, Güntersbergów i Wedlów. Okres ten charakteryzował rozwój gospodarki folwarczno-pańszczyźnianej, co wiązało się z powiększaniem licznych majątków szlacheckich kosztem gospodarstw kmiecych. Pozbawionych ziemi i wolności chłopów osadzano jako biedotę na niewielkich działkach (chałupnicy i komornicy).

W okresie wojny 30-letniej (1618-48) tereny obecnej gminy – podobnie jak całe Pomorze – uległy znacznym zniszczeniom, spowodowanym przez liczne przemarsze wojsk, kontrybucje, plądrowania. Jeszcze w okresie wojen polsko-szwedzkich (1655-60) przez te ziemie przechodziły kolumny wojsk, które poczyniły znaczne szkody z racji przymusowej aprowizacji.

Od 1720 r. całe Pomorze i Nowa Marchia dostały się pod panowanie króla pruskiego (Fryderyka Wilhelma I), a w państwie powołano urzędy nadzorujące dochody skarbowe (w tym tzw. kamerę wojenną), powiaty zarządzane przez landratów. W owym czasie zorganizowano w powiecie prace melioracyjne, zmierzające do uzyskania nowych obszarów pod uprawę i wypas; m.in. w 1778 r., za sumę 4900 talarów, zmeliorowano tereny pod Ziemskim. Od 1764 r. rozpoczęto separację gruntów chłopskich od folwarcznych oraz dokonano uwłaszczenia chłopów w dobrach państwowych.

W 1807 r. zniesiono poddaństwo osobiste chłopów, potwierdzone edyktem z 1811 r., z prawem własności ziemi, które obwarowane jednak zostało przepisami dotyczącymi przekazania części ziemi. Powyższe uwarunkowania przyczyniły się do kształtowania wielko-obszarowej własności szlacheckiej; w owym czasie stosunek własności dworskiej do chłopskiej wynosił jak ok. 1 : 1.

W 1815 r. dokonano nowej reformy administracyjnej, wprowadzono podział na prowincje, rejencje i powiaty. Na mocy tej reformy powstał powiat drawski, który przetrwał aż do 1932 r.; północny region obecnej gminy Drawsko (ze wsiami Łabędzie, Nętno i Rydzewo) należał do powiatu świdwińskiego, a zachodni – do powiatu reskiego. Administracja i samorząd opierały się na: autonomicznych gminach miejskich (Drawsko), wiejskich (Landgemeine), dobrach szlacheckich (Rittergut) i domenach państwowych; podział na gminy wiejskie i obszary dworskie przetrwał do 1928 r. Dopiero w 1877 r. zmienił się stanowy system wyborczy; odtąd władzami powiatu były sejmik powiatowy i wydział powiatowy.

Od połowy XIX w. datuje się etap industrializacji i intensyfikacji gospodarki rolnej, co było związane z ogólnymi przemianami ustrojowymi i gospodarczymi ././. Pod koniec XIX wieku rozpoczął się proces przechodzenia części ziemi z rąk wielkich posiadaczy do indywidualnych chłopów, co związane było z tzw.

kolonizacją wewnętrzną, inspirowaną przez państwo pruskie, a prowadzoną przez instytucje parcelacyjno-kredytowe.

Po I wojnie światowej powiat drawski stanowił część prowincji pomorskiej i należał do rejencji koszalińskiej; w 1938 r. władze Rzeszy zlikwidowały Prowincję Pogranicze Prusy Zachodnie Poznań i stworzyły z jej części rejencję pilską, włączoną do prowincji pomorskiej.”

W regionie położonym na peryferiach państwa niemieckiego, nastąpił regres gospodarczy przełamany dopiero w latach 30., gdy Ziemia Drawska stała się ważnym terenem militarnym. Po 1930 r. rozpoczęto budowę Wału Pomorskiego - pasa umocnień wzdłuż granicy z Polską. Pozycja główna Wału Pomorskiego biegła od Gorzowa wzdłuż Noteci i Drawy na zach. od Człopy przez Strzalinę, Strączno do Wałcza. W czasie II wojny światowej walki o Drawsko trwały 4-5 marca 1945 r. Miasto zostało zdobyte przez wojska 1 Frontu Białoruskiego.

• HISTORIA DRAWSKA POMORSKIEGO²

Miasto Drawsko Pomorskie zostało lokowane na prawie magdeburskim w 1297 r., na miejscu osady „Drawenborch”, w 1285 r. stanowiącej własność Brandenburgii. Dokument lokacyjny wystawiono na rzecz Arnolda de Goltz i jego braci - Konrada i Jana, którzy mieli założyć miasto Dravenborch. Jako sołtysi dziedziczeni otrzymali 10 łanów, dochód 1/3 z czynszów łanowych i sądowych oraz młyn na Drawie. Powstał centralnie ulokowany rynek z ratuszem (ok. 1315 r.), otoczony siatką ulic. W mieście istniał już kościół, wzmiankowany w dokumencie lokacyjnym, od 1341 r. powstawały obwarowania miejskie, do 1380 r. – klasztor franciszkanów. Około 1410 r. na pld. brzegu Drawy, w miejscu istniejącej tu osady Kietz, powstało Nowe Miasto, włączone w obręb murów obronnych Drawska Pomorskie. W tym czasie miasto uzyskało pierścień murów obronnych z obwałowaniem i fosami, które w części pld. połączono kanałem z rzeką Drawą (tzw. kanał Sukienniczy). Ok. 1430 r. mury obronne wokół Nowego Miasta nabrały kształtu ostatecznego; powstały nowe kościoły, szpital (kaplica Św. Jerzego). W 1500 r. Drawsko Pomorskie liczyło około tysiąca mieszkańców.

W 1402 r. Nową Marchię wraz z Ziemią Drawską kupił Zakon Krzyżacki, co rozpoczęło najazdy wojsk polskich i pomorskich (1412-1413). W odwecie mieszkańcy Drawska Pomorskiego w 1422 r. zajęli zamek w Drahimiu, obsadzony polską załogą co doprowadziło do wybuchu wojny polsko-krzyżackiej (1433 r.). W tym roku miasto odparło oblężenie taborytów (husyci) i Pomorzan. Kolejne straty i zniszczenia przyniosła wojna trzynastoletnia (1454-1466), lecz po jej zakończeniu mieszczanie wykupili od zadłużonego elektora znaczną część przywilejów, w tym prawo do podatku z miejskiego młyna.

Na pocz. XVI w. nastąpiło ożywienie handlu. W wyniku reformacji (1537 r.) dobra klasztorne franciszkanów do 1557 r. znalazły się w rękach magistratu, po czym zostały nadane Joachimowi von Wedel. W końcu XVI w. wprowadzono nowe cła importowe, które ograniczyły handel. Po ożywieniu gospodarczym w początku XVI w., w końcu wieku Drawsko Pomorskie ponownie zaczęło podupadać ekonomicznie.

Natomiast wiek XVII przyniósł miastu szereg klęsk. W 1620 r. miał miejsce pożar, który niemal doszczętnie zniszczył Drawsko Pomorskie, w tym ratusz, dwie bramy miejskie, mosty, szkołę i kościół farny. W 1625 r. mieszkańców nawiedziła zaraza – zmarło ok. 1000 osób. W latach 1627-1638 miasto ucierpiało w czasie wojny trzydziestoletniej, nawiedzane przez wojska cesarskie, polskie i inne. Kolejne zniszczenia nastąpiły w czasie potopu szwedzkiego. W latach 1664, 1671 i 1696 miały miejsce kolejne pożary, towarzyszyły im epidemie, od 1679 r. w Drawsku Pomorskim praktycznie funkcjonował garnizon. W efekcie tych wydarzeń liczba ludności uległa zmniejszeniu, nastąpił znaczny regres gospodarczy, równoważony minimalnym rozwojem związanym z regulacją Drawy i spławem soli z Kołobrzegu (warzelnia soli istniała w 1684 r., w 1686 Drawsko Pomorskie otrzymało prawo składowania soli) oraz rozwojem sukiennictwa.

² Program opieki nad zabytkami gminy ... op.cit., kalendarium s. 31-33; Dzieje Ziemi Drawskiej, op.cit.; Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Drawsko Pomorskie, Drawsko Pomorskie 2017, s. 77-80; Internet: T. Choroba, Drawski Blog Historyczny: <http://dramburg.blogspot.com/>

Intensywna odbudowa miasta nastąpiła w latach 1701-1720, co związane było z reformami Fryderyka III. Odbudowano m.in., kościół mariacki, szkołę, liczna ludności wzrosła do 1300 mieszkańców. W 1713 r. wprowadzono połączenie pocztowe pomiędzy Stargardem i Szczecinkiem. W 1741 r. weszło w życie nowe prawo budowlane. W okresie wojny siedmioletniej w Drawsku Pomorskim stacjonowały wojska rosyjskie. Po zakończeniu wojny odbudowano miejski folusz, przywrócono garnizon kirasjerów. W 1783 r. rozpoczęła się stopniowa likwidacja średniowiecznym obwarowań trwająca do pocz. XIX w. Powstały pierwsze budynki mieszkalne „przed murem” – na Grosse Marktstrasse.

W czasie wojen napoleońskich rozwinęło się rzemiosło i produkcja przemysłowa – przetwórstwo produktów rolnych i drewna. Szybki rozwój gospodarczy przypadł na 2 poł. XIX w. W 1847 r. założono powiatową kasę oszczędnościową, w 1866 r. powstało państwowe gimnazjum, w 1867 r. – seminarium nauczycielskie, potem park, gazownia, dworzec kolejowy, szpital miejski, nowy budynek poczty, w 1910 r. miała miejsce elektryfikacja miasta i powstała sieć telefoniczna, przebudowano kościół NMP.

Do okresie I wojny światowej rozpoczął się rozwój budownictwa mieszkaniowego, powstało kilka dzielnic willowych. W czasie wojny zginęło ok. 500 mieszkańców Drawska Pomorskiego. Powszechny kryzys gospodarczy lat 20. przetrwały największe zakłady: tartak, browar, odlewnia żeliwa. Wzrost koniunktury nastąpił w latach 30. XX w., za sprawą inicjowanych prac publicznych, wzmożonej działalności budowlanej, rozwoju usług. W 1935 r. otwarto muzeum, miasto stało się siedzibą garnizonu RAD. W czasie II wojny światowej nieopodal Drawska Pomorskiego zrealizowano autostradę Berlin z Królewcem.

Drawsko Pomorskie zostało wyzwolone dnia 4 marca 1945 r. przez wojska radzieckie. Nie uległo większym zniszczeniom – te dokonały po wyzwoleniu. Do sierpnia 1946 r. w Drawsku stacjonowała dywizja wojsk radzieckich, w 1946 r. wysiedlano ludność niemiecką i rozpoczęto akcję osadniczą, która zakończyła się w 1947 r. Do miasta sprowadzono znaczną liczbę osadników narodowości ukraińskiej wysiedlonej z Bieszczad. Na początku lat 50. upaństwowiono handel i wytwórczość. Kilka folwarków na pld. od miasta zostało przejętych przez polską Dywizję Rolno-Gospodarczą – grunty te stały się podstawą utworzenia poligonu wojskowego.

• WSIE GMINY DRAWSKO POMORSKIE³

Borne – w 1821 r. własność szlachecka. Znajdowało się tu 20 domów mieszkalnych zamieszkałych przez 180 osób i 1 młyn wodny. W 1856 r. wieś liczyła 248 mieszkańców. W 1909 r. nastąpiło przekształcenie obszaru dworskiego Borne w gminę wiejską Borne. W 1910 r. miejscowość liczyła 279 mieszkańców, w 1925 r. – 309, w 1933 r. – 328, a w 1939 r. – 297. W 1925 r. odnotowano 73 budynki mieszkalne. Do 2018 r. miejscowość wchodziła w skład gminy Ostrowice.

Cianowo – osada założona w poł. XIX w., jako folwark szlachecki. Na pocz. XX w. majątek był w rękach rodziny von Koller, fundatorów dworu.

Dalewo – wieś wzmiankowana w 1254 r. Początkowo własność klasztoru w Białobłokach, w XIV w. przejęta przez ród von Wedlów, którzy na pocz. XV w. połowę wsi sprzedali Krzyżakom. W 1499 r. wieś była lennem rodziny von Borck. Kościół, wzmiankowany w 1581 r., istniał już w średniowieczu; nowy obiekt wzniesiono na przełomie XVIII/XIX w. W 1 poł. XIX w. powstało założenie pałacowo-parkowe (rodzina Knebel-Doberitz) i folwark. W 2 poł. XIX w. na pñn.-wsch. od wsi zlokalizowano cmentarz wojskowy. W 1874 r. wzniesiono leśniczówkę, w 1939 r. – szkołę. W XIX w. działała cegielnia. W XX w. w obrębie folwarku działała kuźnia i warsztat kołodziejski.

Dołgie – w XIV w. własność rodziny von Born. W latach 1614-1645 zbudowano kościół. W 1954 r. Dołgie należało do gminy Rydzewo, do 2018 r. – do gminy Ostrowice.

³ Studium uwarunkowań ... Gminy Drawsko Pomorskie op.cit., Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Ostrowice, <https://docplayer.pl/65771531-Studium-uwarunkowan-i-kierunkow-zagospodarowania-przestrzennego-gminy-ostrowice-uwarunkowania-zagospodarowania-przestrzennego-gminy-ostrowice.html>

Gajewko – przysiółek – zespół folwarczny, powstały w 2 poł. XIX w. na gruntach miasta Drawsko Pomorskie.

Gajewo – przysiółek – zespół folwarczny, powstały w 1 poł. XIX w. na gruntach miasta Drawsko Pomorskie.

Gogółczyn – obecnie dzielnica Drawska Pomorskiego - dawny folwark majątku w Zarańsku, powstał w XIX w. i należał do Oscara von Brocke. Na początku XX w. majątek został usamodzielniony, a w latach 30. XX w. należał do rodziny Wussow.

Golina – dawny folwark powstały w XIX w.

Gudowo – wieś wzmiankowana w 1320 r. – została nadana klasztorowi augustianek z Pyrzyc. Od XIV w. należała do rodziny von Bork, na początku XIX w. – do dóbr dominialnych z podległym majątkiem von Pritzelwitzów. Pod koniec XIX w. majątek należał do urzędu skarbowego, w latach 20. XX w. jego właścicielem był Hugo Weiss. Kościół drewniany z XIV w. zastąpiono murem w XVII w., rozbudowanym w XVIII w. i przebudowanym w XIX w. Założenie pałacowo-parkowe zrealizowano w 2 poł. XIX w. – pocz. XX w.; dwór zburzony został po 1945 r. W 2 poł. XIX w. zbudowano szkołę i gospodę, młyn, kuźnię, cegielnię i krochmalnię. W 1911 r. Walter Gropius i Meyer zaprojektowali fabrykę sodu.

Jankowo – wieś w 1254 r. – własność klasztoru w Białobłokach, w 1400 r. kupiona przez Krzyżaków. Od 1499 r. należała do von Borcków, w 1565 r. – do rodziny Wedlów. W 1492 r. zbudowano kościół, który istniał do II wojny światowej. W 2 poł. XIX w. przy podwórzu folwarcznym powstało założenie pałacowo-parkowe. W 1877 r. w Jankowie powstała stacja kolejowa linii Runowo-Szczecinek, przy niej wybudowano fabrykę krochmalu. W 1 poł. XX w. majątek rycerski należał do Reinolda Reicherta. W latach 30. XX w. wybudowano nową szkołę.

Na pocz. XX w. mieszkał tu znany później architekt Bauhausu Walter Gropius, który na terenie Ziemi Drawskiej w latach 1904-1914 zrealizował kilka młodzieńczych projektów. Jego autorstwa były dwa budynki mieszkalne, spichlerz (zachowany), kuźnię i pralnię domy robotników oraz kościół.

Karwice – w XIII w. tereny wsi należały do książęcych dóbr ziemi stargardzkiej. Wieś wzmiankowana w 1248 r., w 1320 r. przeszła na własność klasztoru augustianek w Pyrzycach. W 1565 r. Karwice należały do rodziny Lentzen. Prawdopodobnie w 1719 r. wieś założono na nowo. Na pocz. XIX w. majątek rycerski należał do rodziny von Goltz, potem do rodu von Brockhausen, von Lepel (koniec XIX w.), Friedricha Volkmana (lata 20. XX w.). Rodzina von Brockhausen wzniosła reprezentacyjny pałac, na skarpie za pałacem skomponowano park krajobrazowy.

Konotop – wieś wzmiankowana w 1248 r. – należała do dóbr książęcych ziemi stargardzkiej, w 1320 r. przeszła na własność klasztoru augustianek z Pyrzyc. Od poł. XV do pocz. XVI w. należała do rodu von Goltz. W 1536 r. stanowiła lenno Johanna von Kustrin. Na pocz. XIX w. majątek rycerski należał do rodziny von Unruh, od 1813 r. – do rodziny von Brockhausen. Wieś została zniszczona przez wojska polskie w 1557 r. i 1657 r. W 1847 r. funkcjonował młyn – wiatrak, przed 1939 r. działał tartak parowy. Kościół istniał już w średniowieczu, z 1913 r. był gruntownie remontowany.

Krzymno – przysiółek powstały z XIX w. folwarku majątku w Ziemsku.

Kumki – niewielka osada popofwarczna. Folwark został założony prawdopodobnie w 1865 r. – w ramach majątku w Brzeżnicy, we własności rodziny von Borck; potem właścicielem był Herman Ludwig von Dewitz, od końca XIX w. do I wojny światowej – rodzina von Koller.

Lasocin – niewielka wieś założona prawdopodobnie w 1 poł. XIX w.

Linowno – wieś założona w 1300 r. na prawie niemieckim. W 1337 r. była własnością Guntersbergów, w 1499 r. przeszła w lenno rodziny Borck. Na pocz. XIX w. Linowno wieś określano jako domenalną z majątkiem rycerskim baronowej von Goltz. Pod koniec XIX w. wzmiankowano dwa majątki: rycerski

należący do Brustaina i sołtysi (generalny) – własność Muhleinbeina. W latach 20. XX w. majątek rycerski należał do G. Wendorfa, a generalny do Augusta Otto. Kościół, otoczony cmentarzem, wieś istniała już w średniowieczu i czynny był do pocz. XX w., gdy w środku wsi wzniesiono nowy obiekt. Wówczas powstały też dwa nowe cmentarze – przy majątku szlacheckim i po wsch. stronie wsi. Na pocz. XX w. istniała kuźnia, mleczarnia i gorzelnia funkcjonujące w ramach folwarku jeszcze w 1937 r., w latach 20. XX w. działała szkoła.

Łabędzie – wieś powstała w średniowieczu ok. 1300 r. na prawie niemieckim. W XIV w. należała częściowo do rodu von Wedel, częściowo do miasta Świdwin (do 1832 r.). W XVIII w. znajdowały się tu dwa majątki, rozparcelowane w 1833 r. Po 1834 r. założono nową kolonię Neu Lanenz. Ok. 1900 r. wybudowano drogę do Świdwina, w 1924 r. – do Drawskiego Pomorskiego. W XX w. we wsi funkcjonowała poczta, posterunek żandarmerii, kasa oszczędnościowo-pożyczkowa, wiele zakładów rzemieślniczych i przemysłowych, w tym młyn, mleczarnia, piekarnia, cegielnia. Kościół parafialny powstał na przełomie XVI/XVII w. Zachowane są dwa cmentarze – przykościelny nieczynny oraz czynny cmentarz parafialny, świetlica wiejska z lat 20. XX w. oraz młyn wodny z 1 dekady XX w. – w obrębie kolonii.

Mielenko Drawskie – wieś wzmiankowana w 1254 r., pierwotnie należała do klasztoru w Białobłokach, od 1320 r. – do klasztoru augustianek w Pyrzycach. Z końca XV w. stanowiła lenno rodziny von Goltz. W latach 1326, 1420, 1657 była niszczona przez wojska polskie. Kościół pochodzi z 1663 r. Ok. 1800 r. przejął wieś von Brockhausen z Żółdowa, a w 1870 kapitan Georg von Brockhausen zbudował nowy pałac, młyn, cegielnię oraz tartak. W 1 poł. XX w. majątek zmieniali właściciele: 1913 r. – oberlejtant Raasch, 1915 r. – kapitan Kuhjaht, 1919 r. – Bernhard Stoewer, który w 1928 znacznie przebudował majątek. W 1931 r. przeprowadzono parcelację majątku, część wykupił Carl Weymann, który w pałacu i parku urządził Pomorski Związek Strażacki.

Nętno – wieś wzmiankowana w XIV w., początkowo własność rodziny von Borck, następnie margrabiów brandenburskich. W 1774 r. powstał kościół. Zachowany jest czynny cmentarz z 2 poł. XIX w., remiza z pocz. XX w., kuźnia z lat 20. XX w.

Olchowiec – osada pofolwarczna założona w XIX w., związana z dwoma majątkami: Rożnowo – rodziny von Borck i Wysiedle – rodziny Podewilsów. Folwark Rożnowo w 1892 stał się własnością R. Schonberga, a w 1928 r. – R. Fenglera. Z dawnego folwarku pld. zachował się park założony w 2 poł. XIX w. oraz fragmenty murów dworu i ogrodzenia. Z folwarku pln. zachowało się podwórze z zabudową gospodarczą z początku XX w., dwór, murowany z 2 poł. XIX w. – pocz. XX w. oraz park.

Oleszno – wieś w 1254 r. należała do klasztoru w Białobłokach, w końcu wieku była własnością Marchii Brandenburskiej, wystawioną w lenno, w 1320 r. przeszła na własność klasztoru augustianek z Pyrzyc. W 1326 r. została zniszczona przez wojska polskie. W poł. XV w. należała do rodziny von Goltz, na pocz. XIX w. właścicielem majątku we wsi była rodzina Uruch, w końcu XIX w. – Max von Bredow, a w latach 20. XX w. – Ernst Gramsow. Po 1945 r. wyburzono praktycznie wszystkie elementy historycznej struktury przestrzennej – osada została zagospodarowana przez wojsko.

Ostrowice – wieś wzmiankowana w 1499 r., jako lenno rodziny von Borck. Pod koniec XVII w. jej właścicielami byli Ernest von Horn i Eleonora Elisabeth von Kleisten, w XVIII w. – rodzina Wolde, pod koniec XVIII w. – wdowa po kapitanie von Wolde. W tym czasie we wsi istniała kuźnia i młyn wodny. Zamieszkiwało w niej 11 chłopów, 5 bezrolnych, leśniczy, sołtys, kowal. W XIX w. majątek należał do rodziny Knack, w 1892 r. majątek został rozparcelowany. W latach 30. XX w. wieś liczyła 534 mieszkańców. Istniała mleczarnia, młyn, kuźnia, tartak, piekarnia, kaszarnia, rzeźnia, siodlarnia i warsztat szewski.

Paprotno – przysiółek powstały z XIX w., jako folwarku majątku w Dalewie.

Przytoń – od XIV w. wieś wchodziła w skład lenna rodu rycerskiego von Born. W XIX w. do majątku należały folwarki Karpno i Tęczyn. Pod koniec XIX w. majątek znalazł się w rękach Ochmigke. W 1928 r. posiadłość rycerska, łącznie z pobliskim folwarkiem Marysin, była zarządzana przez Heinricha Spitzera.

Przypuszczalnie w 2 poł. XIX w., na płn.-zach. od zabudowań folwarku i kościoła, założono park krajobrazowy. W 1897 r. powstał dwór.

Roztoki - przysiółek powstały w XIX w., jako folwark majątku w Zarańsku. Na początku XX w. majątek usamodzielniono, jego właścicielami byli kolejno Erich Trepper i Horst Hunter. Dwór został zburzony na przełomie lat 80./90. XX w.

Rydzewo – wieś założona w 1300 r. na prawie niemieckim, początkowo własność rodzin von Wedel i von Brederlow. W 1337 r. Wedlowie sprzedali swoją część wsi cesarzowi Karolowi IV. W 1550 r. wójtem lennym wsi był Thomas Ewerth. W 1786 r. zniesiono pańszczyznę, od 1800 r. funkcjonowały dzierżawy dziedziczne. W 1911 r. założono we wsi związek żołnierski. W 1930 r. wybudowano nową szkołę. We wsi zachował się kościół i plebania z 4 cz. XIX w. oraz ślady po cmentarzu przykościelnym, także budynek poczty z pocz. XX w., zlewnia mleka i młyn wodny z pocz. XX w.

Suliszewo – wieś powstała ok. 1300 r., w XIV w. należała do diecezji poznańskiej, a w 1337 r. odnotowana została w księdze starostwa. Od 1499 r. część wsi stała się własnością rodziny von Borck. W trakcie wojny siedmioletniej (1756-63) została doszczętnie zniszczona. W XIX w. i 1 poł. XX w. była własnością rodziny von Knebel-Doeberitz. W 1927 r. dokonano częściowej parcelacji majątku. Kościół wzniesiono w 2 poł. XVII w., cmentarz parafialny został założony w 2 poł. XIX w., założenie pałacowo-parkowe ukształtowano w 2 poł. XIX w. We wsi zachowały się: budynek dworca z lat 20. XX w., remiza z drewnianą wieżyczką i kuźnia – z lat 20. XX w.

Ustok – dawna XIX w. wieś kolonizacyjna założona po 1813 r. przez Ernsta Augusta von Borck. Po zakończeniu procesu osadniczego wieś liczyła 28 domów mieszkalnych i 170 ludzi.

Woliczno – wieś od 1254 r. stanowiła własność klasztoru w Białobłokach, od ok. 1297 r. – rodziny von Goltz. Na początku XVI w. udziały we wsi miała także rodzina von Briesen. W 2 poł. XVIII w. całą wieś kupił generał von Billerbeck, na pocz. XIX w. Woliczno należało do baronowej von Goltz i pułkownika von Dewitz, w końcu XIX w. majątek wraz z folwarkiem Augustenhof był własnością Oscara von Borcke, w tym czasie działała gorzelnia. W latach 20. XX w. majątek przejął Adrian von Borcke, który rozwinął gospodarstwo rybackie, gorzelnie i elektrownie. Kościół wzniesiony został w końcu XIX w., budynek szkoły – w latach 30. XX w.

Zagozd – wieś założona w 1 poł. XIX w. przez właściciela majątku w Zajezierzu, Neumanna. Zachował się budynek dawnej szkoły z lat 20.-30. XX w. i wiatrak typu holenderskiego z poł. XIX w.

Zagórki – osada pofolwarczna powstała prawdopodobnie w 2 poł. XVIII w., wzmiankowana w 1809 r. Na pocz. XIX w. jej właścicielem była rodzina von Borck, w końcu wieku – rodzina von Knebel-Doeberitz. Zachowało się podwórze folwarczne z budynkami gospodarczymi z przełomu XIX/XX w. i pozostałość parku.

Zarańsko – wieś wzmiankowana w 1254 r. – nadana klasztorowi Białobłokach. W XVI w. – własność rodziny von Borków, a w XIX w. – rodziny von Wedel. W końcu XIX w. rozwinęła się tu hodowla owiec. W początku XX w. majątek podzielono na dwie części, w latach 20. XX w. jedna należała do Paula Fritze i H. Bodena, druga – do Adolfa Sostmanna. W tym czasie zakładano we wsi związki, m.in. wojenny, sportowy, pszczelarzy, straż pożarną. W latach 30. XX w. działała Niemiecka Akcja Osiedleńcza, która ulokowała we wsi 6 gospodarstw. W 1937 r. wydarzył się wielki pożar wsi. Kościół powstał w XIX w. wraz z drewnianą dzwonnica, cmentarz wiejski – w pocz. XX w., budynek dawnej szkoły – w pocz. XX w. We wsch. części znajduje się zespół folwarczno-rezydencjonalny z dworem i park dworski.

Zbrojewo – wieś powstała w 1 poł. XIX w., jako wieś kolonizacyjna na gruntach wsi Brzeźnica. Połączona w 1945 r. z kolonią Hohenheide dziś tworzy wieś Zbrojewo.

Ziemsko – wieś wzmiankowana w 1778 r. W pocz. XIX w. składała się z części wiejskiej i majątku hrabiego v. d. Groben. W kolejnych latach majątek zmieniał swoich właścicieli: 1828 r. – Stibbs, 1832 r. –

Friedrich Helle, 1841 r. – Johann Friedrich Muller, od 1855 r. – Theodor Muller, w końcu XIX w. – von Daum. W końcu IX w. przez wieś przeprowadzono wąskotorową linię kolejową Ińsko-Drawsko Pomorskie. Wieś po 1945 r. znalazła się w obrębie poligonu wojskowego; zachował się jedynie park podworski.

Żołędowo – dawna wieś rycerska powstała prawdopodobnie w XVIII w. Pierwszy majątek we wsi był własnością rodziny von Unruh, w 1874 r. należał do rodziny von Brockhausen i obejmował folwark Kessel, karczmę Spiegelbruck i leśniczówkę Jadghaus. W okresie międzywojennym we wsi działał tartak. W 1907 r., na zlecenie rodziny Brockenhausen Walter Gropius zaprojektował kilka budynków gospodarczych, z których zachował się tylko czworak. Po 1945 r. wieś znalazła się w obrębie poligonu, wyburzono część historycznej zabudowy, zachował się krajobrazowy park i większość dwubudynkowych zagród mieszkalnych z 2 ćw. XX w.

Żółte – wieś powstała w ok. 1300 r., w 1337 r. odnotowana w księdze ziemskiej ziemi świdwińskiej, od początku XVII w. do końca XVIII należała do rodziny von Birkholz. W 1612 r. odnotowano sołtysa i pastora. Na pocz. XIX w. we wsi działał młyn, cegielnia i kuźnia. Od 1811 r. majątek był dzierżawiony przez rodzinę Krappe, ostatecznie kupiony został przez Ernesta Krappe w 1818 r. Ok. 1910 r. z majątku wydzielono kolonię Neu Schilde (Żółcin), w 1920 r. – Grzybowo, a pozostałą część podzielono na dalsze dwie. W tym czasie działał młyn i mleczarnia. Pozostała skupiona zabudowa wokół placu, z kościołem na niewielkim wzniesieniu i śladami dawnego założenia pałacowo-folwarcznego (park, oficyna), oba dziedziny zostały rozparcelowane. Przy dziedzińcu pld. zachował kamienny budynek wielofunkcyjny z 1861 r., magazyn i zmodernizowany dom mieszkalny. Dwór został wyburzony w latach 60. XX w. Zachował się kościół, budynek dawnej szkoły z pocz. XX w., budynek dawnej mleczarni z pocz. XX w.

Żółcin – dawna wieś kolonizacyjna powstała w 1910 r., na gruntach majątku w Żółtem.

5.3. Dziedzictwo materialne – zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy

Materialne dziedzictwo kulturowe gminy to cały dorobek materialny wszystkich pokoleń, jakie zamieszkiwały to miejsce. Są to zarówno układy przestrzenne miejscowości wraz z terenami zieleni komponowanej, powstałe przez stulecia budowle i zastosowane w nich rozwiązania architektoniczne, jak również zabytki ruchome w nich zgromadzone oraz zabytki archeologiczne.

5.3.1. Historyczne układy przestrzenne

Historyczne układy przestrzenne definiowane są jako przestrzenne założenia miejskie lub wiejskie zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy projektowanej zieleni rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg.

I. UKŁAD URBANISTYCZNY DRAWSKA POMORSKIEGO⁴

Mimo wojennych zniszczeń zachował się dość dobrze pierwotny średniowieczny układ miasta lokacyjnego z prostokątną siatką zwarcie zabudowanych ulic, w centrum którego znajduje się niemal kwadratowy rynek. Skoncentrowana zabudowa miejska była od XIV w. otoczona murami miejskimi oraz częściowo fosami – kanałami. Do pocz. XVII w. mury miejskie flankowane były trzema bramami – Stargardzką (Wysoką) – od zach. i Niską – od wsch. oraz później powstałą bramę Nową - od półn. na trakcie do Świdwina. Układ murów był zbliżony do prostokątnego, w narożach znajdowały się okrągłe baszty, a w ich ciągu także prostokątne czatownie. Mury zostały uwidocznione na mapie obrazującej miasto w 1724 r. (rysunek van Niessena z 1897 r.) oraz na panoramie von Meriana z 1652 r. Większość murów rozebrano

⁴ Program Opieki nad zabytkami..., op. cit.

w XVIII i na pocz. XIX w. Do dnia dzisiejszego zachowały się niewielkie ich fragmenty przy zbiegu ulic Grunwaldzkiej i Cmentarnej oraz na dziedzińcu szkoły przy ul. Obrońców Westerplatte.

Zniszczenia wojenne 1945 r. dotknęły przede wszystkim centrum miasta, gdzie zburzone zostały całe kwartały; zabudowano je w latach 60. XX w. blokami mieszkalnymi. Zniknął też historyczny rynek, który został zaadaptowany na skwer miejski. Zachowana zabudowa historyczna pochodzi z XIX w. i pocz. XX w.; część budynków zachowała walory zabytkowe i kulturowe. Obok rynku (ob. Plac Konstytucji) usytuowany jest kościół Zmartwychwstania Pańskiego – najcenniejszy zabytek miasta. Przy Placu Konstytucji oraz przy ul. Piłsudskiego zachowało się wiele kamieniczek oraz dawny ratusz miejski z końca XVIII w. – przy ul. Ratuszowej, ob. budynek mieszkalny. Jednym z nielicznych zachowanych szachulcowych budynków, charakterystycznych dla zabudowy miasta, jest tzw. magazyn solny, wzniesiony w końcu XVII w. Reprezentacyjne gmachy użyteczności publicznej, powstałe na przełomie XIX i XX w. oraz w pierwszej połowie XX w., zachowały się przy ul. Złocienieckiej i Obrońców Westerplatte. Dużym założeniem jest park miejski, obecnie im. F. Chopina.

W 1 poł. XIX w., na zach. od miasta, wzdłuż ulicy Starogardzkiej i na półd., wzdłuż ulic Złocienieckiej i Dworcowej powstały przedmieścia o zwartej zabudowie.

II. UKŁADY RURALISTYCZNE WSI⁵

Zdecydowana większość miejscowości obecnej gminy Drawsko Pomorskie ma metrykę średniowieczną. Często zakładano je w miejscu grodzisk, wzdłuż historycznych traktów lub na tzw. surowym korzeniu. Wśród układów występują:

1. wsie placowe – owalnice, rozwinięte w wielodrożnice, np. Linowno, Konotop, Nętno;
2. wsie ulicowo-placowe i ulicówki, np. Dalewo, Gogółczyn, Gudowo, Karwice, Żółte, Mielenko, Suliszewo;
3. wielodrożnice, w tym układy wykształcone z pierwotnych założeń owalnicowych – np. Rydzewo oraz zlokalizowane przy skrzyżowaniu historycznych traktów – np. Łabędzie.

Niektóre z tych wsi zostały przekształcone w okresie kształtowania się gospodarki folwarcznej, inne w związku z lokacją nowych zespołów rezydencjonalno- gospodarczych (np. Jankowo, Zarańsko).

Pojedyncze miejscowości mają metrykę XVIII-wieczną i wiążą się z kolonizacją fryderycjańską, w tym z melioracją gruntów (Ziemsko) i zakładaniem nowych folwarków (Żołędowo).

Pozostałe wsie i osady zostały założone w XIX w. i związane to było z:

- utworzeniem nowych folwarków, na gruntach starych majątków rycerskich (np. Cianowo, Gogółczyn, Kumki, Zagórki) i miejskich (np. Gajewo, Gajewko);
- kolonizacją chłopską; te charakteryzowały się układami rozproszonymi (np. Zagózd) i liniowymi (np. Ustok).

Wśród dobrze zachowanych układów historycznych przestrzennych wyznaczono strefy ochrony konserwatorskiej, które mają zagwarantować ich zachowanie i rewaloryzację; są to: Dalewo, Gudowo, Linowno, Łabędzie, Nętno, Rydzewo.

Dalewo – niewielka wieś o zwartym ulicowo-placowym układzie przestrzennym. W 1 poł. XIX w. powstało założenie pałacowo-parkowe, w 2 poł. XIX w. na póln.-wsch. od wsi – cmentarz wojskowy. Pierwotny układ przestrzenny zachował swój charakter. Zachowana jest zabudowa pałacu, części folwarku, fragmentów kolonii mieszkalnej i murowanych zagród chłopskich tworzących krótkie zwarte pierzeje. Pałacowi towarzyszy park krajobrazowy.

Gudowo – duża wieś o placowo-ulicowej strukturze przestrzennej rozwiniętej z owalnicy. Zachował się kościół z pastorówką, zespół pofolwarczny z podwórzem i budynkami magazynowo-inwentarskimi, spichlerzem i oborą, park dworski, kolonia mieszkalna i liczna zabudowa zagrodowa. W układzie przestrzennym wsi dominuje plac (nawsie).

Linowno – wieś średniej wielkości, o skupionym owalnicowym układzie przestrzennym, przekształconym w placową wielodrożnicę. Pod koniec XIX w. znajdowały się tu dwa majątki. Kościół

⁵ Studium zagospodarowania..., op.cit.

ulokowany był w zach. części nawsia, obecny znajduje z pocz. XX w. – pośrodku wsi. W kompozycji wsi dominuje plac z kościołem na wzgórzu i dwa zespoły pofolwarczne.

Łabędzie – duża wieś wielodrożna z przysiółkami. W XVIII w. odnotowano dwa majątki, rozparcelowane w 1833 r. Po 1834 r. zlokalizowano kolonię Neu Lanenz. Ok. 1900 r. wybudowano drogę do Świdwina, a w 1924 r. do Drawska Pomorskiego. Zachował się układ przestrzenny śródpłacowej wielodroźnicy, rozplanowany wokół owalnego placu ze stawem. Zabudowa zagrodowa średniorolna przy placu stanowi zwarte pierzeje. Kolonia posiada kompozycję rozproszoną z zagrodami przy drogach.

Nętno – niewielka placowa wieś powstała z owalnicy. Zachował się wyraźny placowy układ przestrzenny z dominującym kościołem pośrodku, zabudowa zagrodowa stanowiąca zwarte pierzeje, dawna kolonia obecnie jest słabo czytelna. Kościół usytuowany jest w środku nawsia na niewielkim wyniesieniu.

Rydzewo – duża średniowieczna wieś wielodrożna wykształcona z owalnicy, z rozproszoną kolonią. Zachował się owalnicowy układ przestrzenny centralnej części wsi, z kościołem i liczną historyczną zabudową tworzącą dość zwarte pierzeje. Kolonia jest obecnie słabo czytelna.

Na terenie gminy zlokalizowane były wioski całkowicie wyburzone po 1945 r.: Babinica (wieś szlachecka, dawny XIX w. folwark majątku w Suliszewie), Bucierz (wieś książęca/klasztorna powstała w XIII w.), Kłosy (dawny XIX w. folwark założony na gruntach miejskich), Ziemnica (wieś szlachecka, złożona z dwóch folwarków, założona w XIX w.).

III. ZESPOŁY REZYDENCJONALNO-FOLWARCZNE

Kilkusetletnia obecność zespołów dworskich, dworsko-folwarcznych i folwarcznych miała istotny udział w budowaniu struktury przestrzennej wsi i w kształtowaniu krajobrazu osadniczego. Były przedsiębiorstwami rolnymi z wydzielonymi strefami mieszkania, rekreacji i pracy. W skład zespołów zwykle wchodził: dom mieszkalny – dwór z budynkami pomocniczymi posadowionymi w zieleni parkowo-ogrodowej, folwark, areal rolny i leśny, wody oraz sieć drożna scalająca cały układ. Powierzchnia i jakość gruntów, kierunek produkcji i kultura rolna decydowały o wielkości folwarku, a więc o liczbie, funkcji i kubaturze budynków i rodzaju budowli gospodarczych. Na terenie gminy większość wsi posiada zespoły rezydencjonalne i folwarczne, prezentujące zróżnicowany stopień zachowania.

Do rejestru zabytków wpisanych jest kilka obiektów rezydencjonalnych oraz parki. Zespoły w rejestrze: Cianowo, Jelenino, Karwice, Linowo, Olchowiec, Przytoń, Tęczyn. Najlepiej zachowany jest zespół w Karwicach:

Cianowo – zespół dworsko-parkowy, park z nekropolią rodową i teren po dziedzińcu folwarcznym. Zachował się w większości pierwotny układ przestrzenny z podwórzem folwarcznym, z budynkiem obory kamienno-ceglanej (XIX/XX w.), murowanym dworem (pocz. XX w.) oraz czworak murowany (pocz. XX w.).

Karwice – zespół pałacowy zlokalizowany w płn.-wsch. części wsi, nad brzegiem jeziora. Obejmuje reprezentacyjny pałac i park krajobrazowy na skarpie za pałacem. Oprócz zespołu zachowało się kilka murowanych dwojaków i czworaków z pocz. XX w.

Linowo – zespół dworsko-parkowy: zachował się dwór nr 33 – dawny dom wójta lennego i park z 2 poł. XIX w.

Olchowiec – folwarku płd.-wsch. zachował się park naturalistyczny założony w 2 poł. XIX w., teren po dziedzińcu folwarcznym oraz fragmenty murów dworu i ogrodzenia. Z folwarku płn.-zach. zachowało się czytelne podwórze z wielkokubaturową zabudową gospodarczą z początku XX w., dwór i dwa domy robotników folwarcznych.

Przytoń – założenie dworskie z parkiem, dwór z 1897. Tereny podworskie w płn.-zach. części wsi zachowane w pierwotnych granicach.

Tęczyn – zespół parkowo-dworski o pow. 6.5 ha, nad jeziorem Przytoń. Czytelny układ z końca XIX w. tworzą: dziedziniec z murowaną zabudową gospodarczą, mały park krajobrazowy, sad z warzywniakiem i łąka – pastwisko.

Najlepiej zachowane zespoły folwarczne znajdują się w Kumkach i Suliszewie.

Kumki – jednorodny stylowo wnętrze architektoniczne z 1865 r., z kamienno-ceglanymi budynkami o wartościach kulturowych i szpalerem lip. Zachowały się: dziedziniec folwarczy, dom rządcy (ok. 1870 r.), dwie obory, stodoła, stajnia (pocz. XX w.), ceglane czworaki.

Suliszewo – pocz. XIX w.- pocz. XX w. Zespół folwarczy wyznaczony jest przez ciągi zabudowy gospodarczo-mieszkalnej: domy mieszkalne, stodoła z częścią inwentarską, owczarnia – stodoła, stajnia z wozownią, owczarnia, magazyn-spiczlerz, stolarnia, kuźnia, budynki gospodarcze, fragmenty muru ogrodzeniowego. Założenie pałacowo-parkowe ukształtowane w 2 poł. XIX w. obejmuje pałac i park o powierzchni ok. 8,5 ha. Z kolonii mieszkalnej zachowało się kilka budynków o rozczłonkowanych bryłach.

Inne zespoły zdekomponowane i zdegradowane, w Gminnej Ewidencji Zabytków odnotowane są w formie pojedynczych budynków zachowanych w zespołach. Znajdują się w: Gajewie (czytelny układ w kształcie podkowy, z domem rządcy i budynkami gospodarczymi, przekształcona zabudowa kolonii mieszkalnej i pozostałości parku); Gogółczynie (czytelne czworoboczne podwórze otoczone mocno przekształconą zabudową gospodarczą, dawny dwór, stodoła i fragmenty parku); Gudowie (podwórze z budynkami magazynu i spichlerza, z kamiennym ogrodzeniem, w otulinie parkowej i kolonia mieszkalna z trzech czworaków); Mielenko Drawskie (pałac między podwórzem folwarcznym i parkiem; podwórze złożone z dwóch dziedzińców z budynkami gospodarczymi i mieszkalnymi; poza podwórzem oficyna i dawny dom ogrodnika); Woliczno (dziedziniec folwarczy z dworem, podwórze folwarczne z zabudową: obory, magazyny, spichlerz, kuźnia, mur ogrodzeniowy); Zarańsko (prostokątne podwórze zabudowane na planie podkowy, z budynkami: 2 stodoły, obora, dom rządcy, dwór, cztery czworaki w kolonii folwarcznej i park); Żółte (park i oficyna oraz kamienny (1861 r.) budynek wielofunkcyjny, magazyn i dom mieszkalny).

5.3.2. Zieleń strukturalna⁶

Obszary zieleni komponowanej to parki i ogrody, cmentarze, szpalery i aleje przydrożne. Założenia parkowe w większości powiązane są zespołami dworskimi tworząc wraz z nimi kompozycje architektoniczno-krajobrazowe, niejednokrotnie o unikalnej wartości.

I. PARKI

Najcenniejszymi elementami zieleni komponowanej są założenia parkowe przy rezydencjach, które w niektórych przypadkach stanowią jedyny, zabytkowy element pierwotnego zespołu rezydencjonalno-parkowego. Większość to parki naturalistyczne, krajobrazowe, założone na przestrzeni XIX w. Stanowią skupiska zieleni wysokiej reprezentujące dość przeciętne walory przyrodnicze – brak tu cennych kolekcji botanicznych lub założeń krajobrazowych. Za najbardziej interesujące w skali gminy, ze względu na walory botaniczne i krajobrazowe uznać należy obiekty w Karwicach, Suliszewie, Żółtym, Dalewie oraz Cianowie. Spośród nich dwa pierwsze obiekty utrzymane są w dobrym stanie, dwa następne wymagają pilnych zabiegów konserwacyjnych, natomiast park w Cianowie, przypomina charakterem fragment naturalnego lasu.

Większość założeń parkowych wpisana została do rejestru zabytków:

Karwice – park pałacowy łącznie z klombem i aleją dojazdową, z pocz. XIX w., o powierzchni 3,50 ha. Na obrzeżach pozostałości dawnych nasadzeń, wśród których okazałe daglezie. Przy wjeździe – okazały

⁶ Waloryzacja biologiczna, operat generalny umig Drawsko Pomorskie, cz. I, internet:

https://www.google.pl/search?safe=active&sxsr=AleKk01yVewknLmJXrhbprlCoUuCwtTSXQ%3A1596494607138&ei=D5MoX6SDCN2VjgbszZjQBw&q=Cianowo+-+fragmenty+lasu+na+siedlisku+buczyny+pomorskiej&oq=Cianowo+-+fragmenty+lasu+na+siedlisku+buczyny+pomorskiej&gs_lcp=CgZwc3ktYWIQDDoHCAAQRxCwA1DuUVjBcmDHgAFoAXAAeACAAa0BiAG4CJIBAZAuN5gBAKABAAoBB2d3cy13aXq4AQPAAQE&scient=psy-ab&ved=0ahUKEwjksxbvjYDrAhXdisMKHewmBnoQ4dUDCAAs

buk zwyczajny. W okresie świetności parku w jego obręb wchodziły przyległe łąki - obecnie zarastające oraz skraj lasu, gdzie zachowały się nasadzenia daglezji i żywotników. W płn.-zach. leśnej części parku znajduje się nagrobek ostatniego właściciela majątku Richarda Volkmana (1942 r.). W parku przypałacowym kończy swój bieg ścieżka przyrodnicza Dzikowo-Karwice. Obiekt jest użytkowany, jako obiekt wypoczynkowo-konferencyjny i konserwowany na bieżąco, zachowany w dobrym stanie.

Borne – park dworski o cechach romantycznych, z 2 ćw. XIX w., pow. 2,3 ha. Pozostaje w granicach pierwotnego założenia. Zachowane: aleja dojazdowa, aleja grabowa, staw, polany, skarpy, punkty widokowe oraz podstawowy skład gatunków starodrzewu.

Cianowo – park dworski z nekropolią rodową z XIX w. Powierzchnia ok. 5 ha. Drzewostan bukowy oraz mieszany o dużych walorach krajobrazowych; liczne okazałe drzewa. Na zach. skraju pozostałości zabudowań dawnego folwarku. Fragmenty lasu na siedlisku buczyny pomorskiej i łęgu zboczowego. Stanowisko kopytnika pospolitego, przylaszczki pospolitej i bluszczu pospolitego. Nie użytkowany, nie konserwowany.

Dalewo – park pałacowy, krajobrazowy z XIX w., o charakterze grądu. Wzdłuż płd. granicy szpaler grabów, wśród których okazy o obwodach do 3 m. Przy płd.-wsch. granicy, do koryta Drawy – szpaler 18 lip drobnolistnych o obwodach do 3,5 m. W płd. narożniku trzy okazałe dęby czerwone.

Dolgie – park z 3 ćw. XIX w., o pow. 2 ha, krajobrazowy; zachowany w pierwotnych granicach.

Grzybno – park z końca XIX w., w krajobrazowym stylu geometrycznym, pow. 2, 6 ha. Pozostaje w pierwotnych granicach. Zachował się dwór, ogród warzywny, sad, staw i starodrzew.

Jankowo – park dworski krajobrazowy, z XIX w., obejmuje m.in. źródliska Brzeźnicy. Zadrzewienia o charakterze naturalnym, obejmujące płaty łągów przysturmykowych. Obiekt silnie zdziczały.

Jelenino – park z 2 poł. XIX w., pow. 1,5 ha, zachowany w pierwotnych granicach. Przy dworze zachowana polana, staw – przy granicy płd.-wsch. i starodrzew.

Karpno – park z końca XIX w., pow. 1,2 ha. Pozostaje w pierwotnych granicach. Zachowany sad okolony żywopłotem grabowym, starodrzew oraz polana z drzewami ozdobnymi.

Linowo – mały park krajobrazowy. Zadrzewienia z gatunków liściastych z jesionem odmiany zwisłej.

Mielenko Drawskie – pozostałość parku. Zadrzewienie złożone z rodzimych gatunków liściastych.

Olchowiec – park dworski, założony w XIX w. na płn. skraju wsi, ze zdziczałą roślinnością, charakterem przypominający inne zadrzewienia śródpolne.

Olchowiec – park dworski na wsch. skraju wsi, z XIX w., z ruiną dworu. Roślinność parku zdziczała – fragmenty dawnych zadrzewień z gatunków liściastych: grab pospolity, lipa drobnolistna, buk pospolity.

Przytoń – park z 2 poł. XIX w., o pow. 8,3 ha. Zachowany skład gatunkowy drzew i krzewów. Zajmuje urozmaicony teren, wykorzystany w kompozycji. Fragment płn.-wsch. jest wzniesieniem morenowym, które stromym zboczem opada w kierunku płd. zach. do łąki. Zbocze w części płn. dochodzi do głębokiego jaru. Dwór usytuowany jest w części środkowej wzniesienia. W latach międzywojennych wzdłuż płd.-zach. granicy łąki, na skarpie, nasadzono w zwartym szpalerze świerki. Płd.-wsch. fragment parku zajmował sad.

Suliszewo – park z aleją grabową, z XIX w. Malowniczy drzewostan, w którym liczne okazałe dęby szypułkowe, buki i graby. Spośród gatunków egzotycznych: duże świerki, daglezja, klon tatarski, jodła kaukaska i jodła jednobarwna, pigwowiec chiński. Od strony zach. okazała aleja kasztanowców o obwodach około 2 m.

Szczytniki – założenie parkowe z końca 1 poł. XIX w., o pow. 15 ha, obejmuje: fragment starego parku z aleją grabową, kępą starodrzewu i cmentarzem, las bukowy (park leśny), łąkę po płd. stronie dziedzica. Przy fundamentach dworu zachowana polana. Ponadto: aleja grabowa, krótkie szpalery lipowe i szpalery kasztanowców, ruiny lodowni, w części zach.: sad i staw (ob. bagno). Zachowany starodrzew.

Woliczno – park dworski z aleją dojazdową z XIX w. Zadrzewienia z gatunków liściastych silnie zdziczałe i obecnie o charakterze naturalnego lasu. Występują ozdobne odmiany dębu szypułkowego oraz czerwonołistna odmiana buka.

Zarańsko – park dworski śródmiejski – zwarta kępa drzew między dawnym podwórzem folwarcznym, jeziorem i drogą wiejską, fragmenty zadrzewień z udziałem gatunków iglastych (świerk, daglezja).

Zarańsko – park krajobrazowy z XIX w., dobrze utrzymany i pielęgnowany na bieżąco. Zadrzewiony, głównie lipą drobnolistną oraz grabem i bukiem pospolity.

Ziemsko – pozostałości w formie fragmentów zadrzewień z udziałem gatunków iglastych (świerk, daglezja).

Żółte – park krajobrazowy, zdziczały, o charakterze lasu liściastego. Pozostałości dawnych szpalerów grabowych, okazałe wiązy szypułkowe.

Duże znaczenie dla krajobrazu kulturowego Drawsko Pomorskiego posiada park miejski im. F. Chopina powstały na przełomie XIX/XX w. Występują tu zadrzewienia nawiązujące do lasów typu żyznej buczyny oraz łęgu jesionowo-olszowego (nad brzegiem Drawy). W centrum – dąb szypułkowy – pomnik przyrody oraz ekspozycja głazów narzutowych. Stanowisko bluszczu pospolitego. Teren pielęgnowany na bieżąco przez służby komunalne.

Pozostałości parków znajdują się też w Gudowie, Gajewie, Gogólcynie, Zagórkach i Żołędowie.

Większość nieużytkowanych parków podworskich jest wprawdzie znacznie zdziczała, jednak stan ten nie sprawia większych zagrożeń dla ich wartości przyrodniczych. W chwili obecnej nie są wobec nich planowane zabiegi rekonstrukcyjne. Ewentualne rekonstrukcje prowadzone być powinny pod nadzorem służb ochrony zabytków.

Dla gminy charakterystyczne są aleje wiejskie: Cianowo – brukowana aleja klonów; Gajewo – zwarta aleja kasztanowców; Jankowo – aleja dębowa – klonowa usytuowana od wsch. wsi; Łabędzie – aleja klonów wzdłuż drogi do Świdwina, aleja lip wzdłuż drogi do Drawsko Pomorskiego; Suliszewo – aleja lipowa przy drodze do Gudowa.

II. CMENTARZE

Cmentarze stanowią ważny element krajobrazu kulturowego. Są elementem dziedzictwa materialnego – opatrzone cennymi zabytkami sztuki sepulkralnej, z zachowanym układem alejek i ścieżek cmentarnych, w otoczeniu starodrzewu. Równocześnie odnoszą się do dziedzictwa niematerialnego – jako przestrzenie ukształtowane wg reguł kulturowych związanych z religią i tradycją grzebania zmarłych. Przechowując pamięć o minionych latach, stają się pomnikami historii. W tym kontekście dbałość o miejsca ostatniego spoczynku jest konieczna, bez względu na charakter wyznaniowy cmentarza, czy podziały narodowościowo-społeczne. Obiekty te należy pielęgnować i eksponować w krajobrazie miejscowości, niezależnie od stanu zachowania – oznakować tablicami informacyjnymi.

Pierwsze cmentarze były bezpośrednio związane z kościołem i otaczającym go terenem. Ważne osobistości chowano w kryptach kościelnych, pozostałych grzebano na terenie przykościelnym. W gminie Drawsko Pomorskie cmentarze przykościelne w większości pochodzą z czasów budowy pierwszych kościołów, mieszczą się w granicach ich posesji, zwykle ogrodzonej murem, wszystkie obecnie nieczynne, pozbawione grobów i nagrobków, splantowane, obsadzone zielenią. Na większości zachowany starodrzew.

Działki kościelne pierwotnie z nekropoliami, obsadzone szpalerami drzew liściastych (w tym okazy o cechach pomnikowych) znajdują się m.in.: w miejscowościach: Łabędzie (XVII/XVIII w.), Gudowo (pocz. XVIII w.), Nętno (poł. XVIII w.), Rydzewo (XVIII w.), Woliczno – z pozostałościami nagrobków i okazałym starodrzewem oraz najlepiej zachowany w Zagoździe. Pozostałe to cmentarze przykościelne – tereny splantowane, w większości bez nagrobków: w Drawsku przy ul. Sikorskiego (XIV w.), w Dalewie, Jankowie,

Mielenku Drawskim, Suliszewie, Zarańsku, Ziemsku – z fragmentem muru ogrodzeniowego, Żółtem i Żołędowie.⁷

Od XIX w. cmentarze zakładano na obrzeżach wsi. Z reguły miały regularny, czworoboczny układ, ze szpalerowymi i alejowymi nasadzeniami. Obecnie większość z nich jest nieużytkowana, zdewastowana, z niewielkimi fragmentami nagrobków, zakrzewiona, w znacznej części zachowany drzewostan: Dołgie, Donatowo, Gudowo z aleją lipową, Jankowo – z wartościowym krajobrazowo drzewostanem i fragmentami kamiennego ogrodzenia, Karwice, Konotop, Lasocin, Linowno, Olchowiec, Woliczno, Zagozd – trzy cmentarze, Ziemsko, Żołędowo, Żółte. Cmentarz ewangelicki w Drawsku przy ul. Toruńska-Grunwaldzka (pocz. XIX) zastąpił supermarket i parking. Dawny cmentarz ewangelicki przy ul. Cmentarnej w Drawsku założony w 1781 r., rozszerzono w 1831 r. cmentarz w kierunku płn.-zach., w okolicy dzisiejszego parkingu pod Intermarche.

Kirkut przy ul. Łąkowej w Drawsku (ok. 1740-1940). Na początku lat 40. XX w. nagrobki użyto do wyłożenia fragmentu chodnika przy ul. Łąkowej. Na pocz. lat 90. teren cmentarza objęto ochroną. Postawiono tam symbolicznie trzy macewy z piaskowca pochodzące z 1870 r. i 1882 r. Obecnie na terenie dawnego kirkutu znajduje się tablica informacyjna z napisem o treści: „Do 1939 roku na tym terenie znajdował się cmentarz żydowski”.

Użytkowane dawne cmentarze ewangelickie, ob. pełniące funkcje komunalne lub parafialne: Suliszewo, Linowno (z zachowanymi elementami dawnych nagrobków), Rydzewo, Łabędzie, Nętno, Oleszno (z wartościowym krajobrazowo zadrzewieniem). Wśród nich cmentarz komunalny w Drawsku, przy ul. 11 Pułku Piechoty, założony w 1850 r. Składa się z zadrzewionej przedwojennej części zach., z niewielkimi pozostałościami niemieckich nagrobków. W centralnej części, przy alei znajduje się lapidarium z nagrobkami niemieckich mieszkańców Drawska i okolic. W płn. części – mogiła, w której zostali pochowani francuscy jeńcy wojenni z lat 1943-44. Wsch. część cmentarza powstała po II wojnie światowej. W tej części znajduje się cmentarz komunalny, cmentarz wojenny oraz pomnik poświęcony żołnierzom 1 Armii Wojska Polskiego, poległym w operacji pomorskiej. Po lewej stronie od bramy wejściowej znajduje się skwer z klombami kwiatów i zegarem słonecznym, kolumbarium oraz kaplica.

Na terenie gminy występują również cmentarze rodowe: w Bornem, Żołędowie i Cianowie.

5.3.3. Architektura

Architektura sakralna to jeden z najcenniejszych historycznych elementów dziedzictwa kulturowego na terenie gminy Drawsko Pomorskie; część kościołów jest wpisana do rejestru zabytków. Najstarsze obiekty mają metrykę średniowieczną, odznaczają się późnogotycką formą architektoniczną (Drawsko Pomorskie, Łabędzie). Drugą cenną grupę stanowią świątynie szachulcowe z XVII-XX w., o dość jednolitej formie architektonicznej: jednoprzestrzenne, z wieżą w elewacji zach.; na uwagę zasługują najstarsze na tym obszarze kościoły w Mielenku (1662 r.) i Nętnie (1744 r.). Z okresu XIX w.-pocz. XX w. pochodzą murowane kościoły neostylowe. Ze względu na walory zabytkowe większość kościołów ujęta jest w rejestrze zabytków; ochrona obejmuje również dawne cmentarze przykościelne w granicach działki. Wszystkie kościoły, na bieżąco remontowane, zachowane są w stanie dobrym.

Borne, kościół ewangelicki, ob. rzym.-kat. fil. pw. św. Maksymiliana Marii Kolbego, 4 ćw. XIX w., neoromański. Niewielki kościół salowy z półkolistą absydą, murowany z kamienia z ceglany detal (gzymsy, opaski otworów).

Dalewo, kościół ewangelicki, ob. rzym.-kat. pw. św. Stanisława Kostki, poł. XVIII w., 2 poł. XIX w., lata 70. i 80. XX w. Niewielki, salowy, bezwieżowy, na rzucie zbliżonym do kwadratu, z niewielką zakrystią, nakryty czterospadowym dachem. Wzniesiony w konstrukcji ryglowej, potem przemurowany, tynkowany. Wysokie okna zamknięte odcinkiem łuku.

⁷ Program Opieki nad zabytkami..., op. cit.

Dolgie, kościół ewangelicki, ob. rzym.-kat. pw. św. Jana Chrzciciela, 1701 r., remontowany: 1745 r., l. 30. XX w.; 2020 r. prace remontowe przy wieży.

Kościół szachulcowy konstrukcji słupowo-ramowej. Salowy, zamknięty trójbocznie. Nawa na planie wydłużonego ośmioboku. Obecnie korpus otynkowany. Od frontu wieża drewniana, czworoboczna, w całości wtopiona w nawę, z kruchtą w przyziemiu, zwieńczona niskim dachem czterospadowym z ośmioboczną sygnaturką nakrytą dzwonowatym hełmem. Wewnątrz strop belkowy

Drawsko Pomorskie, kościół parafialny pw. Zmartwychwstania Pana Naszego Jezusa Chrystusa, XIV/XV, XIX w. Najcenniejszy zabytek regionu, wzniesiony na miejscu wcześniejszej budowli. Z pierwotnego wyposażenia przetrwały gotyckie portale. W czasie pożaru w 1664 r. kościół został poważnie zniszczony – runęły sklepienia; odbudowano go na pocz. XVIII w. Remontowany w latach 1854/55 i ok. 1914 r. – generalny remont z częściową rekonstrukcją. Z tego czasu pochodzą neogotyckie witraże w prezbiterium i kruchcie pod wieżą. W 2017 r. oraz 2019 r. przeprowadzono remont dachu.

Kościół jest budowlą halową, trójnawową, sześcioprzęślową z poligonalnie zamkniętym prezbiterium i czterokondygnacyjną wieżą (75 m) w fasadzie. Sklepienie gwiazdziste naw wspiera się na sześciu parach ośmiobocznych filarów. Ściany ceglane, na cokole licowanym kamieniem, detal architektoniczny ceglany, blendy tynkowane, liczne dekoracje ceramiczne. Najcenniejszymi elementami są portale boczne: płn. i pld., zdobione wypalonymi w cegle płaskorzeźbami, tzw. bestiariusze: postacie na pół ludzkie i mityczne – smoki, syreny, centaury, rycerze, jednorożce oraz motywy roślinne.

Drawsko Pomorskie, kościół ewangelicki, ob. rzym.-kat. pw. Św. Pawła Apostoła, neoromański wzniesiony w 1928-1929; w 1989 r. dobudowa skrzydła; remont 2007 r.

Gudowo, kościół ewangelicki, ob. rzym.-kat. pw. św. Barbary, 1645 r., 1715/1716 r., 2 poł. XIX w.; remonty: 1820 r., 1856 r., 1925 r., 1960 r., kapitalny 2008-2010: wymiana pokrycia dachu, remont wnętrza i elewacji.

Niewielki jednoprzestrzenny kościół z czworoboczną wieżą w elewacji zach. Murowany, tynkowany, wieża drewniana w konstrukcji słupowej, szalowana pionowo deskami, nakryta czworobocznym cebulastym dachem i wieloboczną wieżyczką zwieńczoną cebulastym hełmem. Wnętrze nakryte stropem belkowym.

Linowo, kościół ewangelicki, ob. rzym.-kat. fil. pw. św. Ignacego Loyoli, lata 1897-1899, neogotycki. Jednonawowy na rzucie prostokąta, z niższym, prosto zamkniętym prezbiterium z zakrystią i trójkondygnacyjną wieżą z boku nawy, nakrytą wysokim czterospadowym dachem zwieńczonym latarnią. Dach główny dwuspadowy, szczyty zwieńczone sterczynami. Budynek murowany z cegły, z ceglany detal, na kamiennym cokole.

Łabędzie, kościół ewangelicki, ob. rzym.-kat. pw. św. Michała Archaniola, XV/XVI w., XVII w.; remontowany na przełomie XVII/XVIII w., 1884 r. (zmiana kształtu okien i konstrukcji wieży), lata 50. XX w., 2015 r.

Niewielki, jednoprzestrzenny budynek na rzucie prostokąta zamknięty od wsch. półkoliście z zakrystią od pld. oraz czworoboczną wieżą nad zach. częścią korpusu, zwieńczoną czterospadowym daszkiem przechodzącym w ostrosłupowy hełm. Murowany z kamienia, częściowo tynkowany, szczyt zach. i wieża w konstrukcji ryglowej, z wypełnieniem tynkowanym – od frontu. Ostrołuczne okna w ceglanych węgarach z wąskimi opaskami. Wnętrze nakryte współczesnym stropem belkowym z deskowanym pułapem. Cmentarz przykościelny otoczony kamiennym murem.

Mielenko Drawskie, kościół ewangelicki, ob. rzym.-kat. pw. MB Królowej Polski, XVII w.; remont kapitalny 2015-2016 (wymiana wypełnienia rygla i konstrukcji wieży).

Niewielki jednoprzestrzenny kościół z czworoboczną wieżą w elewacji zach. Wykonany w konstrukcji ryglowej z ceglany wypełnieniem, na kamiennym cokole; wieża nakryta cebulastym dachem z wieloboczną wieżyczką szalowaną deskami, zwieńczoną cebulastym hełmem. Wnętrze nakryte stropem belkowym, wzmocnionym zastrzałami. W szczycie wsch. dekoracyjny układ belek rygla.

Nętno, kościół ewangelicki, ob. rzym.-kat. pw. MB Anielskiej, 1744 r., 1869 r.; remont 2014 r. Niewielki, jednoprzestrzenny, na rzucie prostokąta zamkniętego poligonalnie, z czworoboczną wieżą nad zach. częścią korpusu, zwieńczoną zastopniowanym hełmem namiotowo-cebulastym. Wzniesiony w konstrukcji ryglowej z ceglanym wypełnieniem.

Ostrowice, kościół ewangelicki, ob. rzym.-kat. pw. Niepokalanego Poczęcia NMP, 1697 r., lata 30. XX w.; remont 2014 r. Niewielki, jednoprzestrzenny budynek na rzucie prostokąta z półkoliście zamkniętym prezbiterium, z zakrystią od pld. i czworoboczną wieżą nad zach. częścią korpusu, zwieńczoną czterospadowym daszkiem przechodzącym w ostrosłupowy hełm. Murowany z kamienia, tynkowany, szczyt zach. i front wieży szalowane deskami. Przy kościele znajduje się pomnik poświęcony mieszkańcom wsi poległym w I wojnie światowej, wykorzystywany obecnie jako podstawa figury Maryi.

Rydzewo, kościół ewangelicki, ob. rzym.-kat. pw. Trójcy Świętej, XVI w., 1785 r., 2 poł. XIX w.; remont w latach 2019-2020 z budżetu gminy: remont stropów, więźby i pokrycia dachowego.

Niewielki, jednoprzestrzenny budynek na rzucie prostokąta, z czworoboczną wieżą nad zach. częścią korpusu, zwieńczoną niskim, czterospadowym, dzwonowatym hełmem. Murowany z kamienia, tynkowany, szczyt zach. i wieża w konstrukcji ryglowej z ceglanym wypełnieniem.

Suliszewo, kościół ewangelicki, ob. rzym.-kat. parafialny pw. Chrystusa Króla, 2 poł. XVIII w., 1858 r., 1938 r. Świątynia salowa z trójbocznie zamkniętym prezbiterium i prostokątną kruchtą od strony zach. Nad zach. częścią nawy czworoboczna wieża, drewniana w konstrukcji słupowej, szalowana deskami, kryta hełmem namiotowo-ostrosłupowym. Pierwotnie obiekt wzniesiony w konstrukcji ryglowej, przemurowany w 1977 r., tynkowany.

Woliczno, kościół pw. Imienia Maryi, XVIII w., 2 poł. XIX w. Jednoprzestrzenny, bezwieżowy, na rzucie prostokąta zbliżonego do kwadratu, z kruchtą od frontu z bocznym aneksem. Dach dwuspadowy, wewnątrz strop płaski. Wzniesiony w konstrukcji ryglowej, przemurowany (cegła i kamień), tynkowany. Przy kościele drewniana dzwonnica kozłowa z 1866 r.

Zarańsko, kościół ewangelicki, ob. rzym.-kat. parafialny Pw. Św. Stanisława, 2 poł. XIX w., neoromański. Niewielka budowla na rzucie prostokąta z wyodrębnioną półkolistą apsydą, murowana z kamienia, z ceglanym detalem (gzymsy, opaski okien). Dach główny dwuspadowy.

Żółte, kościół ewangelicki, ob. rzym.-kat. filialny pw. NMP Niepokalanie Poczętej, 1710 r., 2 poł. XIX w.; remont w 2014 r.: wymiana pokryć dachowych, tynki korpusu, wymiana okien z renowacją witraży, odbudowa emporii. Niewielki jednoprzestrzenny kościół z kwadratową wieżą dostawioną w elewacji zach. Murowany z cegły, tynkowany i boniowany korpus, wieża w konstrukcji ryglowej z ceglanym wypełnieniem, nakryta namiotowym dachem.

II. ARCHITEKTURA REZYDENCJONALNA

Podobnie cennym elementem w krajobrazie gminy są dwory i pałace, w większości wzniesione w okresie 1 poł. XIX-pocz. XX w. Znaczna część obiektów rezydencjonalnych uległa wyburzeniu po 1945 r. Dominują obiekty neostylowe (np. neogotyckie – Karwice, neoklasycystyczne – Linowo, neobarokowe – Dalewo), wzniesione w 2 połowie XIX w. Niektóre rezydencje mają formy eklektyczne (np. Suliszewo) lub modernistyczne (Cianowo z pocz. XX w.).

Po 1945 r. dawne dwory i pałace pełniły funkcje mieszkalne, w tym służyły, jako domy rolników indywidualnych (Linowo, Olchowiec), część zaadaptowano na szkoły (Suliszewo), ośrodki wypoczynkowe (Karwice). Wiele uległo dewaloryzującym przebudowom, tracąc cechy stylowe i wartość zabytkową (np. Mielenko Drawskie, Woliczno). Na tym tle wyróżnia się neogotycki pałac w Karwicach, otoczony krajobrazowym parkiem.

Cianowo, dwór, pocz. XX w., modernistyczny. Podpiwniczony, parterowy, nakryty wysokim dachem mansardowym, kryjącym użytkowe poddasze, rozczłonkowanym lukarnami.

Dalewo, pałac, ob. dom mieszkalny, 1 poł. XIX w., pocz. XX w., neobarokowy. Zwarty, dwukondygnacyjny budynek z użytkowym poddaszem, kryty mansardowym dachem z lukarnami.

Karwice, pałac, 2 poł. XVIII w., lata 1865-1866, neogotyki angielski, rozbudowany w 1971 r. Jest jednym z najlepiej zachowanych zabytków architektury rezydencjonalnej. Jest to trzykondygnacyjna rezydencja ziemiańska o rzucie prostokąta, z dwoma ryzalitami i wieżą, o bogatym detalu architektonicznym.

Linowo, dwór, ob. dom nr 15, 2 poł. XIX w., pocz. XX w. dwuczłonowy, parterowy z piętrowym skrzydłem w formach neoklasycystycznych, nakryty wysokim naczółkowym dachem, z obustronnymi wystawkami (trójkątna i schodkowa) nakrytymi dachem mansardowym.

Suliszewo, pałac, 4 ćw. XIX w., eklektyczny z elementami neogotyku. Dwukondygnacyjna, znacznie rozczłonkowana bryła, z osiowym, nieco wyższym ryzalitem i niesymetrycznie rozmieszczoną, pięciokondygnacyjną wieżą oraz aneksami.

Zarańsko, dwór, pocz. XX w., bezstylowy parterowy, wysoko podpiwniczony, ujęty poprzecznymi, dwukondygnacyjnymi skrzydłami wysuniętymi ryzalitowo, z dwukondygnacyjną, narożną wieżyczką. Nakryty dwuspadowymi dachami z wysuniętym okapem. Okna zamknięte odcinkowo, naroża ścian boniowane.

Zachowały się również dwory w Jeleninie (XIX w.), Olchowcu, Przytoniu (1897 r.), Mielenku Drawskim (1871 r., 1919 r.) z wieżą zwieńczoną cebulastym hełmem, Gogółczynie (k. XIX w.) i Wolicznie (2 poł. XIX w.) pozbawione są cech stylowych. W Linowie zachował się też dwór dawny dom Sołtysa (dom nr 33) z 1 poł. XIX w. neoklasycystyczny, parterowy, nakryty wysokim naczółkowym dachem.

III. ZABUDOWA MIEJSKA

W skład zabudowy miejskiej wchodzi budynki mieszkalne i usługowe, z których wiele zachowało się w centrum miasta przy Placu Konstytucji oraz przy ul. J. Piłsudskiego. Powstały w XIX w.-pocz. XX w., posiadają cechy klasycyzujące i często secesyjny detal. Reprezentacyjne gmachy użyteczności publicznej pochodzą z przełomu XIX i XX w. oraz 1 poł. XX w. Są wśród nich szkoły, hotele, poczty, szpitale i inne. Zachowały się przy ul. Złocienieckiej i Obrońców Westerplatte.

Willa Metzlerów, ul. Obrońców Westerplatte 9b w Drawsku Pomorskim, 1906 r., wg projektu Waltera Gropiusa. Prezentuje walory charakterystyczne dla ruchu Heimatsstil, łączącego fascynację rodzimym niemieckim budownictwem z inspiracjami formami nowoczesnego angielskiego domu wiejskiego: nieregularny plan, łamane półszczytowe dachy, werandy, ryzality, kamienna podmurówka. Nowością jest konstrukcja dachu, którego połączyć głęboko nachodzi na elewację oraz prostokątne okna w różnych proporcjach, pojedyncze i zwielokrotnione, osadzone pionowo lub poziomo.

Siedziba Starostwa Powiatowego, ul. Plac Elizy Orzeszkowej 3 w Drawsku Pomorskim, 1907-1909. Eklektyczny, podpiwniczony, dwukondygnacyjny budynek z płytkim ryzalitem pośrodku fasady, nakryty mansardowym, czterospadowym dachem rozczłonkowanym licznymi lukarnami. Elewacje rozczłonkowane boniowanymi lizenami, bogato zdobione sztukatorsko.

Kamienica z oficynami, ul. gen. Władysława Sikorskiego 31 w Drawsku Pomorskim, 1909 r., eklektyczna z elementami neobaroku. Dwukondygnacyjna, o siedmioosiowej, niesymetrycznej fasadzie z bogatym wystrojem.

Willa „Rost”, ul. Józefa Piłsudskiego 16 w Drawsku Pomorskim, 2 poł. XIX w. Parterowa z mezzanino i dwukondygnacyjnym ryzalitem frontowym. Fasada pięcioosiowa, z bogatym detalem architektonicznym: rozbudowane o trójkątne szczyty obramienia okien, boniowane lizeny, narożne pilastry, gzymsy, opaski.

IV. ZABUDOWA WIEJSKA⁸

⁸ Program Opieki nad Zabytkami..., op. cit.

W zabudowie wsi dominują zagrody średnio i pełnorolne, o układach w podkowę lub zamknięte, z chałupami lokowanymi na froncie parceli.

Zachowane historyczne domy mieszkalne – głównie murowane, parterowe, z prostymi elementami detalu architektonicznego, pochodzą z okresu 4 ćw. XIX-1 ćw. XX w. Sporadycznie zachowały się chałupy ryglowe, z połowy XIX w. Budynki inwentarskie to ceglane lub kamienne obiekty wielofunkcyjne wznoszone w okresie koniec XIX-1 ćw. XX w. Stodoły murowane i szachulcowe¹⁻³ klepiskowe pochodzą z 3 ćw. XIX-2 ćw. XX w.

Wiejskie budynki użyteczności publicznej to głównie:

- szkoły o oryginalnych formach architektonicznych, wzniesione w 2 ćw. XX w. (np. Jankowo, Woliczno, Zagózd, Żółte);
- sklepy z częścią mieszkalną (np. Gudowo);
- remizy strażackie (np. Nętno, Suliszewo).

V. ARCHITEKTURA PRZEMYSŁOWA

Obiekty postindustrialne rzadko postrzegane są jako zabytki, tymczasem stanowią istotne dziedzictwo kulturowe, gdyż wpisane w krajobraz polskich miast i wsi, są świadectwem szeroko pojętej kultury technicznej, ważnym dla historii techniki i przemysłu w Polsce. Są to: fabryki, obiekty przemysłu przetwórczego (wiatraki, młyny, browary i gorzelnie kuźnie), infrastruktura kolei (linie kolejowe, zespoły dworców) czy dzieła myśli inżynierskiej, jak mosty, wiadukty. Na terenie gminy zachowało się ich stosunkowo dużo.

Najcenniejszym jest Magazyn Solny w Drawsku Pomorskim, ob. Muzeum Regionalne. Obiekt powstał po wielkim pożarze miasta, na przełomie XVII/XVIII w., przebudowany został w latach 30. XX w. z przeznaczeniem na siedzibę muzeum. Parterowy, nakryty wysokim dwuspadowym dachem z naczółkiem. Ściany w konstrukcji ryglowej z ceglanym wypełnieniem. Obiekt został wyremontowany w latach 2017-2018.

Spośród innych zabytków architektury przemysłowej na terenie Drawska Pomorskiego na uwagę zasługują dwie kolejowe wieże ciśnień z 4 ćw. XIX w. i końca XIX w. (ze zbiornikiem w konstrukcji ryglowej) oraz dworzec kolejowy (wyremontowany w 2011 r.). Zachowała się również linia kolejowa Węgorzyno-Złocieniec, ze stacjami kolejowymi w Jankowie, Drawsku Pomorskim i Suliszewie (lata 20. XX w.)

Architekturę przemysłową prezentują również:

- spichlerz w Jankowie⁹ z lat 1905-06, wzniesiony wg projektu Waltera Gropiusa. Zaprojektowany w tzw. stylu ojczyźnianym z jasnoszarej cegły. Wykonany na rzucie trzech przenikających się prostokątów. Prostokąt centralny to pięciokondygnacyjny budynek z ryzalitem pośrodku. Na przedłużeniu centralnego prostokąta usytuowana trzykondygnacyjna bryła. Trzeci prostokąt to wieżowa klatka schodowa wyciągnięta ponad kalenicę części centralnej, ze zwieńczeniem szachulcowym i tarczą zegarową. Wszystkie części spichlerza zwieńczone dwuspadowymi dachami z ozdobnymi lukarnami, a w szczytach duże naczółki schodzące do kalenicy aż po okap;
- młyn wodny w Łabędzie, ob. zaadaptowany na mieszkanie;
- mleczarnia z pocz. XX w. w Żółtem;
- murowane kuźnie wiejskie (np. Nętno, Suliszewo);
- murowane (wieżowe) trafostacje z l. 20-tych XX w.

5.4. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Zgodnie z art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. formami ochrony zabytków są:

- wpis do rejestru zabytków;
- wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
- uznanie za pomnik historii;
- utworzenie parku kulturowego;
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Na obszarze gminy Drawsko Pomorskie funkcjonują dwie z ww. form, jest to wpis do rejestru zabytków oraz ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego.

⁹ Internet: portal Bryła.pl, <https://www.bryla.pl/niedaleko-drawska-pomorskiego-stoi-spichlerz-zaprojektowany-przez-waltera-gropiusa>

5.4.1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków

Na terenie gminy Drawsko Pomorskie znajduje się 75 zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków, w tym 13 stanowisk archeologicznych (Tabela nr 1). Są to jedne z najcenniejszych elementów krajobrazu kulturowego na terenie gminy. Obiekty te objęte są wszelkimi rygorami prawnymi wynikającymi z treści odpowiednich aktów prawnych, w tym przede wszystkim – rygorami ochrony konserwatorskiej wynikającymi z przepisów ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Wszelkie działania podejmowane przy tego typu obiektach wymagają pisemnego pozwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

W stosunku do obiektów i obszarów ujętych w rejestrze zabytków nieruchomych województwa zachodniopomorskiego, wszelkie działania dotyczące tych obiektów (w tym wewnątrz nich) oraz obszarów wymagają bezwzględnego uzyskania pozwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków trybie decyzji, stosownie do art. 36 ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Pozwolenia wymaga:

- prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru, w tym prac polegających na usunięciu drzewa lub krzewu z nieruchomości lub jej części będącej wpisanym do rejestru parkiem, ogrodem lub inną formą zaprojektowanej zieleni;
- wykonywanie robót budowlanych w otoczeniu zabytku;
- prowadzenie badań konserwatorskich zabytku wpisanego do rejestru;
- prowadzenie badań architektonicznych zabytku wpisanego do rejestru;
- prowadzenie badań archeologicznych;
- przemieszczanie zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru;
- trwałe przeniesienie zabytku ruchomego wpisanego do rejestru, z naruszeniem ustalonego tradycją wystroju wnętrza, w którym zabytek ten się znajduje;
- dokonywanie podziału zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru;
- zmiana przeznaczenia zabytku wpisanego do rejestru lub sposobu korzystania z tego zabytku;
- umieszczanie na zabytku wpisanym do rejestru: urządzeń technicznych, tablic reklamowych lub urządzeń reklamowych oraz napisów;
- podejmowanie innych działań, które mogłyby prowadzić do naruszenia substancji lub zmiany wyglądu zabytku wpisanego do rejestru, z wyłączeniem działań polegających na usuwaniu drzew lub krzewów z terenu nieruchomości lub jej części niebędącej wpisanym do rejestru parkiem, ogrodem albo inną formą zaprojektowanej zieleni;
- poszukiwanie ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych, w tym zabytków archeologicznych, przy użyciu wszelkiego rodzaju urządzeń elektronicznych i technicznych oraz sprzętu do nurkowania.

Tabela nr 1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków na terenie gminy Drawsko Pomorskie

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	ADRES OBIEKTU	OBIEKT	REJESTR ZABYTEKÓW
1	Borne	nr 2	park dworski	Rej. zab. nr 1144 z dnia 15.03.1982
2	Cianowo	nr 2	dwór w zespole dworsko folwarcznym	Rej. zab. nr 1150, obecny nr A-1769 z dnia 18.03.1982 i 30.12.1998
3	Cianowo	nr 2	park w zespole dworsko folwarcznym	Rej. zab. nr 1150, obecny nr A-1769 z dnia 18.03.1982 i 30.12.1998
4	Dalewo	nr 19	cmentarz przykościelny	Rej. zab. nr 221 z dnia 15.01.1960
5	Dalewo	nr 19	kościół protestancki, ob. rzym.-kat. Filialny pw. św. Stanisława Kostki	Rej. zab. nr 221 z dnia 15.01.1960

6	Dalewo	nr 20	park pałacowy	Rej. zab. nr 1149, obecny nr A-1949 z dnia 18.03.1982
7	Dołgie	nr 14	kościół pw. św. Jana Chrzciciela	Rej. zab. nr 230, obecny nr 1983 z dnia 15.01.1960
8	Dołgie	nr 44a	park dworski	Rej. zab. nr 1141, obecny nr A-1988 z dnia 15.03.1982
9	Dołgie	dz. nr 86	cmentarz przykościelny	Rej. zab. nr 230, obecny nr 1983 z dnia 15.01.1960
10	Drawsko Pomorskie	Cmentarna, dz. nr 268/1	obwarowania miejskie – mury obronne	Rej. zab. nr 383 z dnia 14.04.1964
11	Drawsko Pomorskie	płk. J. Kilińskiego 4	magazyn solny, ob. muzeum regionalne	Rej. zab. nr 1253, obecny nr A-1969 z dnia 29.12.1998
12	Drawsko Pomorskie	Obrońców Westerplatte 9B	budynek mieszkalny	Rej. zab. nr 248 z dnia 05.01.2006
13	Drawsko Pomorskie	Obrońców Westerplatte 35	budynek mieszkalny - plebania	Rej. zab. nr 623, obecny nr A-1970 z dnia 04.08.1967
14	Drawsko Pomorskie	Plac Elizy Orzeszkowej 3	Starostwo Powiatowe	Rej. zab. nr 259 z dnia 10.04.2006
15	Drawsko Pomorskie	Józefa Piłsudskiego 16	willa „Rost”, ob. budynek mieszkalno-handlowy	Rej. zab. nr 919 z dnia 09.09.2011
16	Drawsko Pomorskie	Ratuszowa 5	ratusz, ob. kamienica	Rej. zab. nr 621, obecny nr A-1975 z dnia 04.08.1967
17	Drawsko Pomorskie	Ratuszowa 11	kamienica z oficynami	Rej. zab. nr 1233 z dnia 03.04.2014
18	Drawsko Pomorskie	gen. Władysława Sikorskiego 31	kamienica	Rej. zab. nr 1732 z dnia 13.07.2018
19	Drawsko Pomorskie	gen. Władysława Sikorskiego, dz. nr 161	kościół pw. Zmartwychwstania Pana Naszego Jezusa Chrystusa	Rej. zab. nr 3, obecny nr A-1971 z dnia 23.02.1953
20	Drawsko Pomorskie		układ urbanistyczny - teren Starego Miasta	Rej. zab. nr 28 z dnia 04.09.1956
21	Grzybno	nr 1	park dworski	Rej. zab. nr 1143 z dnia 15.03.1982
22	Gudowo	nr 18	kościół protestancki, ob. rzym.-kat. filialny pw. św. Barbary	Rej. zab. nr 222 z dnia 15.01.1960
23	Gudowo	dz. nr 123	cmentarz przykościelny	Rej. zab. nr 222, obecny nr A-1985 z dnia 15.01.1960
24	Jankowo	nr 15A	spichlerz	Rej. zab. nr 971, obecny nr 492 z dnia 17.10.1977
25	Jankowo	dz. nr 8/1, 8/2, 16/1, 19, 20/3, 20/22, 20/23, 20/24, 20/25, 61, 81	park dworski	Rej. zab. nr 1151 z dnia 18.03.1982
26	Jankowo	dz. nr 20/24	kościół (wyburzony)	Rej. zab. nr 541 z dnia 12.02.1966
27	Jelenino	nr 7	dwór	Rej. zab. nr 1176, obecny nr A-1926 z dnia 13.06.1983
28	Jelenino	nr 7	park dworski	Rej. zab. nr 1176, obecny nr A-1926 z dnia 13.06.1983

29	Jelenino	nr 7	zespół folwarczny	Rej. zab. nr 1176, obecny nr A-1926 z dnia 13.06.1983
30	Karpno	dz. nr 13/22	park dworski	Rej. zab. nr 1174, obecny nr A-1930 z dnia 13.06.1983
31	Karwice	dz. nr 41/11	pałac	Rej. zab. nr 542 z dnia 12.02.1966
32	Karwice	dz. nr 41, 41/11	park pałacowy łącznie z aleją dojazdową	Rej. zab. nr 542 z dnia 12.02.1966 oraz nr 1114 z dnia 15.09.1980
33	Linowo	nr 15	park dworski	Rej. zab. nr 1112, obecny nr A-1872 z dnia 15.09.1980
34	Linowo	nr 36	kościół ewangelicki, ob. rzym.-kat. filialny pw. św. Ignacego Loyoli	Rej. zab. nr 1131 z dnia 04.10.2012
35	Łabędzie	nr 50	cmentarz przykościelny	Rej. zab. nr 47, obecny nr A-1986 z dnia 24.11.1954
36	Łabędzie	nr 50	kościół filialny pw. św. Michała Archanioła	Rej. zab. nr 47 z dnia 24.11.1954
37	Mielenko Drawskie	nr 41	park pałacowy	Rej. zab. nr 1113, obecny nr A-1929 z dnia 15.09.1980
38	Mielenko Drawskie	dz. nr 101/1	cmentarz przykościelny	Rej. zab. nr 224 z dnia 15.01.1960
39	Mielenko Drawskie	dz. nr 101/1	kościół ewangelicki, ob. rzymskokatolicki filialny pw. Matki Boskiej Królowej Polski	Rej. zab. nr 224 z dnia 15.01.1960
40	Nętno	dz. nr 159	cmentarz przykościelny	Rej. zab. nr 239 z dnia 16.01.196
41	Nętno	dz. nr 159	kościół filialny pw. MB Anielskiej	Rej. zab. nr 239, obecny nr A-1984 z dnia 16.01.1960
42	Olchowiec	dz. nr 161/2, 161/4, 162, 163, 164, 165, 192, obręb Żółte	park dworski	Rej. zab. nr 1146, obecny nr A-1978 z dnia 18.03.1982
43	Olchowiec	dz. nr 195, obręb Żółte	dwór (ruina)	Rej. zab. nr 1268 z dnia 30.12.1998
44	Olchowiec	dz. nr 194/3, 194/11, 195-204, obręb Żółte	park dworski	Rej. zab. nr 1147 z dnia 18.03.1982
45	Ostrowice	nr 30	cmentarz przykościelny	Rej. zab. nr 232 z dnia 15.01.1960
46	Ostrowice	nr 30	kościół pw. Niepokalanego Poczęcia NMP	Rej. zab. nr 232 z dnia 15.01.1960
47	Przytoń	nr 8	założenie parkowe	Rej. zab. nr 1777, obecny nr A-1873 z dnia 13.06.1983
48	Rydzewo	nr 67	kościół filialny pw. Św. Trójcy	Rej. zab. nr 48 z dnia 26.10.1954
49	Rydzewo	dz. nr 291	cmentarz przykościelny	Rej. zab. nr 48 z dnia 26.10.1954
50	Suliszewo	dz. nr 111	cmentarz przykościelny	Rej. zab. nr 225 z dnia 15.01.1960
51	Suliszewo	dz. nr 111	kościół ewangelicki, ob. rzym.-kat. parafialny pw. Chrystusa Króla	Rej. zab. nr 225 z dnia 15.01.1960
52	Suliszewo	dz. nr 338/4,	park pałacowy łącznie z aleją grabową	Rej. zab. nr 1148 z dnia

		339/2, 339/12, 339/15, 339/17		18.03.1982
53	Szczytniki	nr 8	założenie parkowe	Rej. zab. nr 1199 z dnia 18.04.1985
54	Tęczyn	nr 2	założenie parkowo-dworskie	Rej. zab. nr 1175, obecny nr A-1976 z dnia 13.06.1983
55	Tęczyn	nr 2	zespół folwarczny	Rej. zab. nr 1175, obecny nr A-1976 z dnia 13.06.1983
56	Woliczno	dz. nr 22/1, 28, 37	park i aleja dojazdowa	Rej. zab. nr 1111, obecny nr A-1977 z dnia 15.09.1980
57	Zarańsko	nr 23	park dworski	Rej. zab. nr 1110, obecny nr A-1892 z dnia 15.09.1980
58	Ziemsko	dz. nr 82/4, 82/5	park dworski	Rej. zab. nr 1152, obecny nr A-1920 z dnia 18.03.1982
59	Żołędowo	nr 8	budynek mieszkalny	Rej. zab. nr 277 z dnia 26.09.2006
60	Żółte	dz. nr 90	cmentarz przykościelny	Rej. zab. nr 49 z dnia 18.10.1954
61	Żółte	dz. nr 90	kościół filialny pw. Niepokalanego Poczęcia NMP	Rej. zab. nr 49 z dnia 18.10.1954
62	Żółte	dz. nr 52, 53, 57/2, 106, 107/1, 107/2, 109/1, 109/2, 110, 111, 112/1, 112/2, 114	park dworski	Rej. zab. nr 1159 z dnia 20.04.1982
STANOWISKA ARCHEOLOGICZNE				
63	Donatowo		grodzisko nizinne AZP: 26-18 Nr stanowiska w miejscowości: 1 Nr stanowiska na obszarze: 41	Rejestr Zabytków nr 769 z dnia 15.12.1969 r.
64	Donatowo		osada otwarta AZP: 26-18 Nr stanowiska w miejscowości: 1a Nr stanowiska na obszarze: 42	Rejestr Zabytków nr 770 z dnia 15.12.1969 r.
65	Drawsko Pomorskie		grodzisko nizinne AZP: 28-17 Nr stanowiska w miejscowości: 1 Nr stanowiska na obszarze: 4	Rejestr zabytków nr 771 z dnia 15.12.1969 r.
66	Gudowo		grodzisko wyżynne AZP: 29-18 Nr stanowiska w miejscowości: 1 Nr stanowiska na obszarze: 1	Rejestr zabytków nr 772 z dnia 15.12.1969 r.
67	Gudowo		osada otwarta AZP: 29-18 Nr stanowiska w miejscowości: 2 Nr stanowiska na obszarze: -	Rejestr zabytków nr 773 z dnia 15.12.1969 r.
68	Milenko Drawskie		grodzisko AZP: 29-17 Nr stanowiska w miejscowości: 1 Nr stanowiska na obszarze: 1	Rejestr zabytków nr 778 z dnia 15.12.1969 r.
69	Milenko Drawskie		osada wczesnośredniowieczna	Rejestr zabytków nr 1239

		AZP: 29-17 Nr stanowiska w miejscowości: 37 Nr stanowiska na obszarze: 56	z dnia 14.09.1993 r.
70	Nętno	grodzisko nizinne AZP: 26-17 Nr stanowiska w miejscowości: 1 Nr stanowiska na obszarze: 28	Rejestr zabytków nr 779 z dnia 15.12.1969 r.
71	Oleszno	grodzisko nizinne AZP: 29-17 Nr stanowiska w miejscowości: 1 Nr stanowiska na obszarze: 37	Rejestr zabytków nr 780 z dnia 15.12.1969 r.
72	Suliszewo	grodzisko podkowiaste AZP: 29-18 Nr stanowiska w miejscowości: 1 Nr stanowiska na obszarze: 2	Rejestr zabytków nr 781 z dnia 15.12.1969 r.
73	Suliszewo	osada przygródowa AZP: 29-18 Nr stanowiska w miejscowości: 2 Nr stanowiska na obszarze: 3	Rejestr zabytków nr 782 z dnia 15.12.1969 r.
74	Żołędwo	grodzisko cyplowe AZP: 31-17 Nr stanowiska w miejscowości: 1 Nr stanowiska na obszarze: 1	Rejestr zabytków nr 786 z dnia 16.03.1970 r.
75	Żółte	grodzisko wyżynne AZP: 27-17 Nr stanowiska w miejscowości: 1 Nr stanowiska na obszarze: 7	Rejestr zabytków nr 783 z dnia 15.12.1969 r.

5.4.2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków

Zgodnie z art. 3 pkt. 1 i 3 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zabytek ruchomy to rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będących dziełem człowieka lub związanych z jego działalnością, stanowiących świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę albo wywiezienia za granicę zabytku o wyjątkowej wartości historycznej, artystycznej lub naukowej.

Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków podlegają ochronie konserwatorskiej wynikającej z przepisów ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Właściciel lub posiadacz zabytku ruchomego zobowiązany jest między innymi do:

- zapewnienia warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie,
- zapobiegania zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków,
- udaremniania niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków,
- przeciwdziałania kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę,
- kontroli stanu zachowania i przeznaczenia zabytków,
- uwzględnienia zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Najcenniejsze zabytki ruchome z terenu gminy Drawsko Pomorskie wpisane zostały do rejestru zabytków ruchomych. Stanowią one wyposażenie kościołów z terenu gminy (Tabela nr 2). Ze względów bezpieczeństwa nie publikuje się szczegółowych danych dotyczących tych obiektów.

Tabela nr 2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków na terenie gminy Drawsko Pomorskie

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	MIEJSCE PRZECHOWYWANIA	ILOŚĆ ELEMENTÓW	NR REJESTRU ZABYTEKÓW	DAWNY NR REJESTRU	DATA WPISU
1	Dołgie	kościół filialny pw. św. Jana Chrzciciela	2	B-50	-	30.12.2005 r.
2	Drawsko Pomorskie	kościół parafialny pw. Zmartwychwstania Pana Naszego Jezusa Chrystusa	12	B-451	123/B	05.09.1974 r.
3	Drawsko Pomorskie	kościół parafialny pw. Zmartwychwstania Pana Naszego Jezusa Chrystusa	zespół obiektów		221/B	20.10.1997 r.
4	Gudowo	kościół filialny pw. św. Barbary	8	B-434	156/B	20.12.1976 r.
5	Mielenko Drawskie	kościół filialny pw. Matki Bożej Królowej Polski	3	B-436	159/B	15.09.1977 r.
6	Ostrowice	kościół parafialny pw. Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny	6	B-439	162/B	20.09.1977 r.
7	Zarańsko	kościół parafialny pw. św. Stanisława Biskupa i Męczennika	3	B-437	160/B	16.09.1977 r.
8	Żółte	kościół filialny pw. Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny	4	B-438	161/B	16.09.1977 r.

5.4.3. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wraz z aktami wykonawczymi określa przedmiot, formy i zasady ochrony zabytków i opieki nad nimi. Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym wraz z aktami prawnymi określa procedurę sporządzania i zakres merytoryczny miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Obie te ustawy wraz z ww. aktami dają narzędzie ochrony zabytków – miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego (MPZP). Ustawy te stanowią także podstawę uczestnictwa Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w procedurze sporządzania miejscowych planów.

Ochrona dziedzictwa kulturowego i zabytków w MPZP dotyczy nie tylko konkretnych obiektów i obszarów zabytkowych, lecz także wszelkich aspektów zagospodarowania przestrzennego ustalanego w planie dla całego obszaru opracowania.

Zgodnie z treścią art. 18 i art. 19 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się m.in. przy sporządzaniu MPZP. W planach w szczególności:

- 1) uwzględnia się ustalenia krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- 2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;
- 3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami;
- 4) uwzględnia się ochronę:
 - zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru i ich otoczenia,
 - innych zabytków nieruchomości, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków,
 - parków kulturowych;
- 5) uwzględnia się ustalenia gminnego programu opieki nad zabytkami;
- 6) w zależności od potrzeb, ustala się strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Zgodnie z powyższym MPZP gminy Drawsko Pomorskie jako akty prawa miejscowego stanowią podstawę planowania przestrzennego. Mają one wiążące i nadrzędne znaczenie dla gospodarki nieruchomościami. Ustalenia dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego i krajobrazu w MPZP powinny sprzyjać ochronie otoczenia zabytków przed zbyt intensywną działalnością gospodarczą oraz umożliwić uniknięcie inwestycji, które mogłyby zubożyć krajobraz kulturowy.

Na podstawie obowiązujących przepisów obecnie na terenie gminy Drawsko Pomorskie obowiązują 43 miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego oraz trwają toczące się procedury planistyczne

w zakresie MPZP. Określają one obowiązkowe zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej, zasady ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego.

I. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Drawsko Pomorskie

1. Nr XXIV/196/96 Rady Miejskiej w Drawsku Pomorskim z dnia 29 marca 1996 r. w sprawie aktualizacji planu zagospodarowania przestrzennego gminy Drawsko Pomorskie (Dz. Urz. Woj. Kosz. Nr 20, poz. 67).
2. Uchwała Nr XXXIX/292/97 Rady Miejskiej w Drawsku Pomorskim z dnia 25 kwietnia 1997 r. w sprawie aktualizacji miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Drawsko Pomorskie (Dz. Urz. Woj. Kosz. Nr 21, poz. 82).
3. Uchwała Nr III/9/98 Rady Miejskiej w Drawsku Pomorskim z dnia 11 grudnia 1998 r. w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Drawsko Pomorskie (Dz. Urz. Woj. Kosz. Nr 31, poz. 221).
4. Uchwała Nr III/8/98 Rady Miejskiej w Drawsku Pomorskim z dnia 11 grudnia 1998 r. w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Drawsko Pomorskie (Dz. Urz. Woj. Kosz. Nr 31, poz. 220).
5. Uchwała Nr L/428/2006 Rady Miejskiej w Drawsku Pomorskim z dnia 29 czerwca 2006 r. w sprawie uchwalenia zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Drawsko Pomorskie dla terenu ośrodka „Zacisze” oraz terenu „Ostry Róg” w Linownie (Dz. Urz. Woj. Zach. Nr 94, poz. 758).
6. Uchwała Nr L/429/2006 Rady Miejskiej w Drawsku Pomorskim z dnia 29 czerwca 2006 r. w sprawie uchwalenia zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Drawsko Pomorskie „Hala sportowa nad Drawą” (Dz. Urz. Woj. Zach. Nr 94, poz. 759).
7. Uchwała Nr LI/435/2006 Rady Miejskiej w Drawsku Pomorskim z dnia 31 sierpnia 2006 r. w sprawie uchwalenia zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Drawsko Pomorskie (Dz. Urz. Woj. Zach. Nr 104, poz. 1932) – teren działek nr 417/1 i 417/2 w obrębie 11.
8. Uchwała Nr LIII/448/2006 Rady Miejskiej w Drawsku Pomorskim z dnia 25 października 2006 r. w sprawie uchwalenia zmiany w obowiązującym miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego gminy Drawsko Pomorskie (Dz. Urz. Woj. Zach. Nr 117, poz. 2286) – teren „Żółte”.
9. Uchwała Nr LIII/453/2006 Rady Miejskiej w Drawsku Pomorskim z dnia 25 października 2006 r. w sprawie uchwalenia zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Drawsko Pomorskie (Dz. Urz. Woj. Zach. Nr 117, poz. 2287) – teren „Droga Jankowo – Woliczno”.
10. Uchwała Nr XIX/131/2008 Rady Miejskiej w Drawsku Pomorskim z dnia 31 stycznia 2008 r. w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Drawsko Pomorskie (Dz. Urz. Woj. Zach. Nr 37, poz. 786) – teren „Śródmieście”.
11. Uchwała Nr XIX/132/2008 Rady Miejskiej w Drawsku Pomorskim z dnia 31 stycznia 2008 r. w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Drawsko Pomorskie (Dz. Urz. Woj. Zach. Nr 37, poz. 787) – teren „Okra”.
12. Uchwała Nr XXIV/193/2008 Rady Miejskiej w Drawsku Pomorskim z dnia 26 czerwca 2008 r. w sprawie uchwalenia zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Drawsko Pomorskie (Dz. Urz. Woj. Zach. Nr 73, poz. 1603) – teren „Nad Drawą”.
13. Uchwała Nr XXIV/194/2008 Rady Miejskiej w Drawsku Pomorskim z dnia 26 czerwca 2008 r. w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Drawsko Pomorskie (Dz. Urz. Woj. Zach. Nr 73, poz. 1604) – teren „Złocieniecka”.
14. Uchwała Nr XXIV/195/2008 Rady Miejskiej w Drawsku Pomorskim z dnia 26 czerwca 2008 r. w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Drawsko Pomorskie (Dz. Urz. Woj. Zach. Nr 73, poz. 1605) – teren „Jeziorna”.

15. Uchwała Nr XXVI/213/2008 Rady Miejskiej w Drawsku Pomorskim z dnia 12 września 2008 r. w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Drawsko Pomorskie (Dz. Urz. Woj. Zach. Nr 87, poz. 1829) – teren „Jankowo –ferma”.
16. Uchwała Nr XXV/208/2008 Rady Miejskiej w Drawsku Pomorskim z dnia 29 sierpnia 2008 r. w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Drawsko Pomorskie (Dz. Urz. Woj. Zach. Nr 88, poz. 1857) – teren „Łąkowa”.
17. Uchwała Nr XXXI/245/2008 Rady Miejskiej w Drawsku Pomorskim z dnia 30 grudnia 2008 r. w sprawie uchwalenia zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Drawsko Pomorskie (Dz. Urz. Woj. Zach. Nr 12, poz. 471) – teren „Zatorze”.
18. Uchwała Nr XXXII/268/2009 Rady Miejskiej w Drawsku Pomorskim z dnia 29 stycznia 2009 r. w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Drawsko Pomorskie (Dz. Urz. Woj. Zach. Nr 15, poz. 609) – teren „Droga Jankowo Małe-Kumki”.
19. Uchwała Nr XXXIX/332/2009 Rady Miejskiej w Drawsku Pomorskim z dnia 25 czerwca 2009 r. w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Drawsko Pomorskie – teren „Kolejowa” (Dz. Urz. Woj. Zach. Nr 63, poz. 1698).
20. Uchwała Nr XXXIX/333/2009 Rady Miejskiej w Drawsku Pomorskim z dnia 25 czerwca 2009 r. w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Drawsko Pomorskie – teren „Suliszewo” (Dz. Urz. Woj. Zach. Nr 64, poz. 1733).
21. Uchwała Nr XLVIII/407/2010 Rady Miejskiej w Drawsku Pomorskim z dnia 25 lutego 2010 r. w sprawie uchwalenia zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obszaru „Gogółczyn” w Drawsku Pomorskim (Dz. Urz. Woj. Zach. Nr 30, poz. 610).
22. Uchwała Nr L/431/2010 Rady Miejskiej w Drawsku Pomorskim z dnia 29 kwietnia 2010 r. w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Drawsko Pomorskie (Dz. Urz. Woj. Zach. Nr 53, poz. 1070) – teren „Jankowo”.
23. Uchwała Nr LVIII/494/2010 Rady Miejskiej w Drawsku Pomorskim z dnia 09 listopada 2010 r. w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Drawsko Pomorskie (Dz. Urz. Woj. Zach. Nr 133, poz. 2668) – teren – „Gudowo”.
24. Uchwała Nr VIII/71/2011 Rady Miejskiej w Drawsku Pomorskim z dnia 28 kwietnia 2011 r. w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Drawsko Pomorskie (Dz. Urz. Woj. Zach. Nr 69, poz. 1247) – teren – „Gajewo-Gajewko”.
25. Uchwała Nr XL/369/2013 Rady Miejskiej w Drawsku Pomorskim z dnia 29 października 2013 r. w sprawie uchwalenia zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Drawsko Pomorskie (Dz. Urz. Woj. Zach. z dnia 26.11.2013 r. Poz. 4075) – „pałac Suliszewo”.
26. Uchwała Nr LV/507/2014 Rady Miejskiej w Drawsku Pomorskim z dnia 28 sierpnia 2014 r. w sprawie uchwalenia zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Drawsko Pomorskie (Dz. Urz. Woj. Zach. z dnia 08.10.2014 r. Poz. 3759) – „kopalnia Woliczno”.
27. Uchwała Nr LVIII/528/2014 Rady Miejskiej w Drawsku Pomorskim z dnia 30 października 2014 r. w sprawie uchwalenia zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Drawsko Pomorskie (Dz. Urz. Woj. Zach. z dnia 04.12.2014 r. Poz. 4859) – teren „Łabędzie”.
28. Uchwała Nr LVIII/529/2014 Rady Miejskiej w Drawsku Pomorskim z dnia 30 października 2014 r. w sprawie uchwalenia zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Drawsko Pomorskie (Dz. Urz. Woj. Zach. z dnia 04.12.2014 r. Poz. 4860) – teren „Kolonія Nętno”.
29. Uchwała Nr V/20/2015 Rady Miejskiej w Drawsku Pomorskim z dnia 29 stycznia 2015 r. w sprawie uchwalenia zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Drawsko Pomorskie (Dz.

Urz. Woj. Zach. z dnia 11.03.2015 r. Poz. 802) – teren „Rydzewo, Nętno” wraz z rozstrzygnięciem nadzorczym stwierdzającym nieważność zapisów dla terenu 24 ZL,MNL.

30. Uchwała Nr XIV/99/2015 Rady Miejskiej w Drawsku Pomorskim z dnia 24 września 2015 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Drawsko Pomorskie dla części obrębu Linowno (Dz. Urz. Woj. Zach. z dnia 27.10.2015 r. Poz. 4062) – teren przy OW Taurus w Linownie.

31. Uchwała Nr XV/112/2015 Rady Miejskiej w Drawsku Pomorskim z dnia 29 października 2015 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Drawsko Pomorskie dla terenu „Sobieskiego” (Dz. Urz. Woj. Zach. z dnia 14.12.2015 r. Poz. 5416) – teren „Sobieskiego”.

32. Uchwała Nr XV/113/2015 Rady Miejskiej w Drawsku Pomorskim z dnia 29 października 2015 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Drawsko Pomorskie dla terenu „Gdyńska-Siemiradzkiego” (Dz. Urz. Woj. Zach. z dnia 14.12.2015 r. Poz. 5417) – teren „Gdyńska-Siemiradzkiego”.

33. Uchwała Nr XVII/135/2015 Rady Miejskiej w Drawsku Pomorskim z dnia 26 listopada 2015 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Drawsko Pomorskie dla części obrębu Gudowo (Dz. Urz. Woj. Zach. z dnia 07.01.2016 r. Poz. 12) – teren za byłym OW ZOZ oraz w centrum wsi Gudowo.

34. Uchwała Nr XXII/182/2016 Rady Miejskiej w Drawsku Pomorskim z dnia 31 marca 2016 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Drawsko Pomorskie dla części obrębu Zarańsko (Dz. Urz. Woj. Zach. z dnia 16.05.2016 r. Poz. 2026) – teren „Zarańsko”.

35. Uchwała Nr XXII/183/2016 Rady Miejskiej w Drawsku Pomorskim z dnia 31 marca 2016 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Drawsko Pomorskie dla terenu „Staszica-Słoneczna” (Dz. Urz. Woj. Zach. z dnia 16.05.2016 r. Poz. 2027) – teren „Staszica-Słoneczna”.

36. Uchwała Nr XXXV/240/2016 Rady Miejskiej w Drawsku Pomorskim z dnia 15 grudnia 2016 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Drawsko Pomorskie dla nieruchomości położonych przy ul. Kosynierów, ul. Basztowej, ul. Starogrodzkiej oraz w Parku Chopina (Dz. Urz. Woj. Zach. z dnia 19.01.2017 r. poz. 366) – teren ul. Basztowej, Kosynierów, Starogrodzkiej i w Parku Chopina.

37. Uchwała Nr XLIII/299/2017 Rady Miejskiej w Drawsku Pomorskim z dnia 25 maja 2017 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Drawsko Pomorskie dla terenów przy ul. Warmińskiej, ul. Seminaryjnej i pl. Gdańskim (Dz. Urz. Woj. Zach. z dnia 23.06.2017 r. poz. 2733).

38. Uchwała Nr XLIX/338/2017 Rady Miejskiej w Drawsku Pomorskim z dnia 27 października 2017 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Drawsko Pomorskie dla terenu „cypel w Gudowie” (Dz. Urz. Woj. Zach. z dnia 28.11.2017 r. poz. 4871).

39. Uchwała Nr LVIII/434/2018 Rady Miejskiej w Drawsku Pomorskim z dnia 27 października 2018 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Drawsko Pomorskie dla terenu „plaża w Gudowie” (Dz. Urz. Woj. Zach. z dnia 24.05.2018 r. poz. 2879).

40. Uchwała Nr III/32/2019 Rady Miejskiej w Drawsku Pomorskim z dnia 28 lutego 2019 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Drawsko Pomorskie dla terenu „świątlica w Gudowie” (Dz. Urz. Woj. Zach. z dnia 27.03.2019 r. poz. 1643).

41. Uchwała Nr XV/113/2019 Rady Miejskiej w Drawsku Pomorskim z dnia 26 września 2019 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Drawsko Pomorskie (Dz. Urz. Woj. Zach. z dnia 22.10.2019 r. poz. 5243) – teren części obrębów ewidencyjnych Zarańsko, Mielenko Drawskie, Żółte, Zagózd, Rydzewo, Suliszewo, Linowno i Łabędzie.

II. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego z terenu zniesionej z dniem 1 stycznia 2019 r. gminy Ostrowice w części włączonej do gminy Drawsko Pomorskie:

1. Uchwała Nr XII/75/96 Rady Gminy w Ostrowicach z dnia 17 lipca 1996 r. w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Ostrowice (Dz. Urz. Woj. Koszalińskiego Nr 44, poz. 129).
2. Uchwała Nr XIII/89/2000 Rady Gminy w Ostrowicach z dnia 30 września 2000 r. w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Ostrowice – wieś Ostrowice – zabudowa produkcyjna, dz. nr 10/2 (Dz. Urz. Woj. Koszalińskiego Nr 34, poz. 449).

III. Toczące się procedury planistyczne w zakresie MPZP:

1. Uchwała Nr XXIV/187/2020 Rady Miejskiej w Drawsku Pomorskim z dnia 28 lutego 2020 r. w sprawie przystąpienia do sporządzenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Drawsko Pomorskie dla terenu obejmującego część obrębu geodezyjnego Jankowo.
2. Uchwały Nr XVIII/133/2019 Rady Miejskiej w Drawsku Pomorskim z dnia 29 listopada 2019 r. w sprawie przystąpienia do sporządzenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Drawsko Pomorskie dla terenów obejmujących część obrębów geodezyjnych Zagozd i Żółte.
3. Uchwała Nr LIX/446/2018 Rady Miejskiej w Drawsku Pomorskim z dnia 28 czerwca 2018 r. w sprawie przystąpienia do sporządzenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Drawsko Pomorskie dla terenów obejmujących część obrębów geodezyjnych 7, 10, 11 i 12 zlokalizowanych w rejonie ul. Kościuszki, ul. Marynarskiej, ul. Starogrodzkiej, ul. Dworcowej, ul. Słowiańskiej i ul. Królewieckiej.
4. Uchwała Nr LIV/394/2018 Rady Miejskiej w Drawsku Pomorskim z dnia 31 stycznia 2018 r. w sprawie przystąpienia do sporządzenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Drawsko Pomorskie dla terenu zlokalizowanego w rejonie ul. Obr. Westerplatte 33 i ul. Piłsudskiego 4.

5.5. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Do obowiązków samorządu lokalnego należy ochrona zabytków, które znajdują się na terenie gminy. Zadania te precyzuje art. 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Gminy mają dbać między innymi o: „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie” oraz zapobiegać „zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków”. Do obowiązków nałożonych przez ustawę na gminę należy: „uwzględnienie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”, czemu ma służyć gminna ewidencja zabytków.

W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru,
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków,
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Szczegółowe wytyczne na temat opracowania i prowadzenia gminnej ewidencji zabytków zostały określone w Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (tj. Dz. U. z 2021 poz. 56) oraz Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. zmieniającym ww. rozporządzenie (Dz. U. z 2019 r. poz. 1886).

Konsekwencją ujęcia obiektów lub obszarów niewpisanych do rejestru zabytków w gminnej ewidencji zabytków jest obowiązek uzgodnienia z wojewódzkim konserwatorem zabytków planowanych przy nich działań za pośrednictwem właściwego organu gminy lub organu administracji architektoniczno-budowlanej.

Uzgodnienia z wojewódzkim konserwatorem zabytków w odniesieniu do ww. ustawy obiektów prowadzone są na etapie wydania decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego (art. 53. ust. 4 pkt 2, art. 60 ust. 1 ustawy z dnia 27 marca 2003 r.) oraz na etapie wydania projektu decyzji o pozwoleniu na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego (art. 39 ust. 3 ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane). Ponadto właściciele lub posiadacze zabytków ujętych w gminnej ewidencji zabytków mają obowiązek zawiadomienia wojewódzkiego konserwatora zabytków o wszelkich zagrożeniach, niekorzystnych zmianach oraz o zmianie stanu prawnego zabytku. Mają też obowiązek uczestniczenia w kosztach badań archeologicznych prowadzonych na swoim terenie.

Zawiadomienie o zamiarze włączenia karty adresowej zabytku, o sporządzeniu nowej karty adresowej zabytku albo o zamiarze wyłączenia karty adresowej zabytku z gminnej ewidencji zabytków umieszcza się na stronie podmiotowej Biuletynu Informacji Publicznej do czasu zamieszczenia informacji odpowiednio o włączeniu karty adresowej zabytku, o włączeniu nowej karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków albo o wyłączeniu karty adresowej zabytku z gminnej ewidencji zabytków. Ponadto Wójt (burmistrz, prezydent miasta) o zamiarze włączenia karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków, o sporządzeniu nowej karty adresowej zabytku albo o zamiarze wyłączenia karty adresowej zabytku z gminnej ewidencji zabytków zawiadamia właściciela lub posiadacza zabytku albo nieruchomości lub rzeczy ruchomej, która przestała być zabytkiem, na co najmniej 14 dni przed planowanym terminem włączenia karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków albo wyłączenia tej karty z gminnej ewidencji zabytków.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami zmieniona w 2010 r. (Dz. U. 2010 nr 75 poz. 474) istotnie wzmacnia rangę gminnej ewidencji zabytków, poprzez między innymi obowiązek uzgadniania z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków projektów decyzji o ustaleniu o warunków zabudowy i zagospodarowania terenu (WZIZT) oraz projektów budowlanych dotyczących obiektów ujętych między innymi w gminnej ewidencji zabytków.

Zgodnie z art. 21 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami podstawą do sporządzania programów opieki jest gminna ewidencja zabytków.

Gminna ewidencja zabytków jest dokumentem otwartym. Powinna być stale weryfikowana i aktualizowana. Dotyczy to także włączania nowych obiektów do GEZ.

Gminna ewidencja zabytków nieruchomości gmina Drawsko Pomorskie została przyjęta Zarządzeniem Burmistrza Drawska Pomorskiego nr 170/2010 z dnia 31.12.2010 r. Przy opracowaniu GPOnZ dokonano aktualizacji ewidencji. Ewidencja została opracowana zgodnie z zmianą Rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem. Spis obiektów ujętych w GEZ przedstawiają Załącznik nr 1 i Załącznik nr 2.

• ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE

Od końca lat 70. XX w. wdrażany jest program tzw. AZP (Archeologiczne Zdjęcie Polski) – podział terenu całej Polski na pola, na których prowadzi się badania powierzchniowe. Na obszarze gminy Drawsko Pomorskie zlokalizowano 345 stanowisk archeologicznych o zróżnicowanym znaczeniu, w tym do rejestru zabytków wpisano 13 stanowisk.

Tereny obecnej gminy penetrowane były przez grupy koczowniczych już u schyłku paleolitu – na co wskazują ślady osadnicze w Mielenku Drawskim i Gudowie, reprezentujące tzw. kulturę Lyngby (ok. 11 tys. p.n.e.). Znacznie liczniejsze ślady osadnictwa pochodzą z okresu mezolitu – rozlokowane są wzdłuż brzegów Drawy i nad jeziorem Lubie, w tym obozowisko kultury Svaerdborg w Gudowie (7 tys. p.n.e.). Przełomowy okres neolitu (ok. 3200-1900 p.n.e.), charakteryzującego się stałym osadnictwem i rozwojem rolnictwa, reprezentuje kultura pucharów lejkowatych (np. Konotop), rozpoczynająca młodszą epokę kamienia. W późnym okresie neolitu tereny Pojezierza Drawskiego zasiedliły grupy ludności wschodzące w skład kultury

ceramiki sznurowej (znaleziska w Drawsku Pomorskim, Budowie, Bornym, Suliszewie, Mielenku Drawskim, Rydzewie oraz w Łąbędziu). Oprócz wymienionych wyżej stanowisk o określonej przynależności kulturowej, znanych jest wiele luźnych znalezisk, które można ogólnie odnieść do okresu młodszej epoki kamienia. Są to głównie siekierki kamienne i krzemienne, odkryte w Chlebowie, Gudowie, Karwicach, Nętynie, Rydzewie, Żółtym i Dołgiem. Między najmłodszą kulturą neolityczną, a kultura łużycką w epoce brązu istnieje ponad 800-letnia przerwa w zasiedlaniu tych terenów, co może być efektem pustki osadniczej lub efektem nierównomierności stanu badań.

Na przełomie środkowej i młodszej epoki brązu (ok. 1250 lat p.n.e.) w okolicach Drawska Pomorskiego rozwijała się kultura łużycka (grupa zachodniopomorska). Podstawę gospodarki stanowiło rolnictwo, hodowla zwierząt i rybołówstwo. Grupa zachodniopomorska utrzymywała kontakty handlowe i kulturowe z terytoriami południowymi i kręgiem kultur nordyjskich. Ślady osadnicze zarejestrowano w obrębie Drawska Pomorskiego oraz w Dalewie, Łąbędziu, Nętynie, Ostrowicach, Rydzewie i Wolicznie. Odkryto też cmentarzyska płaskie (Budowo, Mielenko Drawskie, Ostrowice i Zarańsko) oraz pochówki kurhanowe (Chlebowo, Dalewo, Woliczno i Zarańsko). Z okresu funkcjonowania kultury łużyckiej znane są pierwsze gromadne depozyty przedmiotów, określane, jako skarby. Odkryto je m.in. w Linownie i Chlebowie.

We wczesnej epoce żelaza (700-450 p.n.e.) istniało tu osadnictwo kojarzone z kulturą łużycką, czego świadectwem jest cmentarzysko w miejscowości Dołgie. Oprócz osad otwartych powstawały fortyfikowane osady obronne. Ślady osadnictwa łużyckiego na wykorzystywanych później i rozbudowanych grodziskach wczesnośredniowiecznych zostały uchwycone w Nętynie i Olesznie. Nie ma jednak pewności, czy grody te zostały zbudowane przez ludność kultury łużyckiej, czy łużyckie zabytki znalazły się tam wtórnie. Na wczesną epokę żelaza datowane jest archeologiczne stanowisko na jeziorze Gągnowskim w pobliżu Nętina. Oprócz skupisk pali, z których najstarszy został w 673 r. p.n.e., w akwenu znaleziono brązowe i żelazne ozdoby, narzędzia oraz broń, w tym żelazny miecz z brązowym jęlcem.

W trakcie V w. p.n.e. pojawia się kultura pomorska. Charakterystyczną jej cechą jest ciałopalny obrządek pogrzebowy oraz specyficzna ceramika grobowa, tzw. urny twarzowe (Chlebowo, Gronowo, Mielenko Drawskie). Stosowano też obrządek nawiązujący do zwyczajów łużyckich (Siecino).

W okresie wpływów rzymskich (przełom er – do 375 n.e.) trzon społeczeństwa stanowili Goci reprezentujący kulturę wielbarską. W efekcie wędrówek ludów (375-570 n.e.) nastąpiło znaczne wyludnienie terenów. Pod koniec VI w. n.e. doszło do zmian ludnościowych, społeczno-ekonomicznych i etnicznych: pojawiły się ludy słowiańskie, których aktywność reprezentowana jest poprzez nieliczne początkowo osady. Stabilność i wzrost liczebności osadnictwa nastąpił w VI-IX w., gdy pojawiły się również grody warowne. Wokół Drawska Pomorskiego powstało skupisko 8 grodzisk: i ok. 17 osad otwartych. Był to okres funkcjonowania organizacji plemiennej.

Cenne stanowiska archeologiczne to grodziska wczesnośredniowieczne: w Gudowie nad jeziorem Linowno, Mielenku Drawskim, Nętynie, Olchowcu – na przesmyku nad jeziorem, Olesznie, Rydzewie, dwa grodziska w Suliszewie nad jeziorem Kosobudy i na brzegu jeziora Darskowo, w Żółdowie, w Żółtym (kultura oksywska i średniowiecze).

ZASADY OCHRONY STANOWISK ARCHEOLOGICZNYCH

Poszczególne zasady ochrony stanowisk archeologicznych są doprecyzowane w procesie formułowania ustaleń miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, z uwzględnieniem indywidualnej specyfiki danego stanowiska archeologicznego oraz przy rozpoznaniu możliwych dla niego zagrożeń. Przepisy te należy ująć w postaci nakazów, zakazów, dopuszczeń i ograniczeń w użytkowaniu terenów, zgodnie z wytycznymi rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 26 sierpnia 2003 r. w sprawie wymaganego zakresu projektu miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego (Dz. U. z 2003 r. nr 164, poz. 1587). Ponadto zapisy planu muszą spełniać wymogi norm prawnych ustalone w rozporządzeniu Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 2002 r. w sprawie „Zasad techniki prawodawczej” (t. j. Dz. U. z 2016 r. poz. 283).

Realizacja wszelkich inwestycji na obszarach zidentyfikowanych stanowisk archeologicznych wymaga pozwolenia organu ochrony zabytków oraz zapewnienia badań archeologicznych, w zakresie wyznaczonym przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków – art. 31. ustawy o ochronie zabytków.

Zgodnie z art. 36 ust. 1 pkt. 12 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, prowadzenie poszukiwań zabytków może się odbywać na podstawie pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków. Znalazcy przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest zabytkiem, jest obowiązany wstrzymać wszelkie roboty mogące uszkodzić lub zniszczyć odkryty przedmiot; zabezpieczyć, przy użyciu dostępnych środków, ten przedmiot i miejsce jego odkrycia; niezwłocznie zawiadomić o tym właściwego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, a jeśli nie jest to możliwe, właściwego wójta (burmistrza, prezydenta miasta).

W przypadku kolizji z wszystkimi stanowiskami archeologicznymi należy wprowadzić zapisy umożliwiające przeprowadzenie niezbędnych badań archeologicznych zagrożonych zniszczeniem, na które należy uzyskać pozwolenie od wojewódzkiego konserwatora zabytków.

5.5.1. Obiekty stanowiące własność gminy

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, na każdym właścicielu i posiadaczu zabytku spoczywają obowiązki wynikające z zasad sprawowania opieki nad zabytkami. Dbanie o stan zabytku, tym samym ponoszenie nakładów na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane, spoczywa na właścicielu i posiadaczu obiektu zabytkowego dysponującego tytułem prawnym do zabytku. W przypadku jednostki samorządu terytorialnego prowadzenie i finansowanie wspomnianych prac i robót jest zadaniem własnym. Pełna realizacja zadań z zakresu ochrony zabytków przez samorząd gminny powinna przebiegać dwutorowo, uwzględniając poniższe priorytety:

- 1) opieka nad zabytkowymi obiektami i obszarami, których właścicielem lub współwłaścicielem jest Gmina Drawsko Pomorskie;
- 2) kształtowanie przestrzeni publicznych oraz ochrona dziedzictwa kulturowego (w tym krajobrazu kulturowego) na całym obszarze Gminy Drawsko Pomorskie.

Gmina Drawsko Pomorskie jest właścicielem/współwłaścicielem 170 obiektów zabytkowych, w tym 17 obiektów wpisanych jest do rejestru zabytków. Wykaz został przedstawiony w tabeli poniżej (Tabela nr 3).

Tabela nr 3. Obiekty zabytkowe, których gmina Drawsko Pomorskie jest właścicielem lub współwłaścicielem

WYKAZ ZABYTEKÓW NIERUCHOMYCH WPISANYCH DO REJESTRU ZABYTEKÓW					
LP.	MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT	NR REJESTRU ZABYTEKÓW	DZ. NR	WŁAŚCICIEL
1	Borne	Park dworski	1144 z dnia 15.03.1982 r.	229/1	Gmina
2	Cianowo	Park dworski	A-1769 z dnia 9.01.2019 r.	48/12,48/14, 48/15, 48/16, 48/4 48/13, 48/18, 48/17 45	Gmina SP - KOWR Energa Os. fiz.
3	Cianowo	Aleja Klonowa	A- 1769 z dnia 9.01.2019 r.	42/2	Gmina
4	Dołgie	Park dworski	1141 z dnia 15.03.1982 r.	210/22 210/16 210/17	Os, fiz. Os. fiz. Gmina
5	Drawsko Pomorskie	Obwarowania miejskie	383 z dnia 14.04.1964 r.	267 316	Gmina+os. fiz Gmina
6	Drawsko Pomorskie	Ratusz, ul Ratuszowa 5	621 z dnia 04.08.1967 r.	239/1 obręb 11	Współwłasność Gmina 353/1000

7	Drawsko Pomorskie	Kamienica z oficynami, ul. Ratuszowa 11	1233 z dnia 03.04.2014 r.	234/1 obręb 11	Współwłasność Gmina 2884/6240
8	Drawsko Pomorskie	Dom mieszkalny nr 31 (ul. Sikorskiego 31)	A-1732 z dnia 13.07.2018 r.	274 obręb 11	Współwłasność Gmina 299/1000
9	Jankowo	Spichlerz	492 z dnia 17.10.1977 r.	20/22	Gmina
10	Jelenino	Folwark	1176 z dnia 13.06.1983 r.	29/16	Gmina
11	Jelenino	Park dworski	1176 z dnia 13.06.1983 r.	29/16	Gmina
12	Mielenko Drawskie	Cmentarz przykościelny	224 z dnia 15.09.1980 r.	101 101/1	Gmina Parafia
13	Olchowiec	Park dworski (nr 1)	1146 z dnia 18.03.1982 r.	161/2, 161/4, 162, 164, 165 163	Os. fiz. Współwłasność gmina 7/8
14	Przytoń	Park dworski	1177 z dnia 13.06.1983 r.	9/17, 9/19, 9/20, 9/21 9/30 9/16, 9/18	Gmina Os. prawna Os. fiz.
15	Szczytniki	Park dworski	1199 z dnia 18.04.1985 r.	4/4 4/9 5 7/5	SP – Lasy Pańs. SP – KOWR Gmina Os. fiz.
16	Żółte	Park dworski	1159 z dnia 20.04.1982 r.	110, 107/2 111, 109/1, 109/2, 57/2, 53, 107/1	Gmina Os. fiz.

**WYKAZ POZOSTAŁYCH ZABYTKÓW NIERUCHOMYCH UJĘTYCH W GMINNEJ EWIDENCJI
ZABYTKÓW**

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT	DZ. NR	WŁAŚCICIEL
17	Borne	Cmentarz ewangelicki II	69	Gmina
18	Borne	Młeczarnia (Borne 26)	80	Gmina
19	Dalewo	Pałac nr 20	5/3	Gmina
20	Donatowo	Cmentarz ewangelicki I	21	Gmina
21	Drawsko Pomorskie	Budynek mieszkalny (Plac Bałtycki 3)	252/2 obręb 12 49 obręb 11?	os. fiz. Gmina
22	Drawsko Pomorskie	Budynek mieszkalny (ul. Basztowa 1)	125 obręb 11	Współwłasność Udział Gminy 639/1000
23	Drawsko Pomorskie	Budynek mieszkalny (ul. Bednarska 3)	182 obręb 11	Współwłasność Udział Gminy 207/1000
24	Drawsko Pomorskie	Budynek mieszkalny (ul. Bednarska 5-7)	dz. nr 183 obręb 11 dot. 5 dz. nr 184 obręb 11 dot. Nr 7	os. fiz. Współwłasność Udział Gminy 225/1000
25	Drawsko Pomorskie	Budynek mieszkalny (ul. Brzozowa 2)	386 obręb 11	Współwłasność Udział Gminy 424/1000
26	Drawsko Pomorskie	Budynek mieszkalny (ul. Brzozowa 2a)	386 obręb 11	Współwłasność Udział Gminy 424/1000
27	Drawsko Pomorskie	Budynek mieszkalny (ul. Bydgoska 1)	147/3 obręb 12	Współwłasność Udział Gminy 12/100
28	Drawsko Pomorskie	Budynek mieszkalny (ul. Chrobrego 1)	250/1 obręb 12	Współwłasność Udział Gminy 248/100
29	Drawsko Pomorskie	Budynek mieszkalny (ul. Chrobrego 2)	373/2 obręb 11	Współwłasność Udział Gminy 521/1000

30	Drawsko Pomorskie	Aleja lipowa (ul. Chrobrego)	415 obręb 11	Gmina
31	Drawsko Pomorskie	Budynek mieszkalny (ul. Cmentarna 3)	266/1 obręb 11	Współwłasność Udział Gminy 359/1000
32	Drawsko Pomorskie	Budynek mieszkalny (ul. Cmentarna 5)	262 obręb 11	Współwłasność Udział Gminy 36/100
33	Drawsko Pomorskie	Kamienica (ul. Dworcowa 1)	244/2 obręb 12	Współwłasność Gmina 226/1000
34	Drawsko Pomorskie	Kino Drawa (ul. Dworcowa 2)	260/2 obręb 12	Gmina
35	Drawsko Pomorskie	Kamienica (ul. Dworcowa 4)	267 obręb 12	Współwłasność Gmina ½
36	Drawsko Pomorskie	Kamienica (ul. Dworcowa 8)	269/2 obręb 12	Współwłasność Gmina 711/1000
37	Drawsko Pomorskie	Willa (ul. Dworcowa 10)	273/2 obręb 12	Współwłasność Gmina 464/1000
38	Drawsko Pomorskie	Budynek mieszkalny (ul. Dworcowa 17, 19, 21, 23)	217 – nr 17; 216 – nr 19; 215 – nr 21; 214 – nr 23	Współwłasność Udział Gminy 36/100 Udział Gminy 36/100 Udział Gminy 36/100 Udział Gminy 36/100
39	Drawsko Pomorskie	Kamienica (Pl. Gdański 1)	290/3 obręb 11	Współwłasność Gmina 58/269
40	Drawsko Pomorskie	Budynek mieszkalny (Pl. Gdański 4)	194/1 obręb 06	Współwłasność Udział Gminy 163/405
41	Drawsko Pomorskie	Kamienica (ul. Gdyńska 5)	203/3 obręb 06	Współwłasność Gmina 2318/10000
42	Drawsko Pomorskie	Budynek mieszkalny (Pl. Gdański 6)	195 obręb 06	Gmina
43	Drawsko Pomorskie	Budynek mieszkalny (Pl. Gdański 7)	196 obręb 06	Współwłasność Udział Gminy 1985/10000
44	Drawsko Pomorskie	Kamienica (ul. Gdyńska 7)	204/3 obręb 06	Współwłasność Gmina 47/100
45	Drawsko Pomorskie	Budynek mieszkalny (ul. Gdyńska 15)	246/1 obręb 06	Współwłasność Udział Gminy 82/236
46	Drawsko Pomorskie	Budynek gospodarczy (ul. Gdyńska 17, 21)	211/2 – nr 17 245/2 – nr 21	Współwłasność Udział Gminy 585/1000 Udział Gminy 40/100
47	Drawsko Pomorskie	Budynek mieszkalny (ul. Gnieźnieńska 5)	204/1 obręb 12	Współwłasność Udział Gminy 418/1000
48	Drawsko Pomorskie	Budynek mieszkalny (ul. Jagiellońska 14)	230 obręb 11	Gmina
49	Drawsko Pomorskie	Budynek mieszkalny (ul. Jagiellońska 14a)	230 obręb 11	Gmina
50	Drawsko Pomorskie	Budynek mieszkalny (ul. Jasna 2)	321 obręb 11	Gmina
51	Drawsko Pomorskie	Zespół dworca PKP z magazynem (ul. Kolejowa 1)	144/7 obręb 12	Gmina
52	Drawsko Pomorskie	Młyn elektryczny (ul. Kolesno 3)	19/3 obręb 15	Gmina
53	Drawsko Pomorskie	Hotel Kraft, ob. budynek mieszkalno- usługowy (Pl. Konstytucji 6)	246/2 obręb 1	Współwłasność Gmina 567/1000
54	Drawsko Pomorskie	Kamienica (Pl. Konstytucji 13)	188 obręb 11	Współwłasność Gmina 275/1000
55	Drawsko Pomorskie	Kamienica (pl. Konstytucji 14)	187 obręb 11	Współwłasność Gmina 188/1000
56	Drawsko Pomorskie	Kamienica (ul. Kujawska 6)	219 obręb 11 220	Gmina
57	Drawsko Pomorskie	cmentarz Bgr. Pl. (Łąkowa)	36 Obręb 12	Gmina
58	Drawsko Pomorskie	Budynek mieszkalny	174/2 obręb 11	Gmina

		(ul. 4 Marca 1 i 1a)		
59	Drawsko Pomorskie	Budynek mieszkalny (ul. 4 Marca 4)	157 obręb 11	Współwłasność Udział Gminy 257/1000
60	Drawsko Pomorskie	Budynek mieszkalny (ul. 4 Marca 6)	158 obręb 11	Gmina
61	Drawsko Pomorskie	Budynek mieszkalny (ul. Moniuszki 2)	171 obręb 12	Współwłasność Udział Gminy 748/100
62	Drawsko Pomorskie	Budynek mieszkalny (ul. Obrońców Westerplatte 7)	380/7 obręb 11	Gmina
63	Drawsko Pomorskie	Szkoła Powszechna, ob. szkoła (ul. Obrońców Westerplatte 13)	310 obręb 11	Gmina
64	Drawsko Pomorskie	Kamienica (ul. Obrońców Westerplatte 21)	259/6 obręb 11	Współwłasność Gmina 60/100
65	Drawsko Pomorskie	Kamienica (ul. Obrońców Westerplatte 22)	229 obręb 11	Gmina
66	Drawsko Pomorskie	Budynek mieszkalny (ul. Obrońców Westerplatte 30)	149 obręb 11	Gmina
67	Drawsko Pomorskie	Budynek mieszkalny (ul. Obrońców Westerplatte 37)	141 obręb 11	Gmina
68	Drawsko Pomorskie	Budynek mieszkalny (ul. Obrońców Westerplatte 39)	142 obręb 11	Gmina
69	Drawsko Pomorskie	Kamienica (ul. Obrońców Westerplatte 41)	143 obręb 11	Gmina
70	Drawsko Pomorskie	Budynek mieszkalny (ul. Obrońców Westerplatte 45)	145 obręb 11	Gmina
71	Drawsko Pomorskie	Budynek mieszkalny (ul. Obrońców Westerplatte 51)	19 obręb 11	Gmina
72	Drawsko Pomorskie	Budynek mieszkalny (ul. Obrońców Westerplatte 53)	20 obręb 11	Współwłasność Udział Gminy 225/1000
73	Drawsko Pomorskie	Urząd landrata?, ob. kamienica (Pl. Elizy Orzeszkowej 1)	250/1 obręb 12	Współwłasność Udział Gminy 248/1000
74	Drawsko Pomorskie	Kamienica (Plac Elizy Orzeszkowej 2)	246 obręb 12	Współwłasność Gmina 68/100
75	Drawsko Pomorskie	Siedziba Kolei, ob. kamienica (ul. Plac Elizy Orzeszkowej 4)	107/3 obręb 12 107/4	Gmina
76	Drawsko Pomorskie	Gaj Luizy, ob. Park Miejski im. Fryderyka Chopina	545 obręb 12 546	Gmina
77	Drawsko Pomorskie	Kamienica (ul. J. Piłsudskiego 3)	193 obręb 11	Współwłasność Gmina 582/1000
78	Drawsko Pomorskie	Hotel Arndt, ob. Dom Kultury (ul. J. Piłsudskiego 12)	357 obręb 11	Gmina
79	Drawsko Pomorskie	Budynek mieszkalny (ul. J. Piłsudskiego 14)	365/3 obręb 11	Współwłasność Udział Gminy 834/100
80	Drawsko Pomorskie	Budynek mieszkalny (ul. J. Piłsudskiego 27, 27A, 27B)	343 obręb 11	Gmina
81	Drawsko Pomorskie	Willa Margarete, ob. budynek administracyjny – Urząd Skarbowy (ul. J. Piłsudskiego 35)	51 obręb 12	Gmina
82	Drawsko Pomorskie	Budynek mieszkalny (ul. Pocztowa 9)	318 obręb 11	Gmina
83	Drawsko Pomorskie	Budynek mieszkalny (ul. 11 Pułku Piechoty 7)	332 obręb 11	Gmina
84	Drawsko Pomorskie	Budynek mieszkalny (ul. 11 Pułku Piechoty 11)	333 obręb 11	Gmina
85	Drawsko Pomorskie	Budynek mieszkalny (ul. 11 Pułku Piechoty 20)	191 obręb 11	Gmina
86	Drawsko Pomorskie	Budynek mieszkalny	78/1 obręb 11	Gmina

		(ul. 11 Pułku Piechoty 27)		
87	Drawsko Pomorskie	Budynek mieszkalny (ul. 11 Pułku Piechoty 33)	81 obręb 11	Współwłasność Udział Gminy 829/1000
88	Drawsko Pomorskie	Budynek mieszkalny (ul. 11 Pułku Piechoty 45)	84/2 obręb 11	Współwłasność Udział Gminy 45/100
89	Drawsko Pomorskie	Budynek mieszkalny (ul. 11 Pułku Piechoty 50)	299 obręb 06	Współwłasność Udział Gminy 100/283
90	Drawsko Pomorskie	Budynek mieszkalny (ul. 11 Pułku Piechoty nr 51)	85 obręb 11	Gmina
91	Drawsko Pomorskie	Budynek mieszkalny (ul. 11 Puku Piechoty 53)	86 obręb 11	Współwłasność Udział Gminy 2122/3377
92	Drawsko Pomorskie	Budynek mieszkalny (ul. 11 Pułku Piechoty 59)	89 obręb 11	Współwłasność Udział Gminy 32/100
93	Drawsko Pomorskie	Budynek mieszkalny (ul. 11 Pułku Piechoty 71)	60/1 obręb 11	Współwłasność Gmina 43/100
94	Drawsko Pomorskie	Budynek gospodarczy (ul. 11 Pułku Piechoty 81, 83)	12/1 obręb 07 – nr 81 13/1 obręb 07 – nr 83	Współwłasność Udział Gminy 61/100 Współwłasność Udział Gminy 65/277
95	Drawsko Pomorskie	Budynki mieszkalne (ul. 11 Pułku Piechoty 85, 87)	14/1 obręb 07 – nr 85 15/1 obręb 07 – nr 87	Współwłasność Udział Gminy 644/1000 Współwłasność Udział Gminy 485/1000
96	Drawsko Pomorskie	Budynek gospodarczy (ul. 11 Pułku Piechoty 85,87)	14/1 obręb 07 – nr 85 15/1 obręb 07 – nr 87	Współwłasność Udział Gminy 644/1000 Współwłasność Udział Gminy 485/1000
97	Drawsko Pomorskie	Budynki mieszkalne (ul. 11 Pułku Piechoty 89 i 83)	16/1 obręb 07 – nr 89 18/1 obręb 07 – nr 93	Współwłasność Udział gminy 480/1000 Współwłasność Udział gminy 634/1000
98	Drawsko Pomorskie	Budynek gospodarczy (ul. 11 Pułku Piechoty 89)	16/1 obręb 07	Współwłasność Udział gminy 480/1000
99	Drawsko Pomorskie	Budynek mieszkalny (ul. 11 Pułku Piechoty 91)	17/1 obręb 07	Współwłasność Udział Gminy 138/1000
100	Drawsko Pomorskie	Budynek gospodarczy (ul. 11 Pułku Piechoty 91)	17/1 obręb 07	Współwłasność Udział Gminy 138/1000
101	Drawsko Pomorskie	Kaplica cmentarna (ul. 11 Pułku Piechoty)	254 obręb 06	Gmina
102	Drawsko Pomorskie	Cmentarz parafialny – komunalny (11 Pułku Piechoty)	254/1, 254/2, 255, 253/2 obręb 06	Gmina
103	Drawsko Pomorskie	Budynek mieszkalny (ul. Ratuszowa 7)	236/1 obręb 11	Współwłasność Udział Gminy 815/1000
104	Drawsko Pomorskie	Budynek mieszkalny (ul. Gen. Władysława Sikorskiego 4)	165 obręb 11	Współwłasność Gmina 843/1000
105	Drawsko Pomorskie	Budynek mieszkalny (ul. Gen. Władysława Sikorskiego 7)	250/3 obręb 11	Współwłasność Gmina 11/100
106	Drawsko Pomorskie	Budynek mieszkalny (ul. gen. Władysława Sikorskiego 14)	133 obręb 11	Gmina
107	Drawsko Pomorskie	Budynek mieszkalny (ul. gen. Władysława Sikorskiego 17)	264/1 obręb 11	Współwłasność Udział Gminy

				505/1000
108	Drawsko Pomorskie	Budynek mieszkalny (ul. Gen. Władysława Sikorskiego 19)	266/1 obręb 11	Współwłasność Gmina 432/1000
109	Drawsko Pomorskie	Budynek mieszkalny (ul. gen. Władysława Sikorskiego 21)	268/2 obręb 11	Współwłasność Udział Gminy 83/100
110	Drawsko Pomorskie	Kamienica (ul. Gen. Władysława Sikorskiego 23)	269/2 obręb 11	Współwłasność Gmina 24/100
111	Drawsko Pomorskie	Budynek mieszkalny (ul. Gen. Władysława Sikorskiego 32)	118/2 obręb 11	Współwłasność Gmina 33/100
112	Drawsko Pomorskie	Budynek mieszkalny (ul. gen. Władysława Sikorskiego 33)	275 obręb 11	Współwłasność Udział Gminy 1/2
113	Drawsko Pomorskie	Budynek mieszkalny (ul. Gen. Władysława Sikorskiego 34)	118/2 obręb 11	Współwłasność Gmina 33/100
114	Drawsko Pomorskie	Budynek mieszkalny (ul. gen. Władysława Sikorskiego 35)	280/1 obręb 11	Współwłasność Udział Gminy 815/1000
115	Drawsko Pomorskie	Internat, ob. Urząd Miejski (ul. Gen. Władysława Sikorskiego 41)	286 obręb 11	Gmina
116	Drawsko Pomorskie	Cmentarz przykościelny (ul. Gen. Władysława Sikorskiego)	150/2, 161 obręb 11	Parafia, Gmina
117	Drawsko Pomorskie	Budynek mieszkalny (ul. Jana Sobieskiego 2)	288 obręb 12	Współwłasność Gmina 231/1000
118	Drawsko Pomorskie	Budynek mieszkalny (ul. Jana Sobieskiego 3)	255 obręb 12	Współwłasność Udział Gminy 160/1000
119	Drawsko Pomorskie	Budynek mieszkalny (ul. Jana Sobieskiego 5)	256 obręb 12	Współwłasność Udział Gminy 38/100
120	Drawsko Pomorskie	Budynek mieszkalny (ul. Jana Sobieskiego 7)	258/2 obręb 12	Współwłasność Gmina 129/1000
121	Drawsko Pomorskie	Budynek mieszkalny (ul. Jana Sobieskiego 10)	280 obręb 12	Współwłasność Udział Gminy 46/100
122	Drawsko Pomorskie	Magazyn (ul. Spokojna 1a)	62/4 obręb 12	Gmina
123	Drawsko Pomorskie	Budynek mieszkalny (ul. Starogrodzka 2)	189 obręb 06	Współwłasność Udział Gminy 38/100
124	Drawsko Pomorskie	Kamienica (ul. Starogrodzka 6)	187/2 obręb 06	Współwłasność Udział Gminy 815/1000
125	Drawsko Pomorskie	Budynek mieszkalny (ul. Starogrodzka 10)	185/2 obręb 06	Współwłasność Udział Gminy 91/147
126	Drawsko Pomorskie	Budynek mieszkalny (ul. Starogrodzka 12)	184/2 obręb 06	Współwłasność Udział Gminy 565/1000
127	Drawsko Pomorskie	Budynek mieszkalny (ul. Starogrodzka 14)	183 obręb 06	Gmina
128	Drawsko Pomorskie	Strzelnica (ks. Stanisława Staszica)	406/6	Gmina
129	Drawsko Pomorskie	Budynek mieszkalny (ul. Sybiraków 2)	174/4 obręb 11	Współwłasność Udział Gminy 278/1000
130	Drawsko Pomorskie	Budynek magazynowo-mieszkalny (ul. Toruńska 6)	9/2 obręb 11	Gmina
131	Drawsko Pomorskie	Budynek mieszkalny (ul. Zamkowa 3)	148 obręb 11	Gmina
132	Drawsko Pomorskie	Budynek mieszkalny (ul. Zamkowa 4)	104/2 obręb 11	Gmina
133	Drawsko Pomorskie	Budynek mieszkalny (ul. Zamkowa 5)	151 obręb 11	Gmina

134	Drawsko Pomorskie	Budynek mieszkalny (ul. Zamkowa 6)	104/2 obręb 11	Współwłasność Udział Gminy 798/1000
135	Drawsko Pomorskie	Budynek mieszkalny (ul. Zamkowa 14)	104/4 obręb 11	Współwłasność Udział Gminy 513/1000
136	Drawsko Pomorskie	Budynek mieszkalny (ul. Złocieniecka 6)	233/1 obręb 12	Współwłasność Gmina 57/441
137	Drawsko Pomorskie	Budynek mieszkalny (ul. Złocieniecka 8a)	170/2 obręb 12	Gmina
138	Drawsko Pomorskie	Budynek mieszkalny (ul. Złocieniecka 10)	169/8 obręb 12	Gmina
139	Drawsko Pomorskie	Budynek mieszkalny (ul. Złocieniecka 26)	2 obręb 19	Gmina
140	Drawsko Pomorskie	Budynek mieszkalny (ul. Złocieniecka/Moniuszki 2)	171 obręb 12	Współwłasność Udział Gminy 748/1000
141	Gudowo	Cmentarz ewangelicki, ob. parafialny	155/19; 155/6	Gmina
142	Jankowo	Budynek mieszkalny nr 29	54/2; 54/1	Gmina
143	Jankowo	Piwnice	61	Gmina
144	Jankowo	Trafostacja	20/13	Gmina
145	Jankowo	Aleja dębowa-klonowa	48	Gmina
146	Lasocin	Cmentarz ewangelicki	299	Gmina
147	Linowo	Magazyn w zespole folwarcznym, dawnym GENERALSUT nr 33	121	Współwłasność Udział Gminy 1/4
148	Linowo	Cmentarz parafialny	46	Gmina
149	Linowo	Dwór	121	Współwłasność Gmina ¼
150	Łabędzie	Cmentarz parafialny – wiejski	347	Gmina
151	Nętno	Budynek mieszkalny nr 1	106/1	Współwłasność Udział Gminy 61/307
152	Nętno	Dom mieszkalny – szkoła nr 25	148/1	Gmina
153	Nętno	Cmentarz parafialny – wiejski	101	Gmina
154	Ostrowice	Park wiejski	84/2	Gmina
155	Ostrowice	Cmentarz komunalny	275/2	Gmina
156	Przytoń	Cmentarz gminny	39	Gmina
157	Przytoń	Dwór	9/19	Gmina
158	Rydzewo	Cmentarz parafialny – wiejski	208	Gmina
159	Suliszewo	Cmentarz ewangelicki, ob. parafialny	144	Gmina
160	Szczytniki	Cmentarz ewangelicki	5	Gmina
161	Woliczno	Aleja lipowa, klonowa	22/1	Gmina
162	Zagozd	Budynek mieszkalny nr 45	75	Gmina
163	Zagozd	Cmentarz ewangelicki	223	Gmina
164	Zagozd	Cmentarz ewangelicki	90	Gmina
165	Zagozd	Cmentarz parafialny	74	Gmina
166	Zarańsko	Budynek mieszkalny – szkoła nr 19	33/1	Gmina
167	Żółte	Mleczarnia, ob. budynek mieszkalny nr 28	80	Współwłasność Udział Gminy 2082/3907
168	Żółte	Cmentarz ewangelicki	151	Gmina
169	Żółte	Pomnik – Upamiętnienie II wojny światowej	143	Gmina
170	Żółte	Aleja Lipowa	150	Gmina

W miarę możliwości gmina jako właściciel tych zabytków jest ustawowo zobligowana do opieki nad nimi, utrzymywania w dobrym stanie technicznym, przeprowadzania remontów i bieżących konserwacji. Niezależnie od zapisów legislacyjnych gmina powinna dołożyć wszelkich starań, aby stan zabytków, jak i całej

przestrzeni publicznej, wpływał pozytywnie na jakość życia mieszkańców, a turystów zachęcić do dłuższych pobytów.

Wyrazem świadomej polityki gminy Drawsko Pomorskie w zakresie ochrony zabytków są działania aktywizujące właścicieli obiektów zabytkowych. Cel ten jest realizowany w drodze przydzielania dotacji zgodnie z uchwałą nr X/62/2015 Rady Miejskiej w Drawsku Pomorskim z dnia 28 maja 2015 r. w sprawie określenia zasad udzielania przez gminę Drawsko Pomorskie dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków.

W ostatnich latach na ochronę zabytków przeznaczono kwotę **662 000,00 zł**:

Rok 2019:

1. Beneficjent: Parafia Rzymskokatolicka pw. Chrystusa Króla w Suliszewie, kwota: 20.000,00 zł.
Obiekt: Kościół filialny Pw. św. Barbary w Gudowie: Późnorenesansowe Ławy Kolatorskie XVIIW.
2. Beneficjent: Parafia Rzymskokatolicka pw. św. Stanisława B. i M. w Zarańsku, kwota: 70.000,00 zł.
Obiekt: Kościół filialny pw. Trójcy Świętej w Rydzewie kontynuacja remontu – etap III remont stropów, więźby dachowej i pokrycia dachowego nawy.

Rok 2018:

1. Beneficjent: Parafia Rzymskokatolicka pw. Chrystusa Króla w Suliszewie, kwota: 60.000,00 zł.
Obiekt: Kościół pw. Ignacego Loyoli w Linownie: Remont więźby dachowej i wymiana pokrycia dachowego.
2. Beneficjent: Parafia Rzymskokatolicka pw. św. Stanisława B. i M. w Zarańsku, Kwota: 30.000,00 zł.
Obiekt: Kościół filialny pw. Trójcy Świętej w Rydzewie: Renowacja konserwacja ścian wieży i pokrycie wieży gontem.

Rok 2017:

(pierwszy nabór):

1. Beneficjent: Parafia Rzymskokatolicka pw. Chrystusa Króla w Suliszewie, kwota: 21.500,00 zł.
Obiekt: Kościół pw. Ignacego Loyoli w Linownie: Wykonanie projektu budowlanego.
2. Beneficjent: Parafia Rzymskokatolicka pw. Zmartwychwstania PNJCh w Drawsku Pomorskim, kwota: 97.000,00 zł.
Obiekt: Kościół pw. Zmartwychwstania Pańskiego w Drawsku Pomorskim: Remont dachu nad prezbiterium.
3. Beneficjent: Parafia Rzymskokatolicka pw. św. Stanisława B. i M. w Zarańsku, kwota: 79.000,00 zł.
Obiekt: Kościół filialny pw. Trójcy Świętej w Rydzewie: Remont posadowienia.

(drugi nabór):

1. Beneficjent: Parafia Rzymskokatolicka pw. Chrystusa Króla w Suliszewie, kwota: 20.000,00 zł.
Obiekt: Manierystyczna ambona z kościoła pw. św. Barbary w Gudowie (pocz. XVII w.): Prace konserwatorskie i restauratorskie – I etap.
2. Beneficjent: Wspólnota mieszkaniowa Żołędowo, kwota: 17.500,00 zł.
Obiekt: Dom nr 8 (z budynkiem gospodarczym) wraz z otoczeniem: Wykonanie projekty budowlanego oraz opracowań konserwatorskich.
3. Beneficjent: Parafia Rzymskokatolicka pw. św. Stanisława B. i M. w Zarańsku, kwota: 5.000 zł.
Obiekt: Kościół filialny pw. Trójcy Świętej w Rydzewie: Wykonanie programu prac konserwatorskich.

Rok 2016:

1. Beneficjent: Parafia Rzymskokatolicka pw. Św. Pawła w Drawsku Pomorskim, kwota: 150.000,00 zł
Obiekt: Mielenko Drawskie: kościół filialny pw. MB Królowej Polski (XVII w.): remont nawy.
2. Beneficjent: Parafia Rzymskokatolicka pw. Chrystusa Króla w Suliszewie, kwota: 42.000,00 zł.
Obiekt: Roboty budowlane przy remoncie kościoła parafialnego pw. Chrystusa Króla w Suliszewie – IV etap. Remont ścian, renowacja stolarki okiennej, i wymiana drzwi wejściowych.
3. Beneficjent: Parafia Rzymskokatolicka pw. Św. Pawła w Drawsku Pomorskim, kwota: 50.000,00 zł.

Obiekt: Mielenko Drawskie: kościół filialny pw. MB Królowej Polski (1662 r.); remont nawy – modernizacja instalacji elektrycznej, montaż instalacji odgromowej.

5.6. Dziedzictwo niematerialne

Dziedzictwo niematerialne to zwyczaje, przekaz ustny, wiedza i umiejętności oraz związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki. Dla danej społeczności dziedzictwo niematerialne jest źródłem poczucia tożsamości i ciągłości. Dziedzictwo niematerialne obejmuje: tradycje i przekazy ustne, w tym język, jako narzędzie przekazu, spektakle i widowiska, zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne, wiedzę o wszechświecie i przyrodzie oraz związane z nią praktyki, także umiejętności związane z tradycyjnym rzemiosłem.

Obowiązkiem władz gminy jest podjęcie działań mających na celu zapewnienie przetrwania niematerialnego dziedzictwa kulturowego, w tym jego identyfikację, dokumentację, badanie, zachowanie, zabezpieczenie, promowanie, wzmacnianie i przekazywanie, w szczególności przez edukację formalną i nieformalną, jak również rewitalizację różnych aspektów tego dziedzictwa.

Skomplikowana historia Ziemi Odzyskanych, na których leży gmina Drawsko Pomorskie i całkowita wymiana ludności po 1945 r., pozbawiła region ciągłości kulturowej. W ramach akcji osiedleńczej na terenie gminy osiedli przybysze powracający z przymusowych robót w Niemczech, z Kresów Wschodnich, w tym znaczna grupa ludności ukraińskiej i z Polski centralnej. Na niemieckie, protestanckie dziedzictwo kulturowe, odgrywające ogromną rolę w kształtowaniu materialnego wizerunku gminy, nałożyło się bogactwo tradycji przyniesionych przez powojennych migrantów. Współistnienie wielu kultur doprowadziło do powstania kultury współczesnej, co czytelne jest w języku całego regionu. Gwary osadników nawarstwiały się i mieszały się ze sobą. Doprowadziło to do integracji językowej, w wyniku której powstała polszczyzna ogólna z niewielkimi elementami gwarowymi różnej genezy, w zależności od pochodzenia jej użytkowników.

Podobnie jak na terenie całych Ziemi Odzyskanych, przez mieszkańców i kościoły kultywowana jest tradycja oraz obrzędowość katolicka: uczestnictwo w świątach roku liturgicznego (Wielkanoc, Boże Ciało, Boże Narodzenie i wiele innych), dbałość o miejsca kultu: kościoły oraz nagrobki na cmentarzach, zwyczaj pielgrzymowania do sanktuariów. Z obrządkami kościelnymi wiążą się również uroczystości patriotyczne, które zwykle posiadają oprawę religijną.

Drugim torem bieżącej uroczystości związane z porami roku, często powiązane z uroczystościami kościelnymi, jak np. dożynki, które są świętem rolniczym, połączonym z obrzędami dziękczynnymi za ukończenie zniw i prac polowych. Oprócz tradycyjnego obrzędu dożynkowego, odbywają się występy kapel ludowych, festyn czy jarmark ludowy oferujący, rękodzieło czy charakterystyczne dla regionu potrawy.

Inna działalność w zakresie kultywowania dziedzictwa niematerialnego, imprezy cykliczne:

- Targi Smaków Powiatu Drawskiego,
- Dni Drawska,
- Turniej Sołectw,
- Drawskie Spotkania Teatralne.

Na terenie gminy działają: zespół tańca ludowego „Diabaz”, zespół artystyczny „Radość” w Linownie, „Mielęczanki” z Mielenka Drawskiego i zespół „Pomorzanki” z Suliszewa. W Drawsku Pomorskim działa chór „Canto Libero”, młodzieżowa orkiestra dęta „Viva Battuta”, grupa paradna „Kapela Drawska”, zespół „20 + VAT” oraz stowarzyszenie „Złoty Wiek”.

Oferta kulturalna gminy rozwija się i co roku przybywa imprez kulturalnych. Animatorem działań w tym zakresie jest centrum kulturalne, które zorganizowane jest Ośrodku Kultury w Drawsku Pomorskim. Ośrodek prowadzi działalność na kilku polach. Działalność statutowa to organizowanie i prowadzenie sekcji, zespołów i grup zainteresowań dla dzieci, młodzieży i dorosłych mieszkańców miasta i gminy, na bazie pracowni znajdujących się w budynku ośrodka. Drugim torem bieżącej organizacja wydarzeń kulturalnych, najczęściej koncertów okolicznościowych związanych z uroczystościami i świętami narodowymi, wystaw tematycznych i okazjonalnych, opraw artystycznych różnych uroczystości miejskich, powiatowych, itp. Inną formą działalności jest organizowanie życia kulturalnego i imprez rozrywkowych dla mieszkańców.

Są to najczęściej letnie imprezy plenerowe organizowane w Parku Chopina lub w sołectwach. Najczęściej mają one formę festynów rekreacyjno-rozrywkowych. Są to imprezy cykliczne, jak Dzień Dziecka czy Dzień Matki.

W ramach Ośrodka funkcjonuje biblioteka miejska i jej filie w Gudowie, Rydzewie, Suliszewie, Łabędziach i Ostrowicach. Prężnie działają wiejskie świetlice, wokół których skupia się życie kulturalne w ośrodkach wiejskich. Realizują one zadania w dziedzinie edukacji, wychowania i upowszechniania kultury – prowadzą wielokierunkową działalność: organizują spektakle, wystawy oraz wydarzenia rozrywkowe, stwarzają warunki dla rozwoju artystycznego (w tym amatorskiego). Na terenie Gminy Drawsko Pomorskie funkcjonuje 13 świetlic wiejskich w: Jankowie, Dalewie, Zarańsku, Suliszewie, Nętnie, Łabędzie, Linownie, Gudowie, Dołgie, Borne, Ostrowice, Przytoń i w Mielniku Drawskim.

W zakresie utrwalania dziedzictwa materialnego i nie materialnego na terenie gminy działają:

- Lokalna Grupa Działania LGD „Partnerstwo Drawy z Liderem Wałęckim”;
- Lokalna Grupa Rybacka „Partnerstwo Drawy” – stowarzyszenie działając na rzecz rozwoju obszarów wiejskich uwzględnia ochronę oraz promocję środowiska naturalnego, krajobrazu i zasobów historyczno-kulturowych, rozwój turystyki i produkcji wyrobów regionalnych oraz zachowanie dziedzictwa kulturowego i historycznego;
- Lokalna Organizacja Turystyczna „Ziemia Drawska”.

Istotnym elementem dziedzictwa niematerialnego są nazwy regionalne i lokalne czy herby. Założone przez przedstawicieli rodu pomorskiego Goltzów Drawsko wywodzi swoją nazwę od rzeki Drawy i pojawia się w materiałach źródłowych od XIII w.: *Drawenborch*, *Dravinburg*, *Drauenburg*, *Drawborch*, *Drawborgh*. W XVII w. przekształcona została w *Dramburg*, a od 1945 r. funkcjonuje jako Drawsko Pomorskie. W nazwach ulic do 1945 r. przechowało się nazewnictwo historyczne, co niestety zostało zatracone w polskim nazewnictwie. Np. Kloster Strasse (Klasztorna) to obecna ul. Obrońców Westerplatte; obecna ul. Jagiellońska to dawna Grosse i Kleine Dragestrasse (Wielka i Mała). Dawne nazwy miasta i głównych ulic to niematerialne świadectwo przeszłości, podobnie jak herb miasta, w którym znajduje się czerwony brandenburski orzeł umieszczony w centralnej części tarczy, ukazany w arkadzie zwieńczonej murali, rozpięty między dwiema miejskimi bramami. Do rzeki Drawy należy odnieść niebieski kolor umieszczony w dolnej części tarczy. Herb miasta potwierdza jego średniowieczny rodowód.¹⁰

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy – analiza SWOT

Analiza SWOT stanowi jedną z najpopularniejszych technik analitycznych, pozwalających na porządkowanie informacji oraz diagnozowanie sytuacji wspólnoty samorządowej w konkretnym aspekcie. Stanowi użyteczną pomoc przy dokonywaniu oceny zasobów i otoczenia danej jednostki samorządu terytorialnego, ułatwia też identyfikację problemów i określenie priorytetów rozwoju. Jej nazwa to skrót od pierwszych liter angielskich słów, stanowiących jednocześnie pola przyporządkowania czynników mogących mieć wpływ na powodzenie planu strategicznego – silne strony, słabe strony, szanse i zagrożenia.

Czynniki rozwoju podzielić można – ze względu na ich pochodzenie – na wewnętrzne, na które społeczność lokalna ma wpływ (silne i słabe strony), oraz na czynniki zewnętrzne – umiejscowione w bliższym i dalszym otoczeniu jednostki (szanse i zagrożenia), na które społeczność lokalna nie ma bezpośredniego wpływu. Jednocześnie czynniki te można podzielić według kryterium charakteru wpływu na społeczność lokalną, dzięki czemu wyróżnić można czynniki: pozytywne, czyli atuty i szanse, oraz negatywne, czyli słabości i zagrożenia.

Poniżej przedstawione zostały wyniki analizy SWOT (Tabela nr 4), skoncentrowanej wokół problematyki zarządzania zasobem dziedzictwa kulturowego w gminie Drawsko Pomorskie. Oznacza to, że obok zagadnień związanych z ochroną i opieką nad zabytkami, uwzględniono także inne czynniki, które

¹⁰ PONZ

wynikają z wielości i różnorodności elementów składających się na dziedzictwo kulturowe. W tabeli znalazły się silne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia dotyczące zasobu zabytkowego, warunków dla realizacji działań w zakresie inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac budowlanych w odniesieniu do nieruchomości zabytkowych, jak również upowszechniania i promowania dziedzictwa materialnego i niematerialnego dla rozwoju gminy. Analiza nawiązuje w ten sposób do fundamentalnego założenia względem niniejszego GPOnZ – konieczności przemodelowania systemu ochrony zabytków w efektywny system ochrony dziedzictwa. Dziedzictwo gminy tworzy bowiem jego kilkusetletnia historia, manifestująca się zarówno w bogactwie zasobu zabytkowego, jak również w tradycji i kulturze, tworząc niepowtarzalny klimat.

Tabela nr 4. Analiza SWOT

CZYNNIKI WEWNĘTRZNE I ZEWNĘTRZNE MAJĄCE WPLYW NA DZIEDZICTWO KULTUROWE GMINY DRAWSKO POMORSKIE	
SILNE STRONY	SŁABE STRONY
• cenne i różnorodne zasoby dziedzictwa kulturowego o walorach lokalnych i ponadlokalnych; • bogata oferta kulturalna świetlic na terenach wiejskich; • aktywna działalność Muzeum Regionalnego w Drawsku Pomorskim; • teren gminy jest miejscem pierwszych projektów najbardziej znanego architekta XX w. – Waltera Gropiusa (np. spichlerz w Jankowie, willa Metzler); • zabytkowe śródmieście miasta Drawsko Pomorskie, • obowiązujące plany zagospodarowania przestrzennego obejmujące obszary i obiekty zabytkowe z terenu gminy; • imprezy o zasięgu lokalnym i ponadregionalnym organizowane przez Ośrodek Kultury w Drawsku Pomorskim, Muzeum Regionalne i świetlice wiejskie (np. wystawy rękodzieła lokalnych artystów, drawski jarmark folkloru, dożynki itp.); • działalność Stowarzyszeń oraz Lokalnych Grup Działania szerzących kulturę oraz promujących wiedzę o dziejach regionu i wspólnym dziedzictwie kulturowym: Stowarzyszenie Lokalnych Inicjatyw Ziemi Drawskiej, Koło Przyjaciół Pomorza i Stowarzyszenie Mniejszości Niemieckiej w Regionie Drawsko Pomorskie, Lokalna Grupa Działania LGD Partnerstwo Drawy z Liderem Waleckim, Stowarzyszenie Przyjaciół Drawska „Meander”; • bogate walory przyrodniczo-krajobrazowe; • przebiegające przez gminę liczne, atrakcyjne szlaki turystyczne – piesze, rowerowe, przyrodnicze,	• stan techniczny kamienic i oficyn staromiejskich w obrębie zabytkowego układu urbanistycznego Drawska Pomorskiego (wiele wymaga kompleksowych remontów, wzmocnienia konstrukcji); • zły lub pogarszający się stan techniczny większości tradycyjnej, historycznej zabudowy wiejskiej w konstrukcji ryglowej oraz murowanej (m.in. Zagozd, Łabędzie, Rydzewo, Gudowo); • zaniedbane (opuszczone) historyczne (poewangelickie) wiejskie cmentarze; • poziom estetyki reklam i witryn w mieście (negatywny wpływ reklam wielkopowierzchniowych); • niewypracowany produkt lokalny wyróżniający gminę; • brak wyraźnie zidentyfikowanego produktu turystycznego; • słabe zaplecze dla obsługi funkcji turystyczno-rekreacyjnej budowanej w oparciu o zabytkowe obiekty w mieście i na terenach wiejskich; • promocja walorów kulturowych gminy oparta głównie eksponowaniu zabytków miejskich; • brak jednolitych oznakowań i informacji o zabytkach na terenie gminy; • niewystarczające środki z budżetu gminy przeznaczane na ochronę zabytków; • budynki występujące w gminnej ewidencji zabytków, które są własnością prywatną wymagają przeprowadzenia prac zabezpieczających, jak i wyeksponowania ich walorów; • możliwość przyznawania dotacji na prace

kajakowe; • obowiązująca uchwała w sprawie określenia zasad udzielania przez gminę Drawsko Pomorskie dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków; • zaktualizowana gminna ewidencja zabytków.	konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane tylko obiektom wpisanym do rejestru zabytków.
SZANSE	ZAGROŻENIA
• wzrastająca liczba właściwie przeprowadzanych prac remontowo-budowlanych przez prywatnych właścicieli obiektów zabytkowych; • wzbogacenie programów funkcjonujących świetlic wiejskich i tworzenie nowych; • szansa rozwoju turystyki pielgrzymkowej; • występowanie wysokiej klasy obiektów i zespołów zabytkowych mogących zainteresować potencjalnych turystów; • właściwa rewitalizacja zabytkowych kamienic (w ścisłej współpracy ze służbami konserwatorskimi); • zachowane walory kulturowe wsi drawskich (szczególnie pierwotnych układów ruralistycznych); • dynamicznie rozwijającą się działalność kulturalna; • malowniczy krajobraz sprzyjający rozwojowi turystyki i rekreacji; • wspieranie rozwoju agroturystyki we wsiach o walorach i cechach sprzyjających tej funkcji; • zwiększający się napływ turystów; • kreowanie nowych obszarów i produktów turystycznych w oparciu o atrakcyjny sposób zagospodarowania obiektów zabytkowych; • rozwój już istniejących i budowa nowych tras turystycznych w oparciu o środowisko kulturowe; • zagospodarowanie turystyczne dostosowanego do walorów środowiska przyrodniczo-kulturowego, służące rozwojowi i promocji wybranych obszarów w gminie; • systematyczne opracowywanie aktualizacji dokumentów na poziomie gminy; • wprowadzenie i egzekwowanie polityki ochrony walorów środowiska naturalnego i kształtowania przestrzennego; • możliwość wsparcia finansowego z różnych źródeł,	• brak realnych systematycznych zachęt dla prywatnych inwestycji w zabytki; • odpływ wysoko wykwalifikowanej kadry z terenu gminy, migracja zarobkowa młodszych pokoleń i związane z tym zatrącanie więzi z regionem; • działania inwestycyjne prowadzone m.in. przez prywatnych właścicieli obiektów, w których interes indywidualny inwestora jest przedkładany nad dobro społeczne, tj. dobro zabytku; • pogarszający się stan techniczny niektórych obiektów zabytkowych na terenie gminy; • bardzo wysokie koszty remontów obiektów zabytkowych; • zanik tradycji i tożsamości lokalnej, związany ze zmianą stylu życia; • niewystarczający poziom obsługi mieszkańców i turystów; • skomplikowane procedury w ubieganiu się o środki zewnętrzne skutkujące stosunkowo niewielkim wykorzystaniem środków z Unii Europejskiej, zwłaszcza przez osoby prywatne; • samowola budowlana – wprowadzanie elementów obcych, nowej zabudowy, np. nieprzemysłanej, niezgodnej z historyczną kolorystyką; • niedostosowanie sposobu użytkowania niektórych obiektów zabytkowych do ich charakteru; • często występujące anomalie pogodowe i zmieniający się klimat; • odchodzenie od miejscowej tradycji w budownictwie przy budynkach nowopowstałych lub modernizowanych. • atrakcyjna oferta turystyczna pobliskich gmin.

w tym ze środków Unii Europejskiej; • wzrost dotacji na prace z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami, w tym na prace konserwatorskie i obiekty ujęte w gminne ewidencji zabytków; • wypracowanie form współpracy jednostek działających na rzecz ochrony zabytków – organów rządowych, samorządowych i organizacji społecznych.	
---	--

7. Założenia programowe oraz zasady oceny realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami

GPOnZ służy ochronie i wykorzystaniu lokalnych zasobów dziedzictwa kulturowego w różnych dziedzinach życia społecznego. Realizacja wyznaczonych celów wymaga przede wszystkim zmiany w świadomości, szczególnie w obszarze odpowiedzialności jednostki samorządu terytorialnego, podmiotów, instytucji i sfer funkcjonalnych, które odpowiadają za ochronę środowiska kulturowego i naturalnego, za ład i zagospodarowanie przestrzenne, a także wyznaczone kierunki rozwoju gminy. Ważne jest także, aby właściciele zabytkowych obiektów, zmienili swoje podejście, przyczyniając się w ten sposób do poprawy stanu zachowania wszelkich dóbr środowiska kulturowego i naturalnego.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa główne cele GPOnZ, do których należą:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy w właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

W GPOnZ wyznaczono trzy cele perspektywiczne, cele operacyjne oraz zadania, które są kontynuacją działań określonych w Programie opieki nad zabytkami gminy Drawsko Pomorskie na lata 2010-2014. Zostały one sformułowane w perspektywie wieloletniej i wykraczają często poza czteroletni okres obowiązywania GPOnZ. Określone cele należy traktować jako równorzędne. Poprawa stanu dziedzictwa kulturowego nie będzie możliwa bez powstania świadomej potrzeby jego zachowania oraz działań związanych z użytkowaniem zabytków w sposób odpowiedni dla ich walorów. Suma działań powinna powodować aktywizację społeczną, ekonomiczną i podniesienie atrakcyjności regionu.

Możliwy jest podział realizacji zadań na podokresy w powiązaniu z ustawowym obowiązkiem złożenia po 2 latach przez władze gminy sprawozdania z częściowego wykonania GPOnZ. Wykonanie takiego sprawozdania, powinno być poprzedzone oceną poziomu realizacji GPOnZ, która powinna uwzględniać: wykonanie zadań, które zostały przyjęte do realizacji w czteroletnim okresie obowiązywania GPOnZ oraz efektywność ich wykonania. Sposób weryfikacji zadań został ujęty w ostatniej kolumnie w Tabeli nr 5, 6 i 7.

W związku z wyznaczonymi celami głównymi samorząd w kwestii dziedzictwa kulturowego powinien kierować się następującymi priorytetami:

Cel perspektywiczny nr I. Utrzymanie i wyeksponowanie zachowanych zasobów i struktury krajobrazu kulturowego.

Cel perspektywiczny nr II. Funkcjonowanie dziedzictwa kulturowego w procesach aktywizacji społecznej i ekonomicznej.

Cel perspektywiczny nr III. Powstanie świadomych więzi lokalnych społeczności z dziedzictwem kulturowym i potrzeby jego zachowania.

Tabela nr 5. Cele operacyjne i zadania w ramach celu perspektywicznego nr I

Cel perspektywiczny nr I. Utrzymanie i wyeksponowanie zachowanych zasobów i struktury krajobrazu kulturowego.		
CELE OPERACYJNE	ZADANIA	SPOSÓB WERYFIKACJI
Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania	Opracowanie zasad dotyczących umieszczania szyldów i reklam na obiektach zabytkowych w obrębie obszaru rejestrowego obszaru urbanistycznego Starego Miasta w Drawsku Pomorskim zgodnie z uchwałą określającą zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic reklamowych i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń, ich gabaryty, standardy jakościowe oraz rodzaje materiałów budowlanych, z jakich mogą być wykonane – z art. 37a Ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, która reguluje wszystkie ww. elementy (w tym także ogrodzenia i małą architekturę).	Jakie i ile opracowano dokumentów, jakie wprowadzono zasady.
	Utrzymanie obiektów zabytkowych we właściwym stanie technicznym i estetycznym oraz prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich przy obiektach zabytkowych stanowiących własność gminy Drawsko Pomorskie (Tabela nr 3).	Ilość przeprowadzonych prac remontowych, konserwatorskich, wartość zaplanowanych/poniesionych wydatków.
	Promocja dobrych realizacji prac przy zabytkach poprzez opracowanie regulaminu dorocznej nagrody za opiekę nad zabytkami/najlepszego użytkownika obiektu zabytkowego/wykonawcy prac przy zabytku/.	Czy stworzono regulamin, czy przyznano nagrodę i w jakiej postaci, ilość osób zainteresowanych.
	Merytoryczna pomoc właścicielom zabytków w tworzeniu wniosków aplikacyjnych o przyznanie środków na odnowę zabytku z funduszy unijnych, budżetu państwa oraz dotacji samorządowych.	Ilość chętnych osób do złożenia wniosków, ilość złożonych wniosków.
	Opracowanie systemu rekompensat i ulg dla posiadaczy zabytkowych obiektów podejmujących prace remontowo-konserwatorskiej poprzez podjęcie uchwały o wdrożeniu systemu ulg i rekompensat.	Czy opracowano uchwałę, jakie ustalono warunki, czy byli chętni, czy przekazano środki, w jakiej wysokości.
Budowa gminnego systemu ochrony i opieki nad zabytkami oraz	Zadania dla gminnej ewidencji zabytków: 1. Zakładanie nowych kart adresowych dla zabytków dotychczas nierozpoznanych i nie uwzględnionych w ewidencji, a istotnych dla	Ilość przeprowadzonych aktualizacji, czy dodano/usunięto obiekt z ewidencji, czy przyjęto zmianę

kształtowania krajobrazu kulturowego	obrazu dziedzictwa kulturowego na terenie gminy; 2. Systematyczne uzupełnianie kart adresowych o uzyskane nowe dane i aktualizowaną w przypadku zmian w wyniku rozbiórek i remontów dokumentację fotograficzną; 3. Skreślenia z ewidencji obiektów nieistniejących oraz takich, które utraciły cechy zabytkowe w wyniku modernizacji. Wszelkie działania przy obiektach ujętych w gminnej ewidencji zabytków wymagają opiniowania, uzgodnienia lub pozwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.	Zarządzeniem dla gminnej ewidencji zabytków.
	Systematyczna aktualizacja Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych dla Miasta i Gminy Drawsko Pomorskie.	Czy Plan był aktualizowany.
	Aktualizacja i opracowywanie nowych Planów rozwoju wsi oraz Planów odnowy miejscowości.	Czy i jakie plany zostały opracowane, jakie zaktualizowane.
Budowa zintegrowanego systemu ochrony wartości kulturowych i przyrodniczych	Ustanowienie ochrony dla obszarów łączących walory kulturowe i przyrodnicze poprzez powołanie parku kulturowego „Śladami Gropiusa” (wraz z ochroną krajobrazu).	Jakie działania podjęto w celu powołania parku, czy powołano park, z kim współpracowano.
	Kontynuowanie udzielania dotacji z budżetu gminy zgodnie z uchwałą nr X/62/2015 Rady Miejskiej w Drawsku Pomorskim z dnia 28 maja 2015 r. w sprawie określenia zasad udzielania przez gminę Drawsko Pomorskie dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków.	Wysokość dotacji, ile osób wnioskowało o datację, ile osób otrzymało dotację.
	Zmiana uchwały dotyczącej dotacji na prace remontowo-konserwatorskie przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków poprzez dodanie obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków.	Czy zmieniono przyjęto uchwałę, wartość dofinansowań, ilość złożonych wniosków, ich wartość.

Tabela nr 6. Cele operacyjne i zadania w ramach celu perspektywicznego nr II

Cel perspektywiczny nr II. Funkcjonowanie dziedzictwa kulturowego w procesach aktywizacji społecznej i ekonomicznej.		
CELE OPERACYJNE	ZADANIA	SPOSÓB WERYFIKACJI
Zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości.	Stworzenie produktu lokalnego opartego na postaci światowej sławy architekta Waltera Gropiusa.	Jakie działania podjęto, z kim współpracowano, czy opracowano produkt, w jakiej postaci.
	Oznakowanie obiektów zabytkowych (ujętych w gminnej ewidencji zabytków) w Systemie Informacji Przestrzennej.	Czy oznakowano obiekty.
	Utrzymanie, rozbudowa i opracowanie nowych szlaków turystycznych, wykorzystujących walory dziedzictwa kulturowego w ścisłej współpracy z organizacjami turystycznymi oraz właścicielami zabytków.	Ilość nowych szlaków, ilość osób odwiedzających szlaki.
	Rozbudowa systemu informacji turystycznej poprzez: – uzupełnienie istniejącego systemu informacji wizualnej – tablice informacyjne dotyczące historii i walorów zabytków według jednolitego wzoru; – publikacja wydawnictw – mapa samochodowa obszaru z lokalizacją zabytkowych obiektów, przewodniki po zabytkach gminy (nie tylko rejestrowych).	Jakie czynności zostały zaplanowane, jakie zrealizowane, wartość przeznaczonych środków, z kim współpracowano.

Tabela nr 7. Cele operacyjne i zadania w ramach celu perspektywicznego nr III

Cel perspektywiczny nr III. Powstanie świadomych więzi lokalnych społeczności z dziedzictwem kulturowym i potrzeby jego zachowania.		
CELE OPERACYJNE	ZADANIA	SPOSÓB WERYFIKACJI
Budowa świadomych więzi lokalnych społeczności z dziedzictwem kulturowym i potrzeby jego zachowania.	Wspieranie społecznego monitorowania stanu zabytków poprzez: – popularyzację idei społecznego opiekuna zabytków, – wnioskowanie do WUOZ i Starosty Drawskiego o ustanowienie społecznym opiekunem zabytków osób wykazujących się zaangażowaniem w sprawy opieki nad zabytkami.	W jakiej formie wspierano, z kim współpracowano, czy ustanowiono opiekunów, ilu, na jakich zasadach.
	Popularyzatorskie działania wizualne: organizowanie (w siedzibie gminy, świetlicach wiejskich, szkołach) wystaw, pokazów dotyczących historii regionu, dawnego i dzisiejszego krajobrazu kulturowego, zabytków.	Ilość zorganizowanych wydarzeń, ilość wypromowanych imprez, ilość osób uczestniczących, z kim współpracowano, tematyka wydarzenia.
	Bieżące uzupełnianie księgozbioru biblioteki	Czy księgozbiór był

	gminnej o publikacje na temat historii i zabytków Pomorza Zachodniego.	uzupełniany, na jakie tematy.
Promocja dziedzictwa kulturowego gminy.	Zwiększenie wysokości środków z budżetu gminy przeznaczonych na promocję dziedzictwa kulturowego.	Jaką kwotę zaplanowano, ile przeznaczono, na jaki cel.
	Promocja dziedzictwa kulturowego poprzez wydawnictwa – publikację wydawnictw poświęconych zabytkom, albumów, opracowań popularno-naukowych, monografii miejscowości	Ilość wydanych publikacji, czego dotyczyły, ilość osób zainteresowanych publikacjami, z kim współpracowano.
	Ochrona i promocja niematerialnego dziedzictwa kulturowego – promowanie postaci historycznych związanych z miastem i regionem (np. W. Gropius).	Jakie i ile imprez zostało zorganizowanych, we współpracy z kim, ilość osób uczestniczących.

8. Instrumentarium realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami

GPOnZ realizowany będzie poprzez wykonanie wskazanych zadań, na rzecz osiągnięcia przyjętych kierunków działań. Podstawę instrumentarium stanowią obowiązujące przepisy prawa oraz zawarte w nich regulacje. Regulacje te dotyczą instrumentów ekonomiczno-prawnych, społecznych oraz finansów publicznych. Zakłada się, że zadania określone w niniejszym GPOnZ będą wykonywane za pomocą następujących instrumentów:

- **instrumenty prawne**, wynikające z obowiązujących przepisów prawnych:

- wpis do rejestru zabytków,
- decyzje administracyjne z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami, np. Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;
- ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami,
- ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym,
- ustawa Prawo budowlane,
- ustawa Prawo ochrony środowiska,
- ustawa o ochronie przyrody,
- ustawa o gospodarce nieruchomościami,
- ustawa o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej,
- ustawa o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu.

- **instrumenty finansowe:**

- finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków;
- korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje,
- współpraca pomiędzy podmiotami publicznymi a sektorem prywatnym w ramach „Partnerstwa publiczno-prywatnego” (PPP).

- **instrumenty społeczne:**

- prowadzenie działań z zakresu współpracy i współdziałania z właścicielami oraz użytkownikami zabytków (władzami kościelnymi i parafiami, osobami fizycznymi), a także edukacja i informacja odnośnie dziedzictwa kulturowego gminy Drawsko Pomorskie,
- edukacja kulturowa,
- pozyskanie poparcia społecznego na rzecz ochrony środowiska kulturowego,
- współdziałanie z organizacjami społecznymi.

• instrumenty koordynacji:

- realizacja projektów i programów gminy Drawsko Pomorskie dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego gminy (np. strategia rozwoju gminy, plan rozwoju lokalnego, program ochrony środowiska przyrodniczego, plany rewitalizacji),
- współpraca z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków,
- współpraca z sąsiednimi samorządami w celu wypracowania wspólnej polityki ochrony środowiska kulturowego i przyrodniczego.

• instrumenty kontrolne:

- aktualizacja i weryfikacja gminnej ewidencji zabytków,
- oceny zmian w zagospodarowaniu przestrzennym gminy Drawsko Pomorskie,
- sporządzanie co dwa lata sprawozdania z realizacji GPOnZ oraz aktualizacja GPOnZ związana z ustawowym czteroletnim okresem obowiązywania,
- monitorowanie stanu zachowania i funkcjonowania środowiska kulturowego,
- prowadzenie stałej obserwacji procesów i zjawisk istotnych z punktu widzenia realizacji GPOnZ.

9. Źródła finansowania Gminnego programu opieki nad zabytkami

Niniejszy rozdział wskazuje możliwości w zakresie pozyskiwania dodatkowych środków ze źródeł pozabudżetowych. Ważne jest, by władze gminy z własnej inicjatywy podjęły próbę wygospodarowania w budżecie środków przeznaczonych na realizację zapisów GPOnZ. Tym bardziej, że znaczna część źródeł zewnętrznych wymaga zapewnienia wkładu własnego w finansowanych przez nie projektach. Główny obowiązek związany z opieką, ochroną oraz finansowaniem wszelkich prac konserwatorskich lub robót budowlanych, spoczywa na właścicielach i użytkownikach obiektów zabytkowych.

Źródła zewnętrznego finansowania można podzielić następująco:

• źródła krajowe:

- dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- dotacje Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków,
- dotacje wojewódzkie,
- dotacje gminne,
- Fundusz Termomodernizacji i Remontów,
- Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej,
- Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW),
- programy operacyjne Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- fundusze od fundacji,
- Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków,
- Fundusz Kościelny.

• źródła zagraniczne:

- źródła unijne w ramach funduszy strukturalnych,
- źródła pozaunijne – Mechanizm Norweski i Mechanizm Finansowy EOG.

9.1. Dotacje

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, dotacja może zostać udzielona osobie fizycznej, jednostce samorządu terytorialnego lub innej jednostce organizacyjnej będącej właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków. Dotacja udzielana jest na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, planowanych do przeprowadzenia w roku złożenia wniosku lub następnym, bądź na zasadzie refundacji poniesionych już nakładów przed upływem 3 lat po wykonaniu prac.

Art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa szczegółowo wykaz działań, które mogą podlegać dofinansowaniu. Dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane może obejmować wyłącznie nakłady konieczne poniesione na przeprowadzenie następujących działań:

- sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich,
- przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych,
- wykonanie dokumentacji konserwatorskiej,
- opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich,
- wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami Prawa budowlanego,
- sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz,
- zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku,
- stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku,
- odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki,
- odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności,
- odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych,
- modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności,
- wykonanie izolacji przeciwwilgociowej,
- uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomych o własnych formach krajobrazowych,
- działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu,
- zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków,
- zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Standardowo dotacja udzielana jest w wysokości do 50% nakładów koniecznych na wykonanie powyższych działań. Natomiast wysokość dotacji może zostać zwiększona, nawet do 100% nakładów koniecznych, w wypadku jeżeli:

- zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową,
- wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem, technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych,
- stan zachowania zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych.

Jednocześnie łączna kwota dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków, udzielonych przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, wojewódzkiego konserwatora zabytków bądź

organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, nie może przekraczać wysokości 100% nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.

• **Dotacje Zachodniopomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków** – dla każdego obiektu położonego na terenie województwa zachodniopomorskiego, wpisanego do rejestru zabytków, możliwe jest udzielenie dotacji na prace remontowe i konserwatorskie, przez Zachodniopomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Dotacje pochodzą z budżetu państwa. Zagadnienia dotyczące udzielania dotacji ze środków publicznych reguluje ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. oraz Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków.

• **Dotacje wojewódzkie i powiatowe**

Dofinansowanie prac przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków odbywa się na podstawie art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz na podstawie uchwały Sejmiku Województwa/Rady Powiatu w sprawie trybu i zasad przyznawania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy tym zabytku.

Dotacje Urzędu Marszałkowskiego Województwa Zachodniopomorskiego – Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego z budżetu Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego przyznawane są środki na dotacje celowe na mocy uchwały nr III/39/15 Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 27 stycznia 2015 r. w sprawie określenia trybu i zasad udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków położonym na obszarze województwa zachodniopomorskiego (Dz. Urz. Woj. Zachodniopomorskiego z dnia 12 lutego 2015 r., poz. 466 ze zm.).

Dotacje Powiatu Drawskiego – dotacje przyznawane są zgodnie z uchwałą nr XLVII/335/2018 Rady Powiatu Drawskiego z dnia 14 września 2018 r. w sprawie określenia zasad udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków, położonym na obszarze powiatu, na wniosek zainteresowanych po spełnieniu kryteriów określonych w ww. uchwale.

• **Dotacje gminne**

Zgodnie z art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, ustawą o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw oraz zgodnie z ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t. j. Dz. U. z 2020 r. poz. 713), dofinansowanie na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków może być udzielone przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest ponadto jej zadaniem własnym. Zasady i tryb postępowania o udzielenie dotacji z budżetu gminy na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków określa odpowiednia uchwała podjęta przez radę gminy.

Dotacje z budżetu gminy Drawsko Pomorskie – reguluje uchwała nr X/62/2015 Rady Miejskiej w Drawsku Pomorskim z dnia 28 maja 2015 r. w sprawie określenia zasad udzielania przez gminę Drawsko Pomorskie dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków.

Burmistrz Drawska Pomorskiego ogłasza otwarty nabór wniosków o udzielenie dotacji. Ogłoszenie o naborze wniosków jest podawane do publicznej wiadomości na stronie internetowej Urzędu Miejskiego w Drawsku Pomorskim oraz na stronie Biuletynu Informacji Publicznej Urzędu Miejskiego w Drawsku Pomorskim. Wnioski o udzielenie dotacji należy składać w terminie określonym w ogłoszeniu o naborze

wniosek, przy czym termin naboru nie może być krótszy niż 21 dni od dnia podania informacji o naborze wniosków; przez dzień podania informacji rozumie się dzień, w którym informacja ukazała się w Biuletynie Informacji Publicznej Urzędu Miejskiego w Drawsku Pomorskim.

9.2. Źródła zewnętrznego finansowania – krajowe

• Konkurs „Zabytek Zadbany”

„Zabytek Zadbany” jest corocznym konkursem ogłaszanym przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Nadzór nad konkursem sprawuje Generalny Konserwator Zabytków. Od 2011 r. podmiotem realizującym procedurę konkursową jest Narodowy Instytut Dziedzictwa.

Konkurs skierowany jest do właścicieli, posiadaczy i zarządców zabytkowych obiektów wpisanych do rejestru zabytków. Jego celem jest promocja opieki nad zabytkami i upowszechnianie najlepszych wzorów właściwego utrzymania i zagospodarowania obiektów. Charakter edukacyjny konkursu polega na popularyzacji wiedzy dotyczącej właściwego postępowania z zabytkami architektury podczas ich użytkowania oraz w trakcie przeprowadzanych remontów.

Obiekty można zgłaszać w 6 kategoriach:

- 1) Utrwalenie wartości zabytkowej obiektu,
- 2) Rewaloryzacja przestrzeni kulturowej i krajobrazu (w tym założenia dworskie i pałacowe),
- 3) Adaptacja obiektów zabytkowych,
- 4) Architektura i budownictwo drewniane,
- 5) Architektura przemysłowa i budownictwo inżynierskie,
- 6) Kategoria specjalna: właściwe użytkowanie i stała opieka nad zabytkiem.

• Fundusz Termomodernizacji i Remontów

Celem rządowego programu wsparcia remontów i termomodernizacji jest poprawa stanu technicznego istniejących zasobów mieszkaniowych, ze szczególnym uwzględnieniem ich termomodernizacji. Z programu mogą skorzystać właściciele zasobów mieszkaniowych (gminy, spółdzielnie mieszkaniowe, właściciele mieszkań zakładowych i prywatni właściciele). Jego beneficjentami są także osoby mieszkające w budynkach objętych programem, gdyż poprawia się komfort zamieszkiwania z jednoczesnym zmniejszeniem opłat za energię cieplną.

Program realizowany na podstawie ustawy o wspieraniu termomodernizacji i remontów obejmuje dwa główne moduły – wsparcie przedsięwzięć termomodernizacyjnych i wsparcie przedsięwzięć remontowych. Wprowadza on także dodatkowe wsparcie dla właścicieli budynków mieszkalnych objętych w przeszłości czynszem regulowanym. Wsparcie jest udzielane w postaci tzw. premii, czyli spłaty części kredytu wykorzystanego na realizację przedsięwzięcia. Spłata jest dokonywana ze środków Funduszu Termomodernizacji i Remontów, obsługiwanego przez Bank Gospodarstwa Krajowego i zasilanego ze środków budżetu państwa.

• Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW)

Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW) jest głównym źródłem finansowania w Polsce inwestycji proekologicznych. Wraz z wojewódzkimi funduszami ochrony środowiska i gospodarki wodnej NFOŚiGW tworzy system funduszy ekologicznych.

W ramach NFOŚiGW realizowane są projekty termomodernizacji zabytkowych budynków. Remonty termomodernizacyjne przyczynią się do redukcji zużycia energii pierwotnej i końcowej oraz spowodują obniżenie kosztów zużycia energii elektrycznej i ciepłej. Dodatkowo prace remontowe będą miały również walor konserwatorski, gdyż zostaną przeprowadzone w obiektach zabytkowych, cennych dla kultury narodowej.

• Program Kultura – Interwencje

Organizatorem Programu Kultura – Interwencje jest Narodowe Centrum Kultury. Jest on realizowany zgodnie z założeniami Paktu dla Kultury. Celem strategicznym Programu jest tworzenie warunków dla wzmacniania tożsamości i uczestnictwa w kulturze na poziomie regionalnym, lokalnym i krajowym poprzez finansowe wsparcie realizacji projektów upowszechniających dorobek kultury i zwiększających obecność kultury w życiu społecznym.

Koncepcja programu została oparta na założeniu, że uczestnictwo w kulturze sprzyja podnoszeniu kompetencji społeczeństwa, tworzeniu warunków do rozwijania aktywności twórczej i przygotowaniu obywateli do aktywnego udziału w różnych formach życia społecznego. O wsparcie w ramach programu Kultura – Interwencje mogą ubiegać się zarówno samorządowe instytucje kultury (z wyłączeniem instytucji współprowadzonych przez Ministra oraz jednostki samorządu terytorialnego), jak i organizacje pozarządowe.

• Finansowanie z fundacji

Kolejną możliwością pozyskiwania funduszy zewnętrznych jest finansowanie pochodzące z fundacji. Można tu wymienić np. fundacje bankowe, Fundację LOTTO Milion Marzeń, Fundację Polska Miedź – KGHM, Fundację PGNiG, Fundację Orange.

• Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków

Dnia 1 stycznia 2018 r. weszły w życie przepisy ustawy z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, tworzące Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków jako państwowy fundusz celowy. To jest pierwsze pozabudżetowe źródło ich finansowania. Fundusz początkowo zasilony zostanie z kar administracyjnych oraz nawiązek orzekanych przez sądy za przestępstwa popełniane przeciwko zabytkom. Nowelizacja zakłada wprowadzenie administracyjnych kar pieniężnych w miejsce grzywnien wyznaczanych wskutek postępowań w sprawach o wykroczenia. Grzywny, które były zasądzone przez sądy, były rażąco niskie. Niektórym opłacało się więc niszczyć zabytek, a grzywnę wpisać np. w koszty inwestycyjne. Kary administracyjne są nakładane przez Wojewódzkich Konserwatorów Zabytków od 1 stycznia 2018 r.

Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków pozwoli na szybkie dofinansowanie zabytków uszkodzonych, np. wskutek katastrof, jak powódzie czy pożary. Dodatkowe pieniądze pozwolą na pilne ratowanie zabytków, czyli naprawę uszkodzonego dachu, rynien czy powybijanych okien. Środkami Funduszu będzie dysponował Generalny Konserwator Zabytków, działający w imieniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

• Program „Niepodległa” na lata 2017-2021

Program dotacyjny „Niepodległa”, skierowany do organizacji pozarządowych i samorządowych instytucji kultury, ma wspierać organizatorów obchodów stulecia odzyskania niepodległości, którzy planują przygotowanie wydarzeń lokalnych i regionalnych. Budżet na dofinansowanie działań w ramach tego programu wynosi 6 milionów zł, a pojedynczy wniosek może uzyskać dotację od 8 do 150 tys. zł. Od organizatorów wymagane jest zapewnienie 15% udziału własnego. Rodzaje kwalifikujących się zadań: festiwale, koncerty, spektakle, wytyczenie i oznakowanie szlaków tematycznych i historycznych, tworzenie archiwów historii mówionej i archiwów społecznych, projekty animacyjno-edukacyjne, oparte na interakcji i współdziałaniu, np.: warsztaty, gry terenowe, questy, wystawy wraz z katalogami i publikacje.

• Fundusz dopłat z Banku Gospodarstwa Krajowego w Warszawie

Celem rządowego programu bezzwrotnego finansowego wsparcia budownictwa jest zwiększenie zasobu lokali mieszkalnych oraz lokali i pomieszczeń z zakresu pomocy społecznej, służących zaspokajaniu potrzeb osób o niskich i przeciętnych dochodach.

• Fundusz Kościelny

Fundusz Kościelny został powołany na mocy art. 8 ustawy z dnia 20 marca 1950 r. o przejęciu przez Państwo dóbr martwej ręki, poręczeniu proboszczom posiadania gospodarstw rolnych i utworzeniu Funduszu Kościelnego (Dz. U. Nr 9, poz. 87, z późn. zm.) jako forma rekompensaty dla kościołów za przejęte przez Państwo nieruchomości ziemskie.

Kościelne osoby prawne mogą ubiegać się o przyznanie dotacji z Funduszu Kościelnego na konserwację i remonty obiektów sakralnych i kościelnych o wartości zabytkowej w znaczeniu nadanym przez aktualne ustawodawstwo.

Szczegółowe informacje dotyczące zasad postępowania przy udzielaniu dotacji z Funduszu Kościelnego ogłasza Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji na stronie internetowej Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, zwanego dalej „MSWiA”, oraz w BIP MSWiA.

9.2.1. Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Jednym z najważniejszych źródeł finansowania zadań związanych z ochroną i opieką zabytków są środki budżetu państwa będące w dyspozycji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, który corocznie ogłasza stosowne konkursy.

Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego:

• Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Ochrona Zabytków

Strategicznym celem programu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne.

W ramach Programu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań:

- 1) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania;
- 2) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania dla zabytków wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO oraz uznanych za Pomnik Historii (dotyczy wpisów indywidualnych oraz obszarowych);
- 3) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków);
- 4) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków) dla zabytków wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO oraz uznanych za pomnik historii (dotyczy wpisów indywidualnych oraz obszarowych).

Do Programu nie kwalifikują się zadania, które są współfinansowane ze środków europejskich.

O dofinansowanie w ramach programu mogą ubiegać się podmioty prawa polskiego, osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne, będące właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadające taki zabytek w trwałym zarządzie.

• Program „Infrastruktura kultury”

Celem programu jest poprawa warunków funkcjonowania instytucji i obiektów kultury. Przedmiotem dofinansowania mogą być modernizacje i remonty obiektów przeznaczonych na działalność kulturalną i edukacyjną, w zakresie kultury oraz przygotowanie dokumentacji technicznej do inwestycji.

• Dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego na badania archeologiczne

Celem programu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, obejmujących niedestrukcyjne rozpoznanie i dokumentację zasobów dziedzictwa archeologicznego oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych.

W ramach programu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań służących ochronie dziedzictwa archeologicznego na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, realizowanych zgodnie z obowiązującymi przepisami w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami:

- 1) niedestrukcyjne rozpoznanie i dokumentacja zasobów dziedzictwa archeologicznego z wykorzystaniem metod tradycyjnych i nowoczesnych, m.in. badań powierzchniowych, prospekcji podwodnej, badań geofizycznych, prospekcji lotniczej, skaningu laserowego;
- 2) opracowanie, wraz z obowiązkową publikacją książkową, wyników przeprowadzonych badań archeologicznych, w tym analiza i konserwacja pozyskanych w ramach tych badań zabytków.

9.3. Źródła zewnętrznego finansowania – zagraniczne

Poza podstawowymi źródłami finansowania jakimi są środki publiczne pochodzące z budżetu państwa oraz budżetów samorządów, finansowanie ochrony zabytków może odbywać się również przy znaczącym udziale funduszy pochodzących z Unii Europejskiej oraz Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego. W 2020 r. skończył się okres obowiązywania funduszy europejskich. Obecnie trwają prace nad konkretnymi programami w nowej perspektywie finansowej na lata 2021-2027 z funduszy Unii Europejskiej.

• Program Kultura Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2014-2021

Program Kultura, o całkowitym budżecie ponad 88 mln euro (z których 75 mln euro stanowią środki Mechanizmu Finansowego EOG, a przeszło 13 mln euro wkład krajowy) wdrażany jest przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego jako Operatora Programu, we współpracy z partnerami z państw-darczyńców: Norweska Rada Sztuki (ACN) i Norweski Dyrektoriat ds. Dziedzictwa Kulturowego (RA).

Program jest kontynuacją programów z obszaru wsparcia kultury wdrażanych przy wsparciu dwóch poprzednich edycji Funduszy norweskich i EOG.

Program koncentruje się na roli, jaką kultura i dziedzictwo kulturowe odgrywają w rozwoju lokalnym i regionalnym z uwzględnieniem nacisku na zatrudnienie, przedsiębiorczość w obszarze kultury i szkolenie zawodowe. Program powinien uwzględniać działania i inicjatywy w sztuce i kulturze, które promują włączenie mniejszości etnicznych i narodowych.

O wsparcie w ramach uruchamianego Programu mogą ubiegać się m.in. publiczne instytucje kultury, publiczne szkoły artystyczne i publiczne uczelnie artystyczne, organizacje pozarządowe, jednostki samorządu terytorialnego czy kościoły i związki wyznaniowe.

Dofinansowanie projektów może sięgać do 85% ich wartości.

10. Bibliografia

1. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.
2. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.
3. Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach.
4. Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym.
5. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane.
6. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska.
7. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody.
8. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami;
9. Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej.
10. Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie.
11. Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach.
12. Ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach.
13. Ustawa z 6 września 2001 r. o dostępie do informacji publicznej.
14. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem.
15. Materiały udostępnione przez Urząd Miejski w Drawsku Pomorskim.
16. Materiały udostępnione przez Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Szczecinie.
17. Program opieki nad zabytkami gminy Drawsko Pomorskie na lata 2010-2014, autor opracowania VERBUM Szczecin, mgr Maria Witek, mgr Waldemar Witek.

11. Spis tabel

1. Tabela nr 1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków w gminie Drawsko Pomorskie.
2. Tabela nr 2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków w gminie Drawsko Pomorskie.
3. Tabela nr 3. Obiekty zabytkowe, których gmina Drawsko Pomorskie jest właścicielem lub współwłaścicielem.
4. Tabela nr 4. Analiza SWOT.
5. Tabela nr 5. Cele operacyjne i zadania w ramach celu perspektywicznego nr I.
6. Tabela nr 6. Cele operacyjne i zadania w ramach celu perspektywicznego nr II.
7. Tabela nr 7. Cele operacyjne i zadania w ramach celu perspektywicznego nr III.

12. Załączniki

Załącznik nr 1. Obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków gminy Drawsko Pomorskie

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	ADRES OBIEKTU	OBIEKT	UWAGI
1	Borne	nr 2	park dworski	<i>Rej. zab. nr 1144 z dnia 15.03.1982</i>
2	Borne	nr 2	zespół folwarczny	
3	Borne	dz. nr 43/25	cmentarz ewangelicki I	
4	Borne	dz. nr 66	kościół filialny bł. Maksymiliana Kolbe	
5	Borne	dz. nr 69	cmentarz ewangelicki II	
6	Cianowo	nr 1	zespół dworsko - folwarczny	

7	Cianowo	nr 2	dwór w zespole dworsko folwarcznym	<i>Rej. zab. nr 1150, obecny nr A-1769 z dnia 18.03.1982 i 30.12.1998</i>
8	Cianowo	nr 2	park w zespole dworsko folwarcznym	<i>Rej. zab. nr 1150, obecny nr A-1769 z dnia 18.03.1982 i 30.12.1998</i>
9	Cianowo	dz. nr 42/2	aleja klonowa	
10	Cianowo	dz. nr 45	cmentarz rodowy	
11	Dalewo	nr 5	zagroda	
12	Dalewo	nr 6	budynek mieszkalny	
13	Dalewo	nr 7	budynek mieszkalny	
14	Dalewo	nr 14	budynek mieszkalny	
15	Dalewo	nr 18	szkoła, ob. budynek mieszkalny	
16	Dalewo	nr 19	cmentarz przykościelny	<i>Rej. zab. nr 221 z dnia 15.01.1960</i>
17	Dalewo	nr 19	kościół protestancki, ob. rzym.-kat. Filialny pw. św. Stanisława Kostki	<i>Rej. zab. nr 221 z dnia 15.01.1960</i>
18	Dalewo	nr 20	pałac w zespole pałacowo - folwarcznym	
19	Dalewo	nr 20	park pałacowy	<i>Rej. zab. nr 1149, obecny nr A-1949 z dnia 18.03.1982</i>
20	Dalewo	dz. nr 5/1	trafostacja	
21	Dalewo	dz. nr 269	cmentarz wojskowy	
22	Dołgie	nr 11	budynek mieszkalny z wozownią, ob. budynek mieszkalny	
23	Dołgie	nr 14	kościół pw. św. Jana Chrzciciela	<i>Rej. zab. nr 230, obecny nr 1983 z dnia 15.01.1960</i>
24	Dołgie	nr 15	szkoła , ob. budynek nieużytkowany	
25	Dołgie	nr 44a	park dworski	<i>Rej. zab. nr 1141, obecny nr A-1988 z dnia 15.03.1982</i>
26	Dołgie	nr 44a	ruina dworu	
27	Dołgie	nr 44a	zespół folwarczny	
28	Dołgie	nr 45	kuźnia, ob. budynek gospodarczy	
29	Dołgie	dz. nr 86	cmentarz przykościelny	<i>Rej. zab. nr 230, obecny nr 1983 z dnia 15.01.1960</i>
30	Dołgie	dz. nr 216	cmentarz wiejski - parafialny	
31	Donatowo	nr 8	cmentarz przykościelny	
32	Donatowo	nr 8	kościół filialny pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa	
33	Donatowo	dz. nr 21	cmentarz ewangelicki I	
34	Drawsko Pomorskie	Plac Bałtycki 3	budynek mieszkalny	
35	Drawsko Pomorskie	Basztowa 1	kamienica	
36	Drawsko Pomorskie	Basztowa 3	budynek fabryczny	
37	Drawsko Pomorskie	Bednarska 3	kamienica	
38	Drawsko Pomorskie	Bednarska 5-7	kamienica	

39	Drawsko Pomorskie	Boczna 1	kaplica baptystów, ob. budynek usługowy	
40	Drawsko Pomorskie	Brzozowa 2	kamieniczka	
41	Drawsko Pomorskie	Brzozowa 2a	kamienica	
42	Drawsko Pomorskie	Bydgoska 6	budynek mieszkalny	
43	Drawsko Pomorskie	Park Fryderyka Chopina 2	willa superintendenta, ob. budynek użyteczności publicznej	
44	Drawsko Pomorskie	Park Fryderyka Chopina, dz. nr 1, 2/7, 301, 302/1, 302/7, 302/8, 305/1, 305/3, 305/5, 306, 307, 545, 546	Gaj Luizy, ob. Park Miejski im. Fryderyka Chopina	
45	Drawsko Pomorskie	Bolesława Chrobrego 1	kamienica	
46	Drawsko Pomorskie	Bolesława Chrobrego 2	budynek mieszkalny	
47	Drawsko Pomorskie	Bolesława Chrobrego 3	kamienica	
48	Drawsko Pomorskie	Bolesława Chrobrego 4	zespół Szpitala Powiatowego im. Matki Teresy z Kalkuty	
49	Drawsko Pomorskie	Bolesława Chrobrego 5	budynek mieszkalny	
50	Drawsko Pomorskie	Bolesława Chrobrego 6	budynek mieszkalny wielorodzinny	
51	Drawsko Pomorskie	Bolesława Chrobrego 7-9	budynek mieszkalny wielorodzinny	
52	Drawsko Pomorskie	Bolesława Chrobrego, dz. nr 415	aleja lipowa	
53	Drawsko Pomorskie	Cmentarna, dz. nr 268/1	obwarowania miejskie – mury obronne	<i>Rej. zab. nr 383 z dnia 14.04.1964</i>
54	Drawsko Pomorskie	Dworcowa 1	kamienica	
55	Drawsko Pomorskie	Dworcowa 2	kino, ob. Centrum Kultury im. Eugeniusza Poniatowskiego	
56	Drawsko Pomorskie	Dworcowa 3	kamienica - siedziba Zgromadzenia Zakonnego Córek Najczystszego Serca NMP	
57	Drawsko Pomorskie	Dworcowa 4	kamienica	
58	Drawsko Pomorskie	Dworcowa 5	kościół pw. św. Pawła Apostoła	
59	Drawsko Pomorskie	Dworcowa 6	kamienica	
60	Drawsko Pomorskie	Dworcowa 8	kamienica	
61	Drawsko Pomorskie	Dworcowa 9	budynek mieszkalny wielorodzinny	
62	Drawsko	Dworcowa 10	willa	

	Pomorskie			
63	Drawsko Pomorskie	Dworcowa 11	budynek mieszkalny	
64	Drawsko Pomorskie	Dworcowa 12	budynek mieszkalny	
65	Drawsko Pomorskie	Dworcowa 13	kamienica	
66	Drawsko Pomorskie	Dworcowa 14	Urząd Pracy, ob. budynek mieszkalny	
67	Drawsko Pomorskie	Dworcowa 15	willa	
68	Drawsko Pomorskie	Dworcowa 17, 19, 21, 23	budynki mieszkalne wielorodzinne	
69	Drawsko Pomorskie	Gajowa 1	kamieniczka	
70	Drawsko Pomorskie	Plac Gdański 1	kamienica	
71	Drawsko Pomorskie	Plac Gdański 4	kamienica	
72	Drawsko Pomorskie	Plac Gdański 5	kamienica	
73	Drawsko Pomorskie	Plac Gdański 6	kamienica	
74	Drawsko Pomorskie	Gdyńska 3	kamienica	
75	Drawsko Pomorskie	Gdyńska 4	budynek mieszkalny wielorodzinny	
76	Drawsko Pomorskie	Gdyńska 5	kamienica	
77	Drawsko Pomorskie	Gdyńska 7	kamienica	
78	Drawsko Pomorskie	Gdyńska 15	budynek mieszkalny wielorodzinny	
79	Drawsko Pomorskie	Gdyńska 17	budynek mieszkalny wielorodzinny	
80	Drawsko Pomorskie	Gnieźnieńska 5	budynek mieszkalny	
81	Drawsko Pomorskie	Gnieźnieńska 6	budynek mieszkalny	
82	Drawsko Pomorskie	Plac Grudziądzki 1-2	budynek mieszkalny wielorodzinny	
83	Drawsko Pomorskie	Grunwaldzka 4	budynek mieszkalny z częścią gospodarczą	
84	Drawsko Pomorskie	Grunwaldzka 12	budynek mieszkalny wielorodzinny	
85	Drawsko Pomorskie	Jagiellońska 7	budynek magazynowy	
86	Drawsko Pomorskie	Jagiellońska 14	kamienica	
87	Drawsko Pomorskie	Jagiellońska 14a	kamieniczka	
88	Drawsko	Jasna 2	kamieniczka	

	Pomorskie			
89	Drawsko Pomorskie	Jasna 3	budynek szpitalno-administracyjny, ob. Sąd Rejonowy	
90	Drawsko Pomorskie	Kaszubska 1-52	zespół domów mieszkalnych	
91	Drawsko Pomorskie	płk. J. Kilińskiego 4	magazyn solny, ob. muzeum regionalne	<i>Rej. zab. nr 1253, obecny nr A-1969 z dnia 29.12.1998</i>
92	Drawsko Pomorskie	płk. J. Kilińskiego 6	plebania, ob. dom katolicki	
93	Drawsko Pomorskie	Kolejowa 1	zespół dworca PKP z magazynem, ob. budynek użyteczności publicznej	
94	Drawsko Pomorskie	Kolejowa 4	budynek mieszkalny	
95	Drawsko Pomorskie	Kolejowa 6	budynek mieszkalny	
96	Drawsko Pomorskie	Kolejowa, dz. nr 144/11	wieża ciśnień A	
97	Drawsko Pomorskie	Kolejowa, dz. nr 144/12	wieża ciśnień B	
98	Drawsko Pomorskie	Koleśno 2	młyn elektryczny, ob. dom, elektrownia	
99	Drawsko Pomorskie	Plac Konstytucji 6	hotel „Kraft”, ob. budynek mieszkalno-usługowy, kamienica	
100	Drawsko Pomorskie	Plac Konstytucji 7	dom handlowy „Witte”, ob. budynek biurowo-usługowy, kamienica	
101	Drawsko Pomorskie	Plac Konstytucji 12	hotel „Mass, Deutsches Haus”, ob. budynek biurowo-usługowy, kamienica	
102	Drawsko Pomorskie	Plac Konstytucji 13	budynek mieszkalno-usługowy, kamienica	
103	Drawsko Pomorskie	Plac Konstytucji 14	budynek mieszkalno-usługowy, kamienica	
104	Drawsko Pomorskie	Królewiecka 2	willa	
105	Drawsko Pomorskie	Kujawska 6	kamienica	
106	Drawsko Pomorskie	Łąkowa 1	budynek mieszkalny	
107	Drawsko Pomorskie	Łąkowa 2	budynek mieszkalny	
108	Drawsko Pomorskie	Łąkowa, dz. nr 36	cmentarz żydowski	
109	Drawsko Pomorskie	Łowicka 1-28	budynki mieszkalne (dwojaki, szeregowce)	
110	Drawsko Pomorskie	4 Marca 4	kamienica	
111	Drawsko Pomorskie	4 Marca 6	kamienica	
112	Drawsko Pomorskie	Marynarska 2	budynek fabryczny, ob. budynek mieszkalny	
113	Drawsko Pomorskie	Stanisława Moniuszki 8	budynek mieszkalny	
114	Drawsko	Stanisława	budynek mieszkalny	

	Pomorskie	Moniuszki 9		
115	Drawsko Pomorskie	Stanisława Moniuszki 17	willa	
116	Drawsko Pomorskie	Stanisława Moniuszki 18	willa	
117	Drawsko Pomorskie	Obrońców Westerplatte 2	budynek mieszkalny	
118	Drawsko Pomorskie	Obrońców Westerplatte 2/ Bolesława Chrobrego	stodoła	
119	Drawsko Pomorskie	Obrońców Westerplatte 3	urząd finansowy, ob. Komenda Powiatowa Policji	
120	Drawsko Pomorskie	Obrońców Westerplatte 4	budynek mieszkalny wielorodzinny	
121	Drawsko Pomorskie	Obrońców Westerplatte 5	willa	
122	Drawsko Pomorskie	Obrońców Westerplatte 7	kamienica	
123	Drawsko Pomorskie	Obrońców Westerplatte 9	kamienica	
124	Drawsko Pomorskie	Obrońców Westerplatte 9B	budynek mieszkalny	<i>Rej. zab. nr 248 z dnia 05.01.2006</i>
125	Drawsko Pomorskie	Obrońców Westerplatte 13	szkoła powszechna, ob. szkoła podstawowa nr 1 im. majora Henryka Sucharskiego	
126	Drawsko Pomorskie	Obrońców Westerplatte 20	budynek mieszkalny, ob. budynek nieużytkowany	
127	Drawsko Pomorskie	Obrońców Westerplatte 21	kamienica	
128	Drawsko Pomorskie	Obrońców Westerplatte 22	kamienica	
129	Drawsko Pomorskie	Obrońców Westerplatte 32	kamienica z oficyną - bramą	
130	Drawsko Pomorskie	Obrońców Westerplatte 35	budynek mieszkalny - plebania	<i>Rej. zab. nr 623, obecny nr A-1970 z dnia 04.08.1967</i>
131	Drawsko Pomorskie	Obrońców Westerplatte 36-38	budynek mieszkalny - dwojak	
132	Drawsko Pomorskie	Obrońców Westerplatte 41	kamienica	
133	Drawsko Pomorskie	Obrońców Westerplatte 51	kamienica	
134	Drawsko Pomorskie	Obrońców Westerplatte 53	kamienica	
135	Drawsko Pomorskie	Obrońców Westerplatte 57-59	budynek mieszkalny wielorodzinny	
136	Drawsko Pomorskie	Ogrodowa 2, 4, 5	budynki mieszkalne wielorodzinne	
137	Drawsko Pomorskie	Ogrodowa 3	budynek mieszkalny wielorodzinny	
138	Drawsko Pomorskie	Plac Elizy Orzeszkowej 1	urząd powiatowy, ob. kamienica	
139	Drawsko	Plac Elizy	kamienica	

	Pomorskie	Orzeszkowej 2		
140	Drawsko Pomorskie	Plac Elizy Orzeszkowej 3	Starostwo Powiatowe	Rej. zab. nr 259 z dnia 10.04.2006
141	Drawsko Pomorskie	Plac Elizy Orzeszkowej 4	dyrekcja kolei żelaznej, ob. willa	
142	Drawsko Pomorskie	Józefa Piłsudskiego 1	budynek mieszkalno-usługowy, kamienica	
143	Drawsko Pomorskie	Józefa Piłsudskiego 3	budynek mieszkalno-usługowy, kamienica	
144	Drawsko Pomorskie	Józefa Piłsudskiego 5	budynek mieszkalno-usługowy, kamienica	
145	Drawsko Pomorskie	Józefa Piłsudskiego 10	budynek mieszkalny wielorodzinny	
146	Drawsko Pomorskie	Józefa Piłsudskiego 12	hotel „Arndt”, ob. Ośrodek Kultury	
147	Drawsko Pomorskie	Józefa Piłsudskiego 14	kamienica	
148	Drawsko Pomorskie	Józefa Piłsudskiego 16	willa „Rost”, ob. budynek mieszkalno-handlowy	Rej. zab. nr 919 z dnia 09.09.2011
149	Drawsko Pomorskie	Józefa Piłsudskiego 20	Spaarkasse, ob. budynek Starostwa Powiatowego – Wydział Architektoniczno-Budowlany oraz Wydział Komunikacji i Transportu	
150	Drawsko Pomorskie	Józefa Piłsudskiego 21	dom handlowy Schluetterów, ob. budynek handlowo-usługowy	
151	Drawsko Pomorskie	Józefa Piłsudskiego 27, 27a, 27b	kamienica z oficynami	
152	Drawsko Pomorskie	Józefa Piłsudskiego 35	willa „Margarette”, ob. Urząd Skarbowy	
153	Drawsko Pomorskie	Józefa Piłsudskiego 43	willa „Manasse”, ob. budynek mieszkalny	
154	Drawsko Pomorskie	Pocztowa 9	kamienica	
155	Drawsko Pomorskie	Pocztowa 11	poczta	
156	Drawsko Pomorskie	Polna 1A	dom starców, ob. lecznica weterynaryjna	
157	Drawsko Pomorskie (Gogółczyn)	ul. Połczyńska, dz. nr 5/20, 5/22, 5/23	park dworski	
158	Drawsko Pomorskie (Gogółczyn)	ul. Połczyńska, dz. nr 18/1, 18/2	aleja jesionowa	
159	Drawsko Pomorskie	Pomorska 1-10	budynki mieszkalne - dwojaki, szeregowce	
160	Drawsko Pomorskie	Poznańska 1	willa	
161	Drawsko Pomorskie	Poznańska 2, 4	budynki mieszkalne wielorodzinne	
162	Drawsko Pomorskie	Poznańska 5	budynek mieszkalny	
163	Drawsko	11 Pułku Piechoty 5	budynek mieszkalny	

	Pomorskie			
164	Drawsko Pomorskie	11 Pułku Piechoty 7	kamienica	
165	Drawsko Pomorskie	11 Pułku Piechoty 11	kamieniczka	
166	Drawsko Pomorskie	11 Pułku Piechoty 20	budynek mieszkalny	
167	Drawsko Pomorskie	11 Pułku Piechoty 27	kamienica	
168	Drawsko Pomorskie	11 Pułku Piechoty 31	kamienica	
169	Drawsko Pomorskie	11 Pułku Piechoty 33	budynek mieszkalny wielorodzinny	
170	Drawsko Pomorskie	11 Pułku Piechoty 52	willa	
171	Drawsko Pomorskie	11 Pułku Piechoty 54	willa	
172	Drawsko Pomorskie	11 Pułku Piechoty 58	budynek mieszkalny	
173	Drawsko Pomorskie	11 Pułku Piechoty 59	kamienica	
174	Drawsko Pomorskie	11 Pułku Piechoty 61	kamienica	
175	Drawsko Pomorskie	11 Pułku Piechoty 69	budynek mieszkalny wielorodzinny	
176	Drawsko Pomorskie	11 Pułku Piechoty 71	budynek mieszkalny wielorodzinny	
177	Drawsko Pomorskie	11 Pułku Piechoty 77	budynek mieszkalny	
178	Drawsko Pomorskie	11 Pułku Piechoty 81, 83	budynki mieszkalne wielorodzinne	
179	Drawsko Pomorskie	11 Pułku Piechoty 81-83	budynek gospodarczy	
180	Drawsko Pomorskie	11 Pułku Piechoty 85	budynek mieszkalny wielorodzinny	
181	Drawsko Pomorskie	11 Pułku Piechoty 85-87	budynek gospodarczy	
182	Drawsko Pomorskie	11 Pułku Piechoty 89, 93	budynki mieszkalne wielorodzinne	
183	Drawsko Pomorskie	11 Pułku Piechoty 89	budynek gospodarczy	
184	Drawsko Pomorskie	11 Pułku Piechoty 91	budynek gospodarczy	
185	Drawsko Pomorskie	11 Pułku Piechoty 91	budynek mieszkalny wielorodzinny	
186	Drawsko Pomorskie	11 Pułku Piechoty, dz. nr 253/2, 255	cmentarz parafialny - komunalny	
187	Drawsko Pomorskie	11 Pułku Piechoty, dz. nr 253/2	cmentarz wojenny z okresu II wojny światowej	
188	Drawsko Pomorskie	11 Pułku Piechoty, dz. nr 254/1, 254/2	kaplica cmentarna	
189	Drawsko	Ratuszowa 5	ratusz, ob. kamienica	Rej. zab. nr 621, obecny nr

	Pomorskie			<i>A-1975 z dnia 04.08.1967</i>
190	Drawsko Pomorskie	Ratuszowa 9	kamienica	
191	Drawsko Pomorskie	Ratuszowa 11	kamienica z oficynami	<i>Rej. zab. nr 1233 z dnia 03.04.2014</i>
192	Drawsko Pomorskie	Seminaryjna 2	szkoła „Präparandenanstalt”, ob. zespół szkół	
193	Drawsko Pomorskie	Seminaryjna 5	budynek mieszkalny	
194	Drawsko Pomorskie	gen. Władysława Sikorskiego 4	budynek mieszkalno-usługowy, kamienica	
195	Drawsko Pomorskie	gen. Władysława Sikorskiego 7	budynek mieszkalno-usługowy, kamienica	
196	Drawsko Pomorskie	gen. Władysława Sikorskiego 12	budynek mieszkalno-usługowy, kamienica	
197	Drawsko Pomorskie	gen. Władysława Sikorskiego 14	kamienica	
198	Drawsko Pomorskie	gen. Władysława Sikorskiego 17	budynek mieszkalno-usługowy, kamienica	
199	Drawsko Pomorskie	gen. Władysława Sikorskiego 19	budynek mieszkalno-usługowy, kamienica	
200	Drawsko Pomorskie	gen. Władysława Sikorskiego 21	budynek mieszkalno-usługowy, kamienica	
201	Drawsko Pomorskie	gen. Władysława Sikorskiego 23	budynek mieszkalno-usługowy, kamienica	
202	Drawsko Pomorskie	gen. Władysława Sikorskiego 31	kamienica	<i>Rej. zab. nr 1732 z dnia 13.07.2018</i>
203	Drawsko Pomorskie	gen. Władysława Sikorskiego 32	kamienica	
204	Drawsko Pomorskie	gen. Władysława Sikorskiego 33	budynek mieszkalny	
205	Drawsko Pomorskie	gen. Władysława Sikorskiego 34	kamienica	
206	Drawsko Pomorskie	gen. Władysława Sikorskiego 37	kamienica	
207	Drawsko Pomorskie	gen. Władysława Sikorskiego 38	budynek mieszkalny	
208	Drawsko Pomorskie	gen. Władysława Sikorskiego 41	szpital - dom starców, ob. Urząd Miejski w Drawsku Pomorskim	
209	Drawsko Pomorskie	gen. Władysława Sikorskiego, dz. nr 161	cmentarz przykościelny	
210	Drawsko Pomorskie	gen. Władysława Sikorskiego, dz. nr 161	kościół pw. Zmartwychwstania Pana Naszego Jezusa Chrystusa	<i>Rej. zab. nr 3, obecny nr A-1971 z dnia 23.02.1953</i>
211	Drawsko Pomorskie	Jana Sobieskiego 2	budynek mieszkalny wielorodzinny	
212	Drawsko Pomorskie	Jana Sobieskiego 4	budynek mieszkalny z budynkiem bramnym	
213	Drawsko Pomorskie	Jana Sobieskiego 5	budynek mieszkalny wielorodzinny	
214	Drawsko	Jana Sobieskiego 7	budynek mieszkalny wielorodzinny	

	Pomorskie			
215	Drawsko Pomorskie	Jana Sobieskiego 9	budynek mieszkalny wielorodzinny	
216	Drawsko Pomorskie	Jana Sobieskiego 10	willa	
217	Drawsko Pomorskie	Jana Sobieskiego 11	budynek mieszkalny	
218	Drawsko Pomorskie	Spokojna 1	Spichlerz, ob. magazyn	
219	Drawsko Pomorskie	Spokojna 3	budynek mieszkalny	
220	Drawsko Pomorskie	Starogrodzka 2	budynek mieszkalny	
221	Drawsko Pomorskie	Starogrodzka 4	kamienica	
222	Drawsko Pomorskie	Starogrodzka 6	kamienica	
223	Drawsko Pomorskie	Starogrodzka 8	budynek mieszkalny	
224	Drawsko Pomorskie	Starogrodzka 10	budynek mieszkalny	
225	Drawsko Pomorskie	Starogrodzka 14	budynek mieszkalny	
226	Drawsko Pomorskie	Starogrodzka 16	budynek mieszkalny	
227	Drawsko Pomorskie	Starogrodzka 21	budynek mieszkalny	
228	Drawsko Pomorskie	Starogrodzka 22a	budynek mieszkalny z garażem	
229	Drawsko Pomorskie	Starogrodzka 22b	budynek administracyjny - willa, ob. Prokuratura Rejonowa	
230	Drawsko Pomorskie	Starogrodzka 38	dom dyrektora, ob. budynek administracyjny	
231	Drawsko Pomorskie	Starogrodzka 38a	budynek mieszkalny	
232	Drawsko Pomorskie	Starogrodzka, dz. nr 9/2	dworzec kolejowy - Jankowo Pomorskie	
233	Drawsko Pomorskie	ks. Stanisława Staszica 5	budynek mieszkalny	
234	Drawsko Pomorskie	ks. Stanisława Staszica 7	budynek mieszkalny	
235	Drawsko Pomorskie	ks. Stanisława Staszica 9	budynek mieszkalny	
236	Drawsko Pomorskie	ks. Stanisława Staszica 13	willa	
237	Drawsko Pomorskie	ks. Stanisława Staszica 15	willa	
238	Drawsko Pomorskie	ks. Stanisława Staszica 21, 23	budynki mieszkalne	
239	Drawsko Pomorskie	ks. Stanisława Staszica, dz. nr 406/6	strzelnica, ob. nieużytkowana	

240	Drawsko Pomorskie	Sybiraków 2	budynek mieszkalno-usługowy, kamienica z oficyną	
241	Drawsko Pomorskie	Śląska 1	budynek mieszkalny	
242	Drawsko Pomorskie	Śląska 4	budynek mieszkalny	
243	Drawsko Pomorskie	Toruńska 1	budynek mieszkalny	
244	Drawsko Pomorskie	Toruńska 3	budynek mieszkalny	
245	Drawsko Pomorskie	Toruńska 5	budynek mieszkalny	
246	Drawsko Pomorskie	Toruńska 5B	zakład przemysłu drzewnego	
247	Drawsko Pomorskie	Toruńska 6	budynek magazynowo-mieszkalny	
248	Drawsko Pomorskie	Toruńska 7	budynek mieszkalny	
249	Drawsko Pomorskie	Toruńska, dz. nr 6/1, 6/2, 37/1, 110/2, 110/3, 110/9, 110/10, 110/13	cmentarz ewangelicki, ob. parking, market	
250	Drawsko Pomorskie		układ urbanistyczny - teren Starego Miasta	Rej. zab. nr 28 z dnia 04.09.1956
251	Drawsko Pomorskie	Warmińska 2	internat	
252	Drawsko Pomorskie	Zamkowa 3	kamienica	
253	Drawsko Pomorskie	Zamkowa 4	kamienica	
254	Drawsko Pomorskie	Zamkowa 5	kamienica	
255	Drawsko Pomorskie	Zamkowa 11	kamienica	
256	Drawsko Pomorskie	Zamkowa 14	kamienica	
257	Drawsko Pomorskie	Złocieniecka 2	willa	
258	Drawsko Pomorskie	Złocieniecka 3	kamienica	
259	Drawsko Pomorskie	Złocieniecka 5	budynek mieszkalny - wielorodzinny, ob. Sąd Rejonowy	
260	Drawsko Pomorskie	Złocieniecka 6	budynek mieszkalny wielorodzinny	
261	Drawsko Pomorskie	Złocieniecka 8	willa	
262	Drawsko Pomorskie	Złocieniecka 10	budynek mieszkalny	
263	Drawsko Pomorskie	Złocieniecka 12	budynek mieszkalny	
264	Drawsko Pomorskie	Złocieniecka 13	willa	

265	Drawsko Pomorskie	Złocieniecka 14	budynek mieszkalny	
266	Drawsko Pomorskie	Złocieniecka 15	budynek mieszkalny	
267	Drawsko Pomorskie	Złocieniecka 17	budynek mieszkalny	
268	Drawsko Pomorskie	Złocieniecka 26	budynek mieszkalny	
269	Gajewo	dz. nr 6/18, 6/19, 6/22, 7/1, 16/3, 17/3, 17/4	park w zespole dworsko - folwarcznym	
270	Gajewo	nr 3, 6-6a	zespół dworsko - folwarczny	
271	Grzybno	nr 1	park dworski	Rej. zab. nr 1143 z dnia 15.03.1982
272	Gudowo	nr 14	budynek mieszkalny	
273	Gudowo	nr 17	pastorówka, ob. budynek mieszkalny	
274	Gudowo	nr 18	kościół protestancki, ob. rzym.-kat. filialny pw. św. Barbary	Rej. zab. nr 222 z dnia 15.01.1960
275	Gudowo	nr 20	budynek mieszkalny	
276	Gudowo	nr 34	budynek mieszkalny	
277	Gudowo	nr 38	budynek mieszkalny	
278	Gudowo	nr 46	budynek mieszkalny	
279	Gudowo	nr 50	budynek mieszkalny	
280	Gudowo	nr 54	budynek mieszkalny	
281	Gudowo	nr 55	gospoda, ob. budynek mieszkalny	
282	Gudowo	nr 57	budynek mieszkalny	
283	Gudowo	dz. nr 123	cmentarz przykościelny	Rej. zab. nr 222 z dnia 15.01.1960
284	Gudowo	dz. nr 155/19	cmentarz ewangelicki, ob. parafialny	
285	Gudowo	dz. nr 278/41	stodoła w dawnym zespole folwarcznym	
286	Gudowo		historyczny układ ruralistyczny wsi	
287	Jankowo	nr 1	szkoła, ob. budynek mieszkalny	
288	Jankowo	nr 10	dwojak Gropius	
289	Jankowo	nr 15A	spichlerz	Rej. zab. nr 971, obecny nr 492 z dnia 17.10.1977
290	Jankowo	nr 29-29a	budynek mieszkalny	
291	Jankowo	dz. nr 8/1, 8/2, 16/1, 19, 20/3, 20/22, 20/23, 20/24, 20/25, 61, 81	park dworski	Rej. zab. nr 1151 z dnia 18.03.1982
292	Jankowo	dz. nr 8/2	cmentarz ewangelicki parafialny	
293	Jankowo	dz. nr 20/11	trafostacja	
294	Jankowo	dz. nr 20/24	cmentarz przykościelny	
295	Jankowo	dz. nr 20/24	kościół (wyburzony)	Rej. zab. nr 541 z dnia 12.02.1966
296	Jankowo	dz. nr 58	aleja dębowa - klonowa	
297	Jankowo	dz. nr 61	piwnice	
298	Jelenino	nr 7	dwór	Rej. zab. nr 1176, obecny nr A-1926 z dnia 13.06.1983
299	Jelenino	nr 7	park dworski	Rej. zab. nr 1176, obecny nr A-1926 z dnia 13.06.1983

300	Jelenino	nr 7	zespół folwarczny	<i>Rej. zab. nr 1176, obecny nr A-1926 z dnia 13.06.1983</i>
301	Jelenino	dz. nr 51	cmentarz ewangelicki	
302	Karpno	nr 1-3	zespół folwarczny	
303	Karpno	dz. nr 13/22	park dworski	<i>Rej. zab. nr 1174, obecny nr A-1930 z dnia 13.06.1983</i>
304	Karwice	dz. nr 41/11	cmentarz - samotna mogiła, symboliczna	
305	Karwice	dz. nr 41/11	cmentarz ewangelicki	
306	Karwice	dz. nr 41/11	pałac	<i>Rej. zab. nr 542 z dnia 12.02.1966</i>
307	Karwice	dz. nr 41, 41/11	park pałacowy łącznie z aleją dojazdową	<i>Rej. zab. nr 542 z dnia 12.02.1966 oraz nr 1114 z dnia 15.09.1980</i>
308	Kolno	dz. nr 279/14	cmentarz ewangelicki	
309	Konotop	dz. nr 180/4	cmentarz ewangelicki	
310	Konotop	dz. nr 264/24	cmentarz ewangelicki (park)	
311	Konotop	dz. nr 264/26, 500	cmentarz przykościelny	
312	Konotop	dz. nr 471	cmentarz	
313	Kumki	nr 1	dom rządcy w zespole folwarcznym	
314	Kumki	nr 1	obora I w zespole folwarcznym	
315	Kumki	nr 1	obora II w zespole folwarcznym	
316	Kumki	nr 1	stajnia w zespole folwarcznym	
317	Kumki	nr 1	zespół folwarczny	
318	Kumki	dz. nr 40/2, 90 (obręb Zbrojewo)	aleje dojazdowe	
319	Lasocin	nr 11	budynek mieszkalny	
320	Lasocin	dz. nr 299	cmentarz ewangelicki	
321	Linowo	nr 4	budynek mieszkalny	
322	Linowo	nr 15	dwór w zespole dworsko-parkowo-folwarcznym, dawnym RITTERGUT	
323	Linowo	nr 15	park dworski	<i>Rej. zab. nr 1112, obecny nr A-1872 z dnia 15.09.1980</i>
324	Linowo	nr 15	stodoła w zespole dworsko-parkowo-folwarcznym, dawnym RITTERGUT	
325	Linowo	nr 15	zespół dworsko-parkowo-folwarczny, dawny RITTERGUT	
326	Linowo	nr 28	budynek mieszkalny	
327	Linowo	nr 32	budynek mieszkalny	
328	Linowo	nr 33 (d. nr 34)	dwór w zespole dworsko-parkowo-folwarcznym, dawnym GENERALSUT	
329	Linowo	nr 33 (d. nr 34)	magazyn w zespole dworsko-parkowo-folwarcznym, dawnym GENERALSUT	
330	Linowo	nr 33 (d. nr 34)	zespół dworsko-parkowo-folwarczny, dawny GENERALSUT	
331	Linowo	nr 36	kościół ewangelicki, ob. rzym.-kat. filialny pw. św. Ignacego Loyoli	<i>Rej. zab. nr 1131 z dnia 04.10.2012</i>
332	Linowo	nr 41	szkoła, ob. budynek mieszkalny	
333	Linowo	dz. nr 1/50	cmentarz ewangelicki	
334	Linowo	dz. nr 46	cmentarz parafialny	
335	Linowo		historyczny układ ruralistyczny wsi	
336	Łabędzie	nr 4	budynek mieszkalny	

337	Łabędzie	nr 7	budynek mieszkalny	
338	Łabędzie	nr 15	budynek mieszkalny	
339	Łabędzie	nr 17	budynek mieszkalny	
340	Łabędzie	nr 20	budynek inwentarski	
341	Łabędzie	nr 22	budynek mieszkalny	
342	Łabędzie	nr 25	budynek inwentarski	
343	Łabędzie	nr 26	budynek inwentarski	
344	Łabędzie	nr 27	budynek mieszkalny	
345	Łabędzie	nr 49	plebania, ob. budynek mieszkalny	
346	Łabędzie	nr 50	cmmentarz przykościelny	<i>Rej. zab. nr 47 z dnia 24.11.1954</i>
347	Łabędzie	nr 50	kościół filialny pw. św. Michała Archanioła	<i>Rej. zab. nr 47, obecny nr A-1986 z dnia 24.11.1954</i>
348	Łabędzie	nr 51	stodoła	
349	Łabędzie	nr 104	dom	
350	Łabędzie	nr 105	budynek mieszkalny - młyn wodny	
351	Łabędzie	dz. nr 347	cmmentarz parafialny - wiejski	
352	Łabędzie		historyczny układ ruralistyczny wsi	
353	Mielenko Drawskie	nr 4	budynek mieszkalny	
354	Mielenko Drawskie	nr 17	szkoła, ob. budynek mieszkalny	
355	Mielenko Drawskie	nr 41	pałac	
356	Mielenko Drawskie	nr 41	park pałacowy	<i>Rej. zab. nr 1113, obecny nr A-1929 z dnia 15.09.1980</i>
357	Mielenko Drawskie	nr 45	dom ogrodnika, ob. budynek mieszkalny	
358	Mielenko Drawskie	nr 55	budynek mieszkalny	
359	Mielenko Drawskie	nr 59	budynek administracyjno- mieszkalny - leśniczówka	
360	Mielenko Drawskie	dz. nr 101/1	cmmentarz przykościelny	<i>Rej. zab. nr 224 z dnia 15.01.1960</i>
361	Mielenko Drawskie	dz. nr 101/1	kościół ewangelicki, ob. rzymskokatolicki filialny pw. Matki Boskiej Królowej Polski	<i>Rej. zab. nr 224, obecny nr A-1984 z dnia 15.01.1960</i>
362	Nętno	nr 1	budynek mieszkalny	
363	Nętno	nr 5	budynek mieszkalny	
364	Nętno	nr 6	chałupa	
365	Nętno	nr 8	budynek mieszkalny	
366	Nętno	nr 10	budynek mieszkalny	
367	Nętno	nr 11-11a	zagroda	
368	Nętno	nr 16	zagroda	
369	Nętno	nr 17	budynek mieszkalny	
370	Nętno	nr 19	obora	
371	Nętno	nr 25	szkoła, ob. budynek mieszkalny	
372	Nętno	nr 26	budynek mieszkalny	
373	Nętno	nr 32	budynek mieszkalny	
374	Nętno	dz. nr 101	cmmentarz parafialny - wiejski	
375	Nętno	dz. nr 158	remiza	
376	Nętno	dz. nr 159	cmmentarz przykościelny	<i>Rej. zab. nr 239 z dnia</i>

				16.01.196
377	Nętno	dz. nr 159	kościół filialny pw. MB Anielskiej	Rej. zab. nr 239, obecny nr A-1984 z dnia 16.01.1960
378	Nętno	dz. nr 200	kuźnia	
379	Nętno		historyczny układ ruralistyczny wsi	
380	Olchowiec	dz. nr 161/2, 161/4, 162, 163, 164, 165, 192, obręb Żółte	park dworski	Rej. zab. nr 1146, obecny nr A-1978 z dnia 18.03.1982
381	Olchowiec	dz. nr 194/3, obręb Żółte	cmentarz ewangelicki	
382	Olchowiec	dz. nr 195, obręb Żółte	dwór (ruina)	Rej. zab. nr 1268 z dnia 30.12.1998
383	Olchowiec	dz. nr 194/3, 194/11, 195-204, obręb Żółte	park dworski	Rej. zab. nr 1147 z dnia 18.03.1982
384	Oleszno	dz. nr 131/1	cmentarz ewangelicki	
385	Oleszno	dz. nr 430/6	cmentarz przykościelny - zlikwidowany	
386	Ostrowice	nr 17	mleczarnia, ob. budynek mieszkalny	
387	Ostrowice	nr 24	młyn wodny, ob. budynek mieszkalny	
388	Ostrowice	nr 30	cmentarz przykościelny	Rej. zab. nr 232 z dnia 15.01.1960
389	Ostrowice	nr 30	kościół pw. Niepokalanego Poczęcia NMP	Rej. zab. nr 232 z dnia 15.01.1960
390	Ostrowice	dz. nr 84/2	park wiejski	
391	Ostrowice	dz. nr 275/2	cmentarz komunalny	
392	Przytoń	nr 1	szkoła, ob. budynek mieszkalny	
393	Przytoń	nr 7	rządcówka, ob. budynek mieszkalny	
394	Przytoń	nr 7	zespół folwarczny	
395	Przytoń	nr 8	dwór	
396	Przytoń	nr 8	założenie parkowe	Rej. zab. nr 1177, obecny nr A-1873 z dnia 13.06.1983 r.
397	Przytoń	dz. nr 9/17	cmentarz przykościelny	
398	Przytoń	dz. nr 39	cmentarz gminny	
399	Rydzewo	nr 5	budynek mieszkalny	
400	Rydzewo	nr 6	budynek mieszkalny	
401	Rydzewo	nr 14	świetlica	
402	Rydzewo	nr 26	budynek mieszkalny	
403	Rydzewo	nr 43	budynek mieszkalny	
404	Rydzewo	nr 45	chałupa	
405	Rydzewo	nr 49	budynek mieszkalny	
406	Rydzewo	nr 56	budynek mieszkalny	
407	Rydzewo	nr 58	budynek mieszkalny	
408	Rydzewo	nr 60	budynek mieszkalny	
409	Rydzewo	nr 61	budynek inwentarski	
410	Rydzewo	nr 61	budynek mieszkalny	
411	Rydzewo	nr 63	budynek mieszkalny	
412	Rydzewo	nr 63	obora	
413	Rydzewo	nr 67	kościół filialny pw. Św. Trójcy	Rej. zab. nr 48 z dnia 26.10.1954
414	Rydzewo	nr 74	budynek mieszkalny	
415	Rydzewo	dz. nr 208	cmentarz parafialny - wiejski	

416	Rydzewo	dz. nr 275	trafostacja	
417	Rydzewo	dz. nr 291	cmentarz przykościelny	<i>Rej. zab. nr 48 z dnia 26.10.1954</i>
418	Rydzewo		owalnicowy układ wsi	
419	Suliszewo	nr 10	kuźnia	
420	Suliszewo	nr 38	budynek mieszkalny	
421	Suliszewo	nr 48	budynek mieszkalny	
422	Suliszewo	nr 49	pastorówka, ob. budynek mieszkalny	
423	Suliszewo	nr 54	dom oficjalistów dworskich, ob. budynek mieszkalny	
424	Suliszewo	nr 53	budynek mieszkalny	
425	Suliszewo	nr 56	pałac	
426	Suliszewo	nr 58	dworzec kolejowy	
427	Suliszewo	nr 68	budynek mieszkalny	
428	Suliszewo	nr 73	budynek mieszkalny	
429	Suliszewo	nr 76	chałupa	
430	Suliszewo	nr 86	budynek mieszkalny	
431	Suliszewo	dz. nr 339/17	cmentarz rodowy	
432	Suliszewo	dz. nr 76/5	trafostacja	
433	Suliszewo	dz. nr 88	aleja lipowa	
434	Suliszewo	dz. nr 104/3	stodoła w zespole folwarcznym	
435	Suliszewo	dz. nr 111	cmentarz przykościelny	<i>Rej. zab. nr 225 z dnia 15.01.1960</i>
436	Suliszewo	dz. nr 111	kościół ewangelicki, ob. rzym.-kat. parafialny pw. Chrystusa Króla	<i>Rej. zab. nr 225 z dnia 15.01.1960</i>
437	Suliszewo	dz. nr 144	cmentarz ewangelicki, ob. parafialny	
438	Suliszewo	dz. nr 338/4, 339/2, 339/12, 339/15, 339/17	park pałacowy łącznie z aleją grabową	<i>Rej. zab. nr 1148 z dnia 18.03.1982</i>
439	Suliszewo	dz. nr 339/26	stajnia/wozownia w zespole folwarcznym	
440	Suliszewo	dz. nr 339/26	stolarnia w zespole folwarcznym	
441	Suliszewo	dz. nr 339/28	owczarnia/stodoła w zespole folwarcznym	
442	Szczytniki	nr 8	założenie parkowe	<i>Rej. zab. nr 1199 z dnia 18.04.1985</i>
443	Szczytniki	dz. nr 4/5	trafostacja	
444	Szczytniki	dz. nr 5	cmentarz ewangelicki	
445	Tęczyn	nr 2	dwór (ruina)	
446	Tęczyn	nr 2	założenie parkowo-dworskie	<i>Rej. zab. nr 1175, obecny nr A-1976 z dnia 13.06.1983</i>
447	Tęczyn	nr 2	zespół folwarczy	<i>Rej. zab. nr 1175, obecny nr A-1976 z dnia 13.06.1983</i>
448	Woliczno	nr 1	szkoła, ob. budynek mieszkalny	
449	Woliczno	nr 10	dwór	
450	Woliczno	nr 10	podwórze folwarczne	
451	Woliczno	dz. nr 22/1, 28, 37	park i aleja dojazdowa	<i>Rej. zab. nr 1111, obecny nr A-1977 z dnia 15.09.1980</i>
452	Woliczno	dz. nr 19/24, 21, 242	cmentarz przykościelny	
453	Woliczno	dz. nr 242	kościół filialny pw. Imienia Maryi	
454	Zagozd	nr 26	budynek mieszkalny	
455	Zagozd	dz. nr 68/3	wiatrak holender	
456	Zagozd	nr 43	budynek mieszkalny	

457	Zagozd	nr 45	budynek mieszkalny	
458	Zagozd	nr 52	chałupa	
459	Zagozd	nr 53	budynek mieszkalny	
460	Zagozd	nr 62	budynek mieszkalny	
461	Zagozd	nr 67	budynek mieszkalny	
462	Zagozd	dz. nr 74	cmentarz ewangelicki	
463	Zagozd	dz. nr 90	cmentarz parafialny	
464	Zagozd	dz. nr 223	cmentarz ewangelicki	
465	Zagórki	dz. nr 257/1, 370/3, 370/4, 370/9, 370/15, obręb Suliszewo	park dworski	
466	Zagórki	dz. nr 368/11	trafostacja	
467	Zarańsko	nr 8	cmentarz przykościelny	
468	Zarańsko	nr 8	kościół parafialny pw. Stanisława BM	
469	Zarańsko	nr 9	budynek mieszkalny	
470	Zarańsko	nr 19	szkoła, ob. budynek mieszkalny	
471	Zarańsko	nr 23	dwór	
472	Zarańsko	nr 23	park dworski	Rej. zab. nr 1110, obecny nr A-1892 z dnia 15.09.1980
473	Zarańsko	nr 23	zespół folwarczny B	
474	Zarańsko	nr 39	dom rzadcy w dawnym zespole folwarcznym A, ob. budynek mieszkalny	
475	Zarańsko	nr 40	budynek mieszkalny	
476	Zarańsko	nr 42-43	budynek mieszkalny	
477	Zarańsko	nr 46	budynek mieszkalny	
478	Zarańsko	dz. nr 5/1	aleja lipowo-kasztanowa	
479	Zarańsko	dz. nr 145/5	cmentarz poewangelicki	
480	Zarańsko	143/5, 143/24, 155/1	park dworski - wiejski	
481	Ziemsko	dz. nr 82/4, 82/5	park dworski	Rej. zab. nr 1152, obecny nr A-1920 z dnia 18.03.1982
482	Ziemsko	dz. nr 91/13	cmentarz poewangelicki	
483	Ziemsko	dz. nr 91/13	cmentarz przykościelny	
484	Żołędowo	nr 8	budynek mieszkalny	Rej. zab. nr 277 z dnia 26.09.2006
485	Żołędowo	dz. nr 667	cmentarz rodowy	
486	Żołędowo	dz. nr 460/16	cmentarz poewangelicki	
487	Żołędowo	dz. nr 460/16	cmentarz przykościelny	
488	Żołędowo	dz. nr 460/16, 463/1, 463/2, 487/5, 487/6, 487/7, 487/8	park dworski	
489	Żółte	nr 8	szkoła, ob. budynek mieszkalny	
490	Żółte	nr 14	zagroda (budynek mieszkalny, stodoła)	
491	Żółte	nr 21	budynek wielofunkcyjny (12) w zespole folwarcznym	
492	Żółte	nr 23	budynek mieszkalny	
493	Żółte	nr 24	budynek mieszkalny	
494	Żółte	nr 25	budynek mieszkalny	
495	Żółte	nr 28	mleczarnia, ob. budynek mieszkalny	
496	Żółte	nr 30-31 (d. nr 30)	budynek mieszkalny	
497	Żółte	dz. nr 90	cmentarz przykościelny	Rej. zab. nr 49 z dnia 18.10.1954

498	Żółte	dz. nr 90	kościół filialny pw. Niepokalanego Poczęcia NMP	Rej. zab. nr 49 z dnia 18.10.1954
499	Żółte	dz. nr 52, 53, 57/2, 106, 107/1, 107/2, 109/1, 109/2, 110, 111, 112/1, 112/2, 114	park dworski	Rej. zab. nr 1159 z dnia 20.04.1982
500	Żółte	dz. nr 143	pomnik – upamiętnienie II wojny światowej	
501	Żółte	dz. nr 150	aleja lipowa	
502	Żółte	dz. nr 151	cmentarz ewangelicki	
503	Kumki-Zbrojewo-Ustok-Gajewko-Zarańsko-Dalewo	Gmina Drawsko Pomorskie od wsi Kumki do Dalewa (po północnej stronie Drawska Pomorskiego)	autostrada „Berlinka” - miejsce pamięci (obóz pracy)	

Załącznik nr 2. Stanowiska archeologiczne ujęte w gminnej ewidencji zabytków gminy Drawsko Pomorskie

LP.	AZP	MIEJSCOWOŚĆ	NR STAN. W MIEJSCOWOŚCI	NR STAN. NA OBSZARZE
1	26-18	Borne	1	50
2	26-18	Borne	2	51
3	26-18	Borne	3	52
4	26-18	Borne	4	53
5	26-18	Borne	5	54
6	26-18	Borne	6	55
7	26-18	Borne	7	56
8	26-18	Borne	8	71
9	26-18	Borne	10	59
10	26-18	Borne	11	60
11	26-18	Borne	18	67
12	26-18	Borne	23	72
13	26-18	Borne	24	74
14	27-16	Cianowo	2	109
15	27-16	Cianowo	3	110
16	27-16	Cianowo	5	112
17	27-16	Cianowo	6	113
18	27-16	Cianowo	7	114
19	27-16	Cianowo	8	115
20	28-17	Dalewo	3	1
21	28-18	Dalewo	1	63
22	28-18	Dalewo	2	64
23	28-18	Dalewo	4	65
24	28-18	Dalewo	5	66
25	28-18	Dalewo	7	68
26	27-18	Dołgie	1	1
27	27-18	Dołgie	2	12
28	27-18	Dołgie	3	13
29	27-18	Dołgie	4	2
30	27-18	Dołgie	5	4
31	27-18	Dołgie	6	3
32	27-18	Dołgie	7	5
33	27-18	Dołgie	8	11
34	27-18	Dołgie	9	10
35	27-18	Dołgie	10	9
36	27-18	Dołgie	11	8
37	27-18	Dołgie	12	7

38	27-18	Dołgie	13	6
39	27-18	Dołgie	14	14
40	27-18	Dołgie	15	15
41	27-18	Dołgie	16	16
42	27-18	Dołgie	17	17
43	27-18	Dołgie	19	19
44	27-18	Dołgie	21	21
45	27-18	Dołgie	22	22
46	27-18	Dołgie	23	23
47	27-18	Dołgie	24	24
48	27-18	Dołgie	25	25
49	27-18	Dołgie	26	26
50	27-18	Dołgie	27	27
51	27-18	Dołgie	28	28
52	27-18	Dołgie	29	29
53	27-18	Dołgie	31	31
54	27-18	Dołgie	32	32
55	27-18	Dołgie	34	34
56	27-18	Dołgie	35	35
57	27-18	Dołgie	37	37
58	27-18	Dołgie	38	38
59	27-18	Dołgie	48	49
60	27-18	Dołgie	49	51
61	27-18	Dołgie	51	53
62	27-18	Dołgie	52	54
63	27-18	Dołgie	53	55
64	27-18	Dołgie	54	56
65	25-18	Donatowo	8	23
66	25-18	Donatowo	9	24
67	25-18	Donatowo	10	25
68	25-18	Donatowo	12	27
69	26-18	Donatowo	1	41
70	26-18	Donatowo	1a	42
71	26-18	Donatowo	1b	43
72	26-18	Donatowo	3	45
73	27-17	Drawsko Pomorskie	6	46
74	28-17	Drawsko Pomorskie	1	4
75	28-17	Drawsko Pomorskie	2	5
76	28-17	Drawsko Pomorskie	3	6
77	28-17	Drawsko Pomorskie	4	7
78	28-17	Drawsko Pomorskie	5	8
79	28-17	Drawsko Pomorskie	8	10
80	28-17	Drawsko Pomorskie	9	11
81	28-17	Drawsko Pomorskie	10	12
82	28-17	Drawsko Pomorskie	11	13
83	28-17	Drawsko Pomorskie	12	14
84	28-17	Drawsko Pomorskie	14	16
85	28-17	Drawsko Pomorskie	15	17
86	28-17	Drawsko Pomorskie	16	18
87	28-17	Drawsko Pomorskie	17	19
88	28-17	Drawsko Pomorskie	18	20
89	28-17	Drawsko Pomorskie	19	21
90	28-17	Drawsko Pomorskie	20	22
91	28-17	Drawsko Pomorskie	21	23
92	28-17	Drawsko Pomorskie	22	24
93	28-17	Drawsko Pomorskie	23	25
94	28-17	Drawsko Pomorskie	24	26
95	28-17	Drawsko Pomorskie	28	30
96	28-17	Drawsko Pomorskie	29	31

97	28-17	Drawsko Pomorskie	32	34
98	28-17	Drawsko Pomorskie	34	36
99	28-17	Drawsko Pomorskie	35	37
100	28-17	Drawsko Pomorskie	36	38
101	28-17	Drawsko Pomorskie	37	39
102	28-17	Drawsko Pomorskie	38	40
103	28-17	Drawsko Pomorskie	39	41
104	28-17	Drawsko Pomorskie	40	42
105	28-17	Drawsko Pomorskie	41	43
106	28-17	Drawsko Pomorskie	44	46
107	28-17	Drawsko Pomorskie	49	51
108	28-17	Drawsko Pomorskie	52	54
109	28-17	Drawsko Pomorskie	55	57
110	28-17	Drawsko Pomorskie	56	58
111	28-17	Drawsko Pomorskie	57	59
112	28-17	Drawsko Pomorskie	58	60
113	28-17	Drawsko Pomorskie	63	65
114	28-17	Drawsko Pomorskie	70	72
115	28-17	Drawsko Pomorskie	71	73
116	28-17	Drawsko Pomorskie	72	74
117	28-17	Drawsko Pomorskie	73	75
118	28-17	Drawsko Pomorskie	75	77
119	28-17	Drawsko Pomorskie	76	78
120	28-17	Drawsko Pomorskie	77	79
121	28-17	Drawsko Pomorskie	78	80
122	28-17	Drawsko Pomorskie	79	81
123	28-17	Drawsko Pomorskie	81	83
124	28-17	Drawsko Pomorskie	83	85
125	28-17	Drawsko Pomorskie	85	87
126	28-17	Drawsko Pomorskie	86	88
127	28-17	Drawsko Pomorskie	87	89
128	28-17	Drawsko Pomorskie	88	90
129	28-17	Drawsko Pomorskie	90	92
130	28-17	Drawsko Pomorskie	91	93
131	28-17	Drawsko Pomorskie	92	94
132	28-17	Drawsko Pomorskie	93	95
133	28-17	Drawsko Pomorskie	94	96
134	28-17	Drawsko Pomorskie	95	97
135	28-17	Drawsko Pomorskie	102	104
136	29-17	Drawsko Pomorskie	45	46
137	29-17	Drawsko Pomorskie	46	47
138	29-17	Drawsko Pomorskie	47	48
139	29-17	Drawsko Pomorskie	48	49
140	29-17	Drawsko Pomorskie	49	50
141	29-17	Drawsko Pomorskie	50	51
142	29-17	Drawsko Pomorskie	51	52
143	29-17	Drawsko Pomorskie	52	53
144	29-17	Drawsko Pomorskie	53	54
145	29-17	Drawsko Pomorskie	54	55
146	28-17	Drawsko Pomorskie- Dębowo	96	98
147	28-17	Drawsko Pomorskie- Dębowo	97	99
148	28-17	Drawsko Pomorskie- Janikowo	67	69
149	28-17	Drawsko Pomorskie- Janikowo	68	70
150	28-17	Drawsko Pomorskie- Janikowo	69	71

151	29-17	Gudowo	10	39
152	29-17	Gudowo	11	40
153	29-17	Gudowo	12	41
154	29-17	Gudowo	13	42
155	29-17	Gudowo	14	43
156	29-17	Gudowo	15	44
157	29-17	Gudowo	16	45
158	29-18	Gudowo	1	1
159	29-18	Gudowo	2 (17)	4
160	29-18	Gudowo	2	-
161	29-18	Gudowo	3	5
162	29-18	Gudowo	4	6
163	29-18	Gudowo	5	7
164	29-18	Gudowo	6	8
165	29-18	Gudowo	7	9
166	29-18	Gudowo	8	10
167	29-18	Gudowo	9	11
168	30-18	Karwice (Jezioro Lubie)	1	9
169	30-18	Karwice	1	9
170	26-18	Kłacko	1	77
171	30-17	Konotop	1	1
172	30-17	Konotop	2	2
173	28-16	Krzymno	1	45
174	28-16	Kumki	1	46
175	28-16	Kumki	2	47
176	29-18	Linowo	1	12
177	29-18	Linowo	2	25
178	25-17	Łabędzie	8	94
179	25-17	Łabędzie	9	95
180	25-17	Łabędzie	10	96
181	25-17	Łabędzie	11	97
182	25-17	Łabędzie	12	98
183	25-17	Łabędzie	14	100
184	25-17	Łabędzie	15	101
185	25-17	Łabędzie	16	102
186	25-17	Łabędzie	17	103
187	26-17	Łabędzie	21	3
188	26-17	Łabędzie	32	14
189	26-17	Łabędzie	36	18
190	26-17	Łabędzie	37	19
191	26-18	Łabędzie	1	1
192	26-18	Łabędzie	2	2
193	26-18	Łabędzie	3	3
194	29-17	Mielenko Drawskie	1	1
195	29-17	Mielenko Drawskie	3	3
196	29-17	Mielenko Drawskie	4	4
197	29-17	Mielenko Drawskie	5	5
198	29-17	Mielenko Drawskie	10	10
199	29-17	Mielenko Drawskie	11	11
200	29-17	Mielenko Drawskie	12	12
201	29-17	Mielenko Drawskie	13	13
202	29-17	Mielenko Drawskie	14	14
203	29-17	Mielenko Drawskie	15	15
204	29-17	Mielenko Drawskie	16	16
205	29-17	Mielenko Drawskie	17	17
206	29-17	Mielenko Drawskie	18	18
207	29-17	Mielenko Drawskie	19	19
208	29-17	Mielenko Drawskie	20	20

209	29-17	Mielenko Drawskie	21	21
210	29-17	Mielenko Drawskie	22	22
211	29-17	Mielenko Drawskie	23	23
212	29-17	Mielenko Drawskie	24	24
213	29-17	Mielenko Drawskie	25	25
214	29-17	Mielenko Drawskie	26	26
215	29-17	Mielenko Drawskie	27	27
216	29-17	Mielenko Drawskie	28	28
217	29-17	Mielenko Drawskie	29	29
218	29-17	Mielenko Drawskie	30	30
219	29-17	Mielenko Drawskie	31	31
220	29-17	Mielenko Drawskie	32	32
221	29-17	Mielenko Drawskie	33	33
222	29-17	Mielenko Drawskie	34	34
223	29-17	Mielenko Drawskie	35	35
224	29-17	Mielenko Drawskie	36	36
225	29-17	Mielenko Drawskie	37	56
226	26-17	Nętno	1	28
227	26-17	Nętno	2	29
228	26-17	Nętno	3	30
229	26-17	Nętno	4	31
230	26-17	Nętno	5	32
231	26-17	Nętno	6	33
232	26-17	Nętno	8	35
233	26-17	Nętno	10	37
234	26-17	Nętno	13	40
235	26-17	Nętno	17	44
236	26-17	Nętno	20	47
237	26-17	Nętno	23	50
238	26-17	Nętno	25	52
239	26-17	Nętno	26	53
240	26-17	Nętno	27	54
241	26-17	Nętno	28	55
242	26-17	Nętno	34	61
243	26-17	Nętno	36	63
244	26-17	Nętno	37	64
245	26-17	Nętno	38	101
246	27-17	Olchowiec	1	65
247	27-17	Olchowiec	2	66
248	27-17	Olchowiec	3	67
249	27-17	Olchowiec	4	68
250	27-17	Olchowiec	5	69
251	27-17	Olchowiec	6	70
252	29-17	Oleszno	1	37
253	26-19	Ostrowice	1	1
254	26-19	Ostrowice	2	2
255	26-19	Ostrowice	5	5
256	26-19	Ostrowice	6	6
257	26-19	Ostrowice	7	7
258	26-19	Ostrowice	8	8
259	26-19	Ostrowice	9	9
260	26-19	Ostrowice	10	10
261	26-18	Przytoń	1	17
262	26-18	Przytoń	2	18
263	26-18	Przytoń	3	19
264	26-18	Przytoń	3a	40
265	26-18	Przytoń	4	20
266	26-18	Przytoń	5	21
267	26-18	Przytoń	6	22

268	26-18	Przytoń	7	23
269	26-18	Przytoń	8	24
270	26-18	Przytoń	9	25
271	26-18	Przytoń	10	26
272	26-18	Przytoń	11	27
273	26-18	Przytoń	13	29
274	26-18	Przytoń	16	32
275	26-18	Przytoń	17	33
276	26-18	Przytoń	23	39
277	26-17	Rydzewo	10	68
278	26-17	Rydzewo	11	69
279	26-17	Rydzewo	12	70
280	26-17	Rydzewo	13	71
281	26-17	Rydzewo	14	72
282	26-17	Rydzewo	15	73
283	26-17	Rydzewo	17	75
284	26-17	Rydzewo	20	78
285	26-17	Rydzewo	21	79
286	26-17	Rydzewo	27	85
287	26-17	Rydzewo	30	88
288	26-18	Rydzewo	1	8
289	26-18	Rydzewo	2	9
290	26-18	Rydzewo	3	10
291	26-18	Rydzewo	4	11
292	26-18	Rydzewo	9	16
293	27-17	Rydzewo	6	4
294	27-17	Rydzewo	7	5
295	28-18	Suliszewo	3	23
296	28-18	Suliszewo	6	26
297	28-18	Suliszewo	8	28
298	28-18	Suliszewo	9	29
299	28-18	Suliszewo	10	30
300	28-18	Suliszewo	11	31
301	28-18	Suliszewo	12	32
302	28-18	Suliszewo	13	33
303	28-18	Suliszewo	14	34
304	28-18	Suliszewo	15	35
305	28-18	Suliszewo	16	36
306	28-18	Suliszewo	17	37
307	28-18	Suliszewo	18	38
308	28-18	Suliszewo	19	39
309	28-18	Suliszewo	20	40
310	28-18	Suliszewo	21	41
311	28-18	Suliszewo	22	42
312	28-18	Suliszewo	23	43
313	28-18	Suliszewo	24	44
314	28-18	Suliszewo	25	45
315	28-18	Suliszewo	26	46
316	28-18	Suliszewo	27	47
317	28-18	Suliszewo	28	48
318	28-18	Suliszewo	29	49
319	28-18	Suliszewo	30	50
320	28-18	Suliszewo	31	51
321	28-18	Suliszewo	32	52
322	28-18	Suliszewo	33	53
323	28-18	Suliszewo	34	54
324	28-18	Suliszewo	35	55
325	28-18	Suliszewo	36	56
326	28-18	Suliszewo	37	57

327	28-18	Suliszewo	38	58
328	28-18	Suliszewo	39	59
329	28-18	Suliszewo	40	60
330	28-18	Suliszewo	41	61
331	28-18	Suliszewo	42	62
332	29-18	Suliszewo	1	2
333	29-18	Suliszewo	2	3
334	29-18	Suliszewo	43	20
335	29-18	Suliszewo	44	21
336	29-18	Suliszewo	45	22
337	29-18	Suliszewo	46	23
338	29-18	Suliszewo	47	24
339	29-16	Woliczno	1	1
340	29-16	Woliczno	3	3
341	29-16	Woliczno	4	4
342	29-16	Woliczno	5	5
343	29-16	Woliczno	6	6
344	27-16	Zagozd	25	99
345	27-16	Zagozd	27	101
346	27-16	Zagozd	29	103
347	27-16	Zagozd	30	104
348	27-16	Zagozd	31	105
349	27-16	Zagozd	32	106
350	27-17	Zagozd	3	48
351	27-17	Zagozd	4	49
352	27-17	Zagozd	6	51
353	27-17	Zagozd	7	52
354	27-17	Zagozd	8	53
355	27-17	Zagozd	9	54
356	27-17	Zagozd	10	55
357	27-17	Zagozd	12	57
358	27-17	Zagozd	14	59
359	27-17	Zagozd	15	60
360	27-17	Zagozd	17	62
361	27-17	Zagozd	21	87
362	28-17	Zagozd	1	3
363	27-17	Zarańsko	1	34
364	27-17	Zarańsko	2	35
365	27-17	Zarańsko	3	36
366	27-17	Zarańsko	4	37
367	27-17	Zarańsko	5	38
368	27-17	Zarańsko	6	39
369	27-17	Zarańsko	8	41
370	27-17	Zarańsko	10	43
371	27-17	Zarańsko	11	44
372	27-17	Zarańsko	12	45
373	27-18	Zarańsko	14	65
374	28-16	Zbrojewo	1	49
375	28-16	Zbrojewo	2	50
376	30-16	Ziemsko	8	4
377	30-16	Ziemsko	10	6
378	30-16	Ziemsko	12	9
379	31-17	Żołędowo	1	1
380	31-17	Żołędowo	2	2
381	31-17	Żołędowo	3	3
382	31-17	Żołędowo	4	4
383	31-17	Żołędowo	5	5
384	31-17	Żołędowo	6	6
385	31-17	Żołędowo	7	7

386	31-17	Żołędowo	8	8
387	31-17	Żołędowo	9	9
388	31-18	Żołędowo	10	20
389	31-18	Żołędowo	11	21
390	31-18	Żołędowo	12	22
391	27-17	Żółte	1	7
392	27-17	Żółte	1a	8
393	27-17	Żółte	1b	9
394	27-17	Żółte	2	10
395	27-17	Żółte	3	11
396	27-17	Żółte	4	12
397	27-17	Żółte	5	13
398	27-17	Żółte	6	14
399	27-17	Żółte	8	16
400	27-17	Żółte	10	18
401	27-17	Żółte	11	19
402	27-17	Żółte	12	20
403	27-17	Żółte	13	21
404	27-17	Żółte	14	22
405	27-17	Żółte	18	26
406	27-17	Żółte	19	27
407	27-17	Żółte	20	28
408	27-17	Żółte	21	29
409	27-17	Żółte	22	30
410	27-17	Żółte	23	31
411	27-17	Żółte	24	32
412	27-17	Żółte	33	97
413	27-18	Żółte	27	58
414	27-18	Żółte	28	59
415	27-18	Żółte	29	60
416	27-18	Żółte	30	61
417	27-18	Żółte	31	62
418	27-18	Żółte	32	63

* stanowiska zaznaczone pogrubieniem wpisane są do rejestru zabytków